

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ YAYINLARI

MUSTAFA NECATİ
ANMA TOPLANTISI

ANKARA 1995

**MUSTAFA NECATİ
HAYATI VE HİZMETLERİ**

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ
II. ANMA TOPLANTISI
25 Kasım 1994

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ
EĞİTİMCİLERİMİZİ ANMA VE TANITMA DİZİSİ : 2

Yayına Hazırlayan
Dr. A. Ferhan OĞUZKAN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
AÇILIŞ KONUŞMALARI	IX
BİRİNCİ OTURUM	1
İKİNCİ OTURUM.....	41
MUSTAFA NECATİ'DEN MEKTUP, KONUŞMA VE ANILAR	99
MUSTAFA NECATİ'NİN ÖLÜMÜYLE İLGİLİ YAZILAR.....	129
EKLER.....	147

Mustafa NECATİ
(1894 - 1929)

AÇILIŞ KONUŞMALARI

- **Prof. Dr. Özcan DEMİREL**
(TED Bilim Kurulu Başkanı)
- **Arif Erinç AĞAR**
(TED Genel Başkanı)

Mehmet BAKLACI (TED Genel Müdürü) — Saygıdeğer konuklar, TED'in "Mustafa Necati'yi Anma Toplantısı"na hoş geldiniz.

Sizleri Ulu Önder Atatürk ve arkadaşları adına saygı duruşuna davet ediyorum.

(Saygı duruşu ve İstiklâl Marşı)

Mehmet BAKLACI — Açış konuşmasını yapmak üzere Prof. Dr. Özcan Demireli'yi kürsüye davet ediyorum.

Özcan DEMIREL — Sayın Konuklar,

Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu tarafından düzenlenen Cumhuriyet Dönemi eğitimcilerinden "Mustafa Necati'yi Anma" Toplantısına hoş geldiniz.

Cumhuriyet döneminin ünlü eğitimcilerinden Hasan Âli Yücel'le başlattığımız bu anma toplantıları dizisinin ikincisinde Cumhuriyet Döneminin öncü ve atılgan millî eğitim bakanlarından Mustafa Necati'yi anmak üzere bugün burada bir araya gelmiş bulunmaktayız.

Bilindiği gibi Türk Eğitim Derneği, 1977 yılında oluşturduğu Bilim Kurulu ile her yıl eğitim ve öğretim toplantıları düzenlemekte, eğitim hizmet ödülü vermekte, sürekli olarak "Eğitim ve Bilim Dergisi"ni yayınlamakta ve eğitim araştırmalarını desteklemektedir. 1992 yılından itibaren de "Cumhuriyet Dönemi Eğitimcilerini Anma" toplantıları düzenlemektedir. İlk toplantıda Türk Eğitim Sisteminde derin izler bırakan Cumhuriyet döneminin ünlü simalarından Hasan Âli Yücel anılmış, toplantıda dile getirilen görüşler ve sunulan bildiriler kitap halinde yayınlanıp eğitim kamuoyunun hizmetine sunulmuştur.

Bu yıl da Mustafa Necati'yi anmak üzere bir toplantı düzenlemiş bulunmaktayız. Genç Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğu ilk yıllarında ulusal eğitim sisteminin çağdaş temellere dayalı olarak gelişmesini ve yaygınlaşmasını sağlamak amacıyla verdiği çok değerli hizmetleri ile Mustafa Necati'yi bu toplantı vesilesiyle Türk kamuoyunun bilgisine tekrar sunmakla Atatürk'ün kurduğu bir derneğin temsilcileri olarak görevimizi yerine getirmenin mutluluğunu duymaktayız.

Bu toplantıya katılarak çalışmalarımızda bize güç katan başta siz değerli konuklarımıza, bildirimleri sunacak, panelde konuşacak konuklara ve bilim adamlarına teşekkür eder, hepimize Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu adına saygılar sunarım.

Türk Eğitim Derneği adına konuşmalarını yapmak üzere Genel Merkez Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Arif Erinç Ağar Beyi davet ediyorum.

Arif Erinç AĞAR — Sayın Müsteşarım, değerli eğitimcilerimiz, saygıdeğer konuklar, TED'nin sayın üye ve mensupları,

Mustafa Necati'yi Anma Toplantısı'na hoşgeldiniz. Hepinizi TED Genel Merkez Yönetim Kurulu ve Bilim Kurulu adına saygıyla selamlıyor, bu toplantıya katıldığınız için teşekkürlerimi sunuyorum.

Toplantıya katılan ve eğitime gönül veren bu seçkin topluluğun varlığını fırsat bilerek, kamuya yararlı bir dernek olan Türk Eğitim Derneği'nin çalışmaları hakkında sizleri bilgilendirmeyi uygun görmekteyim.

Türk Eğitim Derneği, Büyük Önder Atatürk'ün yönlendirmesiyle, 1928 yılında kurulmuştur. Temel çalışmaları ve

amaçları arasında fakir, kimsesiz fakat yetenekli Türk çocuklarına karşılıksız burs vermek, İngilizce eğitim, öğretim yapan okullar açmak ve yurtlar kurmak, eğitim faaliyetlerini desteklemek ve geliştirmek, gençlerimizin sosyal, kültürel, sportif çalışma ve dayanışmalarına katkıda bulunmaktır.

Bilim adamlarından oluşan Bilim Kurulu kanalıyla bilimsel toplantılar ve seminerler düzenleyerek eğitim konularının işlendiği kitap ve dergiler yayımlayarak eğitim sorunlarına tarafsız, fakat bilimsel biçimde yaklaşmak ve çözümler getirmek gibi geniş alanlı etkinliklerimiz de bulunmaktadır.

Türk Eğitim Derneği, kuruluşundan bu yana 66 yıl içerisinde amaçlarından hiçbir sapma göstermeksizin etkinliklerini giderek artan bir ivme ile sürdüren nadir derneklerden biridir. İlk, orta ve yükseköğrenim öğrencilerinden yılda ortalama 700'üne karşılıksız burs verilmekte, biri Ankara'da, diğeri Ankara dışında il ve ilçelerde olmak üzere 7 vakıf okulumuzda yaklaşık 12.000 öğrenciye nitelikli eğitim ve öğretim olanağı sağlanmakta, Adana'da bulunan bir yurttaki 300 öğrenci barındırılmaktadır. Bunlarla birlikte TED Bilim Kurulu'nun sorumluluğunda her üç ayda bir "Eğitim ve Bilim" dergisi yayımlanmakta, her yıl genellikle mayıs ve kasım aylarından biri öğretim, diğeri eğitim olmak üzere iki bilimsel toplantı düzenlenmektedir.

Her yılın haziran ayı içerisinde Bilim Kurulumuz tarafından seçilen bir eğitimci, "Eğitim Hizmet Ödülü" ile ödüllendirilmekte, eğitim konularındaki çeşitli araştırma projeleri desteklenmektedir.

Öte yandan, 1992 yılında ilkini Hasan Âli Yücel'i anarak başladığımız ünlü eğitimcileri anma toplantısı düzenlemek-

teyiz. Bugün bu toplantıların ikincisini gerçekleştirmek üzere burada bulunuyoruz. Bu arada ulusal eğitim yaşamımıza damgasını vurmuş gerçek bir eğitimci ve Cumhuriyetimizin ilk döneminde Millî Eğitim Bakanlığı yapmış olan Mustafa Necati'yi anma toplantısı düzenlenmesi nedeniyle kadirbilirliğinden ötürü Bilim Kurulumuzu kutluyorum.

Mustafa Necati, Millî Eğitim Bakanlığı sırasında öğretmene kazandırdığı büyük saygınlığın yanısıra, ulusal eğitimimizde köklü bir devrimin başlangıcı olan öğretmen okullarının yeniden düzenlenerek geliştirilmesine ağırlık vermiş, Gazi Eğitim Enstitüsü, Heyet-i İlmiye, Talim ve Terbiye Kurulu, Maarif Emirliklerinin kurulmasına, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun (Öğretimi Birleştirme Yasası'nın) etkin bir biçimde uygulanmasına öncülük etmiş, en önemlisi 1 Kasım 1928'de "Harf Devrimi" olarak adlandırılan Latin harflerinin kabulünde etkin bir rol oynamıştır. Bunların dışında kuvayi millîye komutanlığı, Türkiye Büyük Millet Meclisinde Manisa milletvekilliği, o zamanki adıyla Saruhan milletvekilliği yapmış, Mübadele, İmar ve İskân Vekilliği ile Adliye Vekilliği, Kastamonu'da İstiklal Mahkemesi Başkanlığı, Muallimler Birliği Genel Başkanlığı görevlerinde de bulunmuş, Vasıf Çınar'la birlikte İzmir'e Doğru Gazetesini çıkarmıştır. Mustafa Necati, Kurtuluş Savaşı yıllarının olanaksızlığına karşın mücadelesini hem silahlı ve kalemle, hem de üstün görev ve anlayışı ve sorumluluk bilinciyle yılmadan sürdürmüş, Atatürkçülüğe olan bağlılığı ile örnek olmuş bir bakanımızdır. Mustafa Necati'nin eğitimimize yaptığı katkılar, kişiliği, anıları ve özellikleri konuşmacılarımız tarafından sizlere daha geniş biçimde aktarılacaktır.

Sözlerime son verirken, unutulmaz Bakan ve eğitimci Mustafa Necati'yi bir kere daha rahmetle anıyor ve bu top-

lantıya katılan siz değerli konuklar başta olmak üzere bildiri sunan, açık oturumda görev alarak katkıda bulunan eğitimcilerimize, bu toplantıyı hazırlayan TED Bilim Kurulumuza, bize bu salonu tahsis eden TÜBİTAK Yönetim Kurulu'na, TED Genel Merkez Bürosuna ve mensuplarına teşekkürlerimi sunuyor ve bu toplantının gelecek kuşaklara Mustafa Necati gibi o dönemin devlet adamlarının tüm olanaksızlıklara karşı her şeyi nasıl olanaklı kıldıklarını üstün görev ve sorumluluk bilinçleriyle göstereceği umuduyla başarılı geçmesini diliyorum.

Teşekkür ederim.

BİRİNCİ OTURUM

MUSTAFA NECATİ'NİN YAŞAMI, HİZMETLERİ VE ONUNLA İLGİLİ ANILAR

Konular ve Konuşmacılar:

- Mustafa Necati Üzerine
Bener CORDAN
(Millî Eğitim Bakanlığı Müsteşarı)
- Mustafa Necati'nin Yaşamı ve Hizmetleri
Dr. A. Ferhan OĞUZKAN
(TED Bilim Kurulu Üyesi)
- Mustafa Necati ile İlgili Anılar
H. Ragıp UĞURAL
(Mustafa Necati'nin Yeğeni)
- Mustafa Necati'nin Üstün Özellikleri
M. Rauf İNAN
(Emekli Eğitimci)

Oturum Başkanı:

- Prof. Dr. İlhan AKHUN
(TED Bilim Kurulu Üyesi)

BAŞKAN — Sayın Müsteşar, değerli öğretim elemanları ve kıymetli konuklarımız, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Toplantıya başlamadan önce, bilemiyorum, acaba Sayın Müsteşarımızın söyleyeceği birkaç şey var mıdır? Sanıyorum kendileri yoğun bir çalışma temposu içerisinde, belki ayrılma durumunda kalabilirler, o nedenle, arzu buyurlarlarsa kendilerine söz vereyim.

Bener CORDAN — Sayın Genel Başkanım, Sayın Başkanlarım, saygıdeğer Hanımefendiler, Beyefendiler; aslında Hocam sağolsun benim halimden anladı, erken kalkacağımı da düşündü, bana bu fırsatı verdiler. Gerçekten de bu toplantıya katılacağımı, izleyeceğimi söylemiştim ama, program değişikliği nedeniyle ayrılmak durumundayım. Ben böyle güzel bir toplantıyı düzenledikleri için başta Bilim Kuruluna ve ona fırsat veren derneğimize şükranlarımı sunuyorum, teşekkür ediyorum.

36 sene sonra bir daha TED rozeti taktım haddim olmadan, bu sefer rozeti çıkartmıyacağım.

Mustafa Necati Bey Türk millî eğitiminde görev alan herkes için önemli bir isimdir, önemli bir mihenk, büyük bir abidedir. Öğretmenler günü nedeniyle Sayın Bakanlarımızın mezarlarını ziyarete gittiğimizde; üç büyük ismi aynı yerde ziyaret etmekten hem büyük mutluluk duyduk, hem de çok şeyi bir kere daha öğrendik. Her üçü de genç yaşta vefat etmişler. Bu kadar az bir zamana, o kadar büyük işleri nasıl sığdırmışlar inanmak veya anlamak çok zor ama, onlar ateşin içinden çıkarak geldikleri için, o sınavdan geçerek geldikleri için, geçen kısa zamanı çok iyi değerlendirmişler. Bir "Kahraman Nesil" onlar, sanırım hâlâ o nesilden öğreneceğimiz çok şey

var! Ben O'nun kurduğu, özellikle geliştirdiği merkez teşkilâ-
tında sorumlu bir noktaya gelmiş insan olarak, kendi sorgula-
mamı yaparken; acaba nerede ne yapıyoruz, nasıl yapıyoruz
diye dűřünüyorum.

Pek iç açıcı değil belki ama, birbirimize destek olmak sure-
tiyle çok daha iyi şeyler yapabileceğimize de inanıyorum.
O'nun ilkeleri, anıları anlatılacak. Ben şimdi birkaç noktasına
değinip, izninizle ayrılmak istiyorum.

Birincisi; Temel Eđitime verdiđi önem! Diyor ki, bir gűn
benim haleflerimden birisi, temel eğitimde yüzde 100'e
ulaştığını varsayarsa veya öyle bir hal olursa, o çok mesut bir
insandır. Mealen söylüyorum; bugün yüzde 100'e ulaştık
ancak, beş yıllık eğitimde ulaştık. Diyoruz ki, 8 yıla çıkmalıyız.
Yeni hedef mutlaka bu olmalı, hatta on, on bir, on iki olmalı.

İkinci önemli özelliği;

Sayın Genel Başkan da belirttiler, benim gibi yöneticilerin
bugűn bu meslekte (ben de öğretmen olduğum için sıkıntısını
çektim) öğretmene saygı ve sahip çıkma konusunda O'ndan
alacağımız çok dersler var. Hem öğretmeni göreve gönderir-
ken ona verdiği mektup, hem de onun gittiği ilin valisine yaz-
dığı mektup gerçekten bugün herkesçe çok önemli dersler
içeriyor. Çalıştığınız kişiye nasıl sahip olunur ve onu nasıl çalış-
tırırsınız, o motivasyonu nasıl verirsiniz! O çiçekler taktırması,
onlara sahip çıkması başlıbaşına büyük olay!

Bir başka önemli özelliği:

Danışmayı çok iyi bilmesi, danışmayı hayatının veya yöneti-
ciliğinin önemli bir yaşama biçimi haline getirmesi. Kimlere
danışmamış ki? Bildiğim kadarıyla en yakınındaki müstahde-

minden en uzaktaki okulun müdürüne kadar herkese danışmış ve belki de bu danışma genişliği nedeniyle bilim kurullarıyla çok iyi ilişkiler kurmuş. Talim Terbiye'yi kurması, O'nun başka önemli bir özelliğidir. Çok büyük işler yapmış, çok şeyler başarmış; ancak, o yüce kişiliği taşıması bana göre çok önemli özelliklerinin birincisidir. Ben kendisini saygıyla anıyorum, daha fazla da haddimi aşmak istemiyorum. Burada saygıyla anmanın yetmeyeceğini ve daha yeni Mustafa Necati yolcularının olması gerektiğine inanıyorum.

Anma toplantılarının duygu yanı çok büyük. Ben, bunları kitap haline getirdikleri için bilim ve eğitim camiasına kazandırdıkları için ayrıca da teşekkür etmek istiyorum, şükranlarımı sunuyorum. Çünkü, yeni nesillerin gerçekten bu isimleri tanıması ve bilmesi lâzım, onları iyi kavraması gerekir. Gönül isterdi ki şimdye kadar Millî Eğitim Bakanlığı, bu büyük eğitimciler hakkında çok ciddi çalışmalar yapmış olsun, ciddi sonuçlar çıkarmış olsun; ama nereden başlasak kârdır diyorum. Biz herşeye açığız yeter ki doğru olanı, güzel olanı bulmaya çalışalım.

Tekrar rahmetler diliyorum, saygıyla anıyorum.

Herkeseye saygılar sunuyorum.

BAŞKAN — Çok teşekkürler efendim.

Ben birinci oturumda konuşma yapacak olan değerli arkadaşlarıma söz vermeden önce gönderilen bazı telgraflar var, onları okuyup, bilginize sunmak istiyorum.

(Gelen telgraflar okundu)

BAŞKAN — Bu oturumda ilk konuşmacı Sayın Dr. Ferhan Oğuzkan'ı konuşmasını yapmak üzere davet ediyorum. Sayın

Oğuzkan'ın konusu "Mustafa Necati'nin Yaşamı ve Hizmetlerine Toplu Bir Bakış".

Ferhan OĞUZKAN — Sayın Başkan, Sayın Dinleyenler,

Mustafa Necati, 1894 yılında İzmir'de doğmuştur. Ailece Darende'li olan babası, İzmirliilerin "Türk Beyi" diye adlandırdıkları Halit Bey, annesi ise Elbistanlı binbaşı Necati Bey'in kızı Naciye Hanımdır.

Mustafa Necati'nin çocukluğunun ve gençliğinin geçtiği İzmir o zamanlar Batı dünyası ile ilişkiler bakımından en önemli şehirlerimizden biri idi. Ticaret ve ekonomi alanında dışa dönük etkinlikler İmparatorluğun öteki merkezlerinde raslanmayacak kadar canlı idi. Bu durum, ister istemez Batının bazı sosyal ve kültürel etkilerini de beraberinde getirmiş bulunuyordu. Halkın önemli bir bölümü de Rumlardan, Ermenilerden ve Musevilerden oluşuyordu. Azınlıkta olmakla birlikte, bu kesim sömürüye dayanan bir refah içinde yaşamakta idi. Bir yazarımızın belirttiği gibi, Türklerin "fakirhaneleri her gün ah ve figan ile dolarken", "onların evlerinde piyanolar çalınıyor, kanaryalar ötüyordu."

İzmir'in, hatta Ege bölgesinin her türlü nimetinden yararlanan bu azınlıklar, onlara katılan yabancı iş adamları topluluğu ile, eğitim ve kültür alanlarında da bir ayrıcalık sağlamışlardı. Kendilerine özgü matbaaları, gazeteleri ve okulları vardı. Bu durum karşısında, 19. yüzyılın sonlarından itibaren bazı aydınlar bu şehre ulusal bir kimlik kazandırmak amacıyla cesaretli adımlar atmaya başlamışlardı. Fakat, elde edilen sonuçlar doyurucu olmaktan uzaktı.

Karanlık ve acılı Mütareke günlerinde halk artık daha bilinçli bir uyanışın, daha güçlü bir silkinmenin zorunluğuna

inanmış bulunuyordu. Ancak onların özlemini, ülküsünü dile getirecek, onları bu özlem ve ülkü çevresinde toplayıp birleştirecek önderlere henüz sahip değildi. İşte, Mustafa Necati'nin çocukluk ve ilk gençlik yılları böyle bir ortam içinde geçer. Şüphesiz, bu ortamda kazanılan izlenim ve deneyimler onun kişilik gelişiminde büyük ölçüde rol oynamıştır. İlk ve orta öğrenimini İzmir'de yapan Mustafa Necati yüksek öğrenim görmek üzere İstanbul'a gider. "Hukuk Mektebi"ne yazılır ve oradan mezun olur.

1924 yılında doğduğu şehre -İzmir'e- dönen Mustafa Necati, önce vaktiyle okuduğu İzmir İdadisi (İlisesi) ile İzmir Darülmuallemi'de (kız öğretmen okulu) öğretmenliğe başlar. Sonra, yakın arkadaşı Vasıf Çınar ile birlikte İzmir Özel Şark İdadisi'nde yöneticilik görevinde bulunur. Aydın Kasaba Demiryolları İşletmesi ve İzmir Vilâyetinde hukuk danışmanı olarak da çalışır. İyi bir hukuk öğrenimi görmüş olan Mustafa Necati'nin öğretmenlik mesleğine öncelik tanınması ve bu mesleğe candan bağlanması, üzerinde dikkatle durulması gereken bir husustur.

Mustafa Necati, 1915-1918 yıllarını kapsayan bu dönem içinde bir yandan eğitim ve yönetim, bir yandan hukuk alanındaki çalışmalarını yürütürken İzmir'in ulusal kimliğine kavuşması doğrultusundaki çabalarını da büyük bir heyecanla sürdürür. Bunun son örneği, Onun İzmir'in işgalinden bir gün önce, 14 Mayıs 1919 gecesi halkı Bahri Baba Parkı'nda toplanmaya çağırması ve orada yaptığı konuşmadır. Mustafa Necati, bu konuşmasında İzmirliileri düşmana karşı birleşmeye, direnç göstermeye, örgütlenmeye ve ölünceye kadar çarpışmaya davet eder.

15 Mayıs 1919'dan sonra Mustafa Necati'nin yaşamında oldukça uzun ve çetin gün, ay ve yılların yer alacağı bir dönem başlar. Aziz yurdumuzun savunulması, düşmanın ülke topraklarından atılması ve yeni bir devletin kurulması için herkese düşen önemli görevler vardır. Fakat, en önce yapılacak şey yurdunu, evini barkını, çoluğunu çocuğunu düşman işgalinden ve zulmünden korumak için halkın örgütlenmesi ve düzenli bir ordu gerçekleşinceye kadar çete savaşlarına katılmasıdır.

İzmir'den kısa bir süre için İstanbul'a giden Mustafa Necati, Balıkesir'e geçer, "Kuvayı Milliye" adı altında örgütlenmeye başlayan çetelerin etkinliklerine katılır. Bergama ve Akhisar yörelerinde Bulgurcu Mehmet Efe ile birlikte Anzavur güçlerine ve Yunanlılara karşı yapılan savaşlarda "müfrez" (birlik) komutanı olarak görev alır. Mustafa Necati, bu ölüm-kalım savaşı günlerinde silahlı birliklerde görev almakla kalmaz, Vasıf Çınar'la birlikte, Balıkesir'de "İzmir'e Doğru" adında bir gazete yayımlamaya başlar. Bu gazetede Ulusal Kurtuluş hareketinin anlam ve önemini açıklayan, halkı topluca bu harekete katkıda bulunmaya, eli silâh tutanları ulusal orduya katılmaya teşvik ve teşci edici başyazılar yazar.

O, yalnız yazmakla da yetinmez, fırsatlar yaratarak büyük halk kitleleri karşısında yurdun uğradığı felaketi anlatan, yurt savunmasının kutsallığını ve zorunluluğunu belirten aydınlatıcı, coşkulu konuşmalar yapar. Tüm halkı, evlerini ocaklarını, köylerini kentlerini, onurlarını ve namuslarını korumak için savaşıma çağırır.

Ülkede bir yandan savaş sürerken, bir yandan da yeni bir devletin temelleri atılmaya çalışılmaktadır. Bu temellerden en önemlisi Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kuru-

luşudur. Mustafa Necati'yi bu meclisin birinci döneminde (1920) Manisa milletvekili -o zamanki adıyla Saruhan mebusu- olarak görürüz. Bu arada, kısa bir süre için Rum Pontus hareketlerini soruşturmak üzere Samsun İstiklâl Mahkemesi kâtipliği (sekreterliği) ile görevlendirilir. Ayrıca, Meclis'te oluşturulan "Müdaafa-yi Hukuk" ya da "Millî Mücadele Grubu" adı verilen grubun kâtipliğini de üstlenir.

Ulusal Kurtuluş savaşı sürer ve yeni devletin kuruluş çalışmaları devam ederken Anadolu'nun bazı yörelerinde hükümetçe alınan kararlara karşı çıkan kişi ve toplulukların yarattığı huzursuzlukları gidermek üzere önlemler alınması gerekir. Bu yörelerden biri de Kastamonu'dur. Durumun incelenmesi ve soruşturulması için bu şehirde de bir İstiklâl Mahkemesi kurulur ve başkanlığına da Mustafa Necati getirilir (1921).

Mustafa Necati bir yıl kadar bu görevde kalır. O, Kastamonu'da sadece bir mahkeme başkanı olarak görev yapmamış, aydınları ve özellikle gençleri yanına alarak kentın sosyal ve kültürel gelişmesine katkıda bulunan birçok yararlı işler yapmıştır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, İsmail Habib Sevük gibi -ileriki yıllarda yurt çapında ün kazanan- değerli kişilerle birlikte halkı uyarıcı, eğitici ve aydınlatıcı toplantılar düzenlemiş, o toplantılardaki konuşmalarıyla yurttaşlara ulusal savaşın önemi ve gereğini anlatarak, yeni devlet düzenini benimsemeleri için onları inandırmaya çalışmıştır. O, bütün bunların yanında Muallimler Birliği, Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu gibi derneklerin etkinliklerine de katılmış, ilgililere yardımcı olmuştur. Kastamonu'da yayımlanan ve Ankara hükümetini destekleyen "Açıksöz" gazetesinin basıldığı matbaa, Mustafa Necati'nin çevresinde toplanmış bulunan gençlerle canlı bir kültür merkezi haline gelmişti.

Mustafa Necati bu şehirden 1922 yılında ayrılır, Ankara'ya döner. Fakat Kastamonu'da geçirdiği günleri hiç unutmaz. O yörenin dürüst, yiğit ve anlayışlı halkını çok sevmiştir. Bu kentte geçirdiği günlerin izlenimlerini ve halka karşı beslediği duygularını "Soylu Ruhlar" adlı eserinde dile getirmiştir.

Mustafa Necati'yi TBMM'nin ikinci döneminde İzmir milletvekili olarak görürüz. Siyasal hayatının bu dönemi onun için ayrı bir önem taşır. Çünkü, o artık sadece bir milletvekili olarak çalışmayacak, ulusun geleceğiyle ilgili daha önemli sorumluluklar yüklenecektir. Ulusuna daha çok ve etkili hizmet etme imkânı bulacaktır.

Önce bir yıl kadar "Mübadele, İmar ve İskân Vekilliği" (Bakanlığı) yapar (1923). O sırada, son derece önem kazanan göç ve yerleşme sorunlarını çözmeye çalışır. Hükümetin istifası üzerine bakanlığı sona erer. Ancak, ço kısa bir zaman sonra bu kez "Adliye Vekilliği"ne getirilir (1924). Mustafa Necati'nin bu bakanlığı sırasında hukuk düzenimizde çok köklü bir değişiklik gerçekleştirilir, "şer'î mahkemeler" kaldırılır.

Mustafa Necati 1924-1925 yılları arasında iki yıl kadar Muallimler Birliği başkanlığında da bulunur. Onu bu görevde de çok etkin ve başarılı olduğunu görürüz. Başkan olur olmaz düzenlediği kongre eğitim tarihimizin önemli olaylarından biri sayılır. Mustafa Kemal'in öğretmenlere "Cumhuriyet sizden, fikri hür, vicdani hür, irfanı hür nesiller ister" diye seslendiği, direktif verdiği kongre işte bu toplantıdır (25 Ağustos 1924).

Mustafa Necati'nin yaşamında en önemli olay şüphesiz onun, "Maarif Vekilliği"ne getirilişi olmuştur. Kendisinden önce, Dr. Rıza Nur, H. Suphi Tanrıöver, M. Vehbi Bolak, İsmail Safa Özler, Vasıf Çınar, Şükrü Saracoğlu gibi şahsiyetler bu

bakanlıkta bulunmuşlardır. Ancak, Özler dışında adları geçen bu kişiler bu görevde adetâ aylarla ifade edilebilecek kısa sürelerle kalabilmişlerdir.

31 yaşında Maarif Vekâleti'nin başına gelen Mustafa Necati, seleflerinin başlayıp bitiremedikleri birçok işleri tamamlamakla kalmamış, Türk eğitim tarihinde derin izler bırakan, her biri ayrı değer taşıyan çok önemli girişimlerde bulunmuş, Cumhuriyet dönemi eğitim yaşamımızın yazgısını belirleyen unutulmaz işler yapmıştır.

Cumhuriyetin bu ilk yıllarında eğitimimiz her yönüyle ele alınmaya muhtaç bir durumdadır. Bakanlığın merkez örgütü hem personel hem de donanım bakımından çok yetersizdir. Okul diye kullanılan binaların çoğu eski ve haraptır. Öğretmenler gerek sayıca gerek öğrenim düzeyleri bakımından hiç de tatmin edici bir halde değildir. Birçok okul en basit ders araç ve gerecinden yoksundur. Ders kitapları bile eksiktir. Yeni öğretim programlarına gereksinim vardır. Öğrencilerin yaşama ve çalışma koşulları da kötüdür.

20.10.1925 tarihinde göreve başlayan Mustafa Necati ilk iş olarak Bakanlıktaki çalışma arkadaşlarıyla bir toplantı yapar, genel eğitim durumumuzun incelenmesini, ele alınması gerekli konuların belirlenmesini ister. Bu inceleme sonunda görülür ki,

1. Bakanlığın merkez örgütüyle ilgili olarak ilk ve orta öğretim işlerine bakan, kültür işleriyle uğraşan, denetim işleriyle yükümlü olan dairelerin (kurulların) takviyesine, yükseköğretimden sorumlu olacak, okul yapı işlerini düzenleyecek, okul sağlık hizmetleriyle uğraşacak, eğitim ve öğretim çalışmalarını bilimsel olarak programlayacak yeni yönetim birimlerinin oluşturulmasına,

2. İlköğretimle ilgili olarak bu öğretimin en uzak köylere kadar yayılması için önlemler alınmasına, "köy mektebi" adıyla yeni bir okul türünün yaratılmasına, ilkokullarda verimin artırılması ve öğretimin daha etkili biçimde denetlenmesinin sağlanması amacıyla ülkenin uygun bölgelerinde "maarif eminlikleri" kurulmasına, ilkokul öğretmeni yetiştiren okulların daha nitelikli bir öğretimde bulunabilmeleri için sayılı merkezlerde toplanmasına ve öğrenci sayılarının çoğaltılmasına, öğretmenlerin meslek bilgilerinin yenilenip zenginleştirilmesine ve onları maddî bakımdan daha rahat bir duruma kavuşturmak için aylıklarının artırılmasına,

3. Ortaöğretimle ilgili olarak eğitim giderlerinde tasarruf yapabilmek ve aynı zamanda öğretimde özlenen niteliği sağlamak amacıyla öğrencisi çok az ve öğretim kadrosu zayıf ortaokul ve liselerin birleştirilerek daha güçlü hale getirilmesine, bazı ortaokulların meslek okuluna dönüştürülmesine ve bu okullarda verimin artırılmasına, ortaokulların öğretmen gereksinimini karşılamak üzere "orta muallim mektebi" adıyla yeni bir okul açılmasına, liselere daha nitelikli öğretim elemanlarının yetiştirilmesi için "Yüksek Muallim Mektebi"nin iyileştirilmesine,

4. Öğrencilerle ilgili olarak da ilkokullar ile ortadereceli okullarda okuyan yatılı öğrenci sayısının artırılmasına ve bunların barınma ve beslenme koşullarının iyileştirilmesine ihtiyaç vardır.

Bu durum karşısında bir değerlendirme yapan Mustafa Necati, işleri kısa ve uzun süreli olmak üzere ikiye ayırır ve hemen icraata geçer. Önce Bakanlık Merkez Örgütünü güçlendirmeyi amaçlayan bir yasa tasarısını TBMM'ne sevkeder.

Bunu, diğlerleri izler; her biri daima şükranla anılması gereken ve eğitim tarihimizde yerini alan uygulamalara başlanır.

Bu uygulamalardan bir bölümünü şöyle sıralayabiliriz:

- Öğretmenler

— Kırsal bölgelerdeki ilkokulların öğretmen gereksinimini karşılamak için Denizli Erkek Muallim Mektebi, "Köy Muallim Mektebi"ne dönüştürülür ve Kayseri'de Zincirdere köyünde de bir "Köy Muallim Mektebi" açılır (1927). Bu okullar 1932 ve 1933 yıllarına kadar öğretime devam etmişlerdir.

— Ortaokul ve dengi okullara öğretmen, ilköğretim müfettişi, öğretmen okullarına bağlı uygulama okullarına müdür yetiştirmek amacıyla Konya'da bir "Orta Muallim Mektebi" açılır (1926). Bu okul, 1927-28 öğretim yılı başında Ankara'ya taşınmış, 1929 yılında "Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü" adıyla bugünkü görkemli binada uzun yıllar - Gazi Üniversitesinin bir fakültesi oluncaya kadar - öğretmen, müfettiş ve özel eğitim uzmanı yetiştirme alanlarında çok etkili bir rol oynamıştır.

— Liselere öğretmen yetiştiren İstanbul'daki "Yüksek Muallim Mektebi" daha iyi bir duruma getirilir.

— Ankara'da 1924'de kurulan "Musiki Muallim Mektebi" ile "Terbiye-i Bedeniye Muallim Mektebi" öğretime başlar (1927).

— Ankara'da anaokullara öğretmen yetiştirmek üzere bir "Ana Muallim Mektebi" açılır (1927).

— Öğretmen ve yöneticileri iş başında yetiştirmek, kimi öğretmenleri de beden eğitimi, elişleri gibi özel alanlarda da-

ha bilgili ve becerili bir duruma getirmek için kısa ve uzun süreli kurslar düzenlenir. Bu kurslarda Almanya ve İsveç'ten davet edilen yabancı uzmanlar da görev alırlar.

— Her yıl çok sayıda ortaokul, sanat okulu, lise ve öğretmen okulu öğretmeni bilgi ve görgülerini arttırmak amacıyla Avrupa'ya gönderilir.

— Öğretmenlerin aylıklarına önemli miktarda zamlar yapılır.

— Öğretmenliğin hem eğitim camiası içinde hem de toplumda gereken saygınlığı kazanması için büyük bir çaba gösterilir.

• Ders Kitapları

— Okul kitaplarının ilke olarak Bakanlıkça bastırılmasına karar verilir. Hemen 35 ders kitabı hazırlanıp yayımlanır (1926). Okutulmakta olan kitaplar da incelenir, bir bölümü düzeltilir, bir bölümü ise yeniden yazdırılır.

— Böylece okullarda ders kitapları aracılığıyla öğretimde belirli bir standart birliğine erişilmiş olur.

— Ders kitabı yazan öğretmenler Bakanlıkça ödüllendirildiği gibi kıdemlerine zam da yapılır.

• İlkokul Programı

— 1926 yılında ilkokullar için yeni bir program uygulanmaya başlar. Bu program, öğretimde önemli bir atılımdır. Çünkü bu program eğitim-öğretim anlayışımıza yeni ufuklar açar, yeni kavramlar getirir. Dersler toplu öğretim, güncellik, yakın çevreden yararlanma gibi bugün bile geçerli sayılan temel il-

kelere dayalı olarak işlenmeye başlar. Öğretim etkinliklerinde işe, gözleme ve deneye önem verilir. Böylece, "kitabî" ya da "ezbere" öğrenmenin egemen olduğu okul anlayışından inceleme, araştırma ve tartışmanın ağırlık kazandığı bir okul anlayışına, "etkin okul" anlayışına geçişin sağlam temelleri atılmış olur.

1926 İlkokul Programı, amaçları, ilkeleri ve hatta içeriği, yani ders konuları ve onların düzenlenişi ile ileriki yıllarda ortaokul ve öğretmen okulu programlarını da büyük ölçüde etkilemiş ve uzun yıllar çocuklarımız ve gençlerimizin yurduna ve ulusuna bağlı, iyi birer birey olarak yetişmelerine katkıda bulunmuştur.

- İlköğretim Müfettişliği

— İlköğretim müfettişlerinin yetiştirilmesi için "Orta Muallim Mektebi"nde bir şubenin açılmasıyla önemli bir adım atılmış olur. Buradan yetişen müfettişler sayesinde işbaşındaki öğretmenlerin yetiştirilmesi, denetlenmesi ve kendilerine gerekli yardımların yapılması sağlanır, ilköğretimde programların uygulanışında bir birliğe gidilmesi kolaylaşır.

- Meslekî ve Teknik Eğitim

— Meslekî ve teknik eğitim alanında okulların açılması, programların düzenlenmesi ve öğretimin denetlenmesi işi Eğitim Bakanlığı'nın yetki ve sorumluluğu altına girer. O sıralarda özellikle küçük sanayinin egemen olduğu ülkemizde erkek ve kız çocukların ilk ve orta okuldan sonra iş âlemine kazandırılmaları ekonomik kalkınma bakımından son derece önemlidir.

— Bu konu üzerinde gereken kararlar alınmadan önce, Talim ve Terbiye Heyeti batı dünyasında uygulanan meslek eğitimiyle ilgili programları ve eserleri incelemeye ve Türkçeye çevirtmeye başlar.

— Belçika'dan bu alanda ün kazanmış olan eğitimci Ömer Buyse Ankara'ya davet edilir ve onun hazırladığı rapora göre harekete geçilir. Derhal dört "orta ticaret mektebi" açılır, yurdun çeşitli yerlerinde 12 akşam kursu düzenlenir (1927). Sanat ve ticaret okulları için bir bölümü çeviri yoluyla ders kitapları hazırlanır.

— Bu girişimlerin yanında daha iddialı bir takım tasarımlar üzerinde durulduğu da görülür. Bunlardan en ilginç olanı, Ankara'da bir "iş üniversitesi" ile bir "politeknik okulu"nun kurulması projesidir.

• Halk Eğitimi

— Eğitim Bakanlığı yaygın ve etkili halk eğitimi çalışmalarına bu dönemde başlar. Özellikle kırsal bölgelerde yaşayan halkımız, açılan kurslarla Cumhuriyet yönetiminin erdemi konusunda aydınlanmış olur, ayrıca çok gerekli basit bilgi ve becerileri de elde etme imkânına kavuşur.

— Yeni Türk Alfabesinin kabulüyle (1 Kasım 1928) ortaya çıkan okuma-yazma öğrenme sorununun çözümü, başlı başına büyük bir düzenlemeyi ve uygulamayı zorunlu kılar. 1927-1928 ders yılında 100 "millet mektebi" açılır, burada öğrenim görenlerin sayısı 45.000 kişiyi bulur.

— Halkın yararlanacağı dershaneler, kütüphaneler açmak, konferanslar vermek, sinemalar kurmak gibi türlü etkinlikler için hazırlıklar yapılmaya başlanır.

- Eski Eserler ve Müzeler

- Ankara'da Etnoğrafya Müzesi'nin kuruluş çalışmaları başlar.

- İstanbul Eski Eserler Müzesi büyük bir gelişme gösterir.

- Amerika ve Avrupa'dan gelen ünlü arkeologların yardımıyla yurdumuzun çeşitli yörelerinde yapılan kazılarda birçok değerli tarih eseri gün ışığına çıkarılır.

- Ankara'da bir Okul Müzesi kurulur (1926) ve bu müze kısa zamanda dış ülkelerdeki benzerlerinde görülen bir yetkinliğe ulaşır.

- Talim ve Terbiye Dairesi

- Bakanlık Merkez örgütünde doğrudan doğruya ulusal eğitimimizin amaç ve ilkelerini belirleyecek, dünyadaki okulların programlarını, öğretim yöntemlerini inceleyecek, yayınları izleyecek ve öğrencilerin öğretimiyle ilgili sorunlara çözüm bulacak bilimsel bir danışma birimi, "Talim ve Terbiye Dairesi" kurulur (1926).

- Mustafa Necati'nin bu yeni kuruluşu bakışı çok olumludur. Birkaç konuşmasında bunu açıkça belirtir: "... ilme ait olan, ihtisasa ait olan işlerde mütehassıslara söz vermek, onları kendi halinde çalıştırmak mecburiyeti ve ihtiyacı vardır. Doğrudan doğruya müdürlerin, reislerin, vekillerin bu hususta yapacağı nizamnameler doğru olmaz. Bu hatalı bir sistemdir." (MEB, 356); "... Talim ve Terbiye Dairesinin noktai nazarı alınmadan çocuklarımızın terbiyesi hakkında lâalettayin mütalâa dermeyeran edemeyiz." (MEB, 370); "... maarifte atılacak her hatve tetkike, tecrübeye, ilmî temyize muhtaçtır.

Onun içindir ki herhangi bir maarif vekili böyle bir zümreye istinat etmedikçe muvaffak olamaz." (MES, 415); "... Bu heyete şahsım namına bir ehemmiyeti mahsusa vermekte olduğumu zait görmem. Terbiyei umumiyemiz, bizi muayyen usullerle hedefe götürecektir, ancak böyle kuvvetli bir teşkilâtın düşünerek, okuyarak, tetkik ederek vereceği kararlardır (MEB, 351).

- İnşaat Dairesi

Bakanlık merkez örgütünde bir "İnşaat Dairesi" kurulur, başına Viyanalı bir mimar getirilir. Bu daire, yeni okul binaları için projeler geliştirmek ve eski binaların onarımı için gereken işleri yapmakla görevlendirilir.

- Maarif Eminlikleri

— Yurdun çeşitli bölgelerinde "maarif eminlikleri" kurulur (1926). Her bölgeye seçkin eğitimciler "maarif emini" olarak atanır. Böylece eğitim çalışmalarının -özellikle ilköğretimin yaygınlaşması ve verimi durumunun- yakından izlenmesi sağlanır.

- Sayısal Gelişmeler

— İlkokullarda öğrenci sayısı 1923-1924 yılında 337.618 iken, bu sayı 1927-1928 ders yılında 423.263'e yükselir; yüzde 26 oranında bir artış sağlanır.

— Resmî ilkokul sayısı 1923-1924 yılında 4770 iken bu sayı 6060'a varır.

— İlköğretmen okulu mezunu öğretmen sayısı 1924 yılında 2846 iken bu sayı 1928 yılında 4851'e yükselir.

— Ortaokul öğrenci sayısı 1923-1924 ders yılında 2455 iken bu sayı 1927-1928 ders yılında - dört misli artarak - 10.433'ü bulur.

— Genel liselerde öğrenci sayısı 1923-1924 ders yılında 2677 iken bu sayı 1927-1928 ders yılında 7.386'ya yükselir; yüzde 160 oranında bir artış sağlanır.

- Başka Uygulamalar

— Ortaöğretimde öğrenim ücreti alınmasına son verilir (1926).

— Yabancı okullar sıkı bir denetim altına alınır (1926).

— "Darüleytam" adı verilen ve kimsesiz çocukları ya da şehit çocuklarını barındırıp yetiştiren okullar iyileştirilerek "şehir yatı okulları" haline dönüştürülür. 3870 çocuk bu okullarda okuma imkanına kavuşur. (1927)

— Köy yatı okullarına gerçekten okulsuz köy çocuklarının alınmasına özen gösterilir (1926).

Mustafa Necati 1926 yılı sonlarında incelemede bulunmak üzere bazı Avrupa ülkelerini ziyaret eder. İki aylık bu gezisinde Çekoslovakya, Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya'daki öğretim kurumlarını yakından görme ve eğitim yöneticileri ile görüşme imkânını bulur. Dönüşünde İstanbul Gazetecilerine verdiği demeçte yaptığı geziden çok yararlanmış olarak döndüğünü, Türkiye'de uygulanan eğitimin özellikle Cumhuriyetten sonra en doğru, en bilimsel, en olumlu yolda olduğu kanısına vardığını söyler (3 Şubat 1927).

Mustafa Necati, birbirinden önemli bu işleri 3 yıl 11 gün gibi kısa zamana nasıl sığdırabilmiştir? Ülkenin malî kaynaklarının çok sınırlı, Bakanlığın merkez ve taşra örgütlerinin çok yetersiz bulunduğu, halkımızın henüz savaşın yorgunluğunu ve acılarını üzerinden atamadığı bir dönemde çetin eğitim so-

runlarının nasıl üstesinden gelebilmiştir? Ve TBMM'de her atacağı yeni bir adımı kuşku ile karşılayan, harcadığı ve harcayacağı her kuruşun hesabını soran ve birçok durumda olumsuz tutumlar takınan milletvekillerini önerdiği girişim ve atımları kabule nasıl razı edebilmiştir? Bu ve buna benzer daha başka sorular akla gelebilir?

Bu sorulara cevap ararken O'nun bakan olarak büyük başarısının sırlarını çözmek de mümkün olabilir sanıyorum. Bu başarıda her şeyden önce onun seçkin kişiliğinin ve genel tutumunun büyük payı olduğunu düşünüyorum. Evet, O, her şeyden önce, sağlam bir kişiliğe ve kavrayışlı bir zekâyâ sahipti. Çalışkan, özü sözü bir, özveride bulunmayı seven bir kimse idi. İşleri planlı bir biçimde düzenlemek, yürütmek ve izlemek isterdi. Birlikte çalışacağı kimseleri dikkat ve isabetle seçmesini iyi bilirdi. Çalışma arkadaşlarına karşı, özellikle kendi alanlarında uzmanlaşmış kimselere karşı saygılıydı; onların düşünce ve eleştirilerine değer verirdi.

Mustafa Necati'nin başarılı icraatinde Mustafa Kemal başta olmak üzere zamanın ileri görüşlü devlet adamlarınının, komutanların, birlikte çalıştığı inançlı ve özverili eğitim yöneticilerinin ve kimi aydınların birer birer payı olduğu kesindir. Bununla birlikte, O'nu çok başarılı bir Eğitim Bakanı yapan başlıca etmenler arasında tartışılmaz yurtseverliğini, üstün insanî niteliklerini, eğitim ve öğretim konularına karşı duyduğu derin ilgiyi, yaradılıştan gelen önderlik (liderlik) yeteneğini ve öğretmenlere beslediği engin sevgiyi saymak gerekir.

Öğretmenlerle onun kadar kaynaşmış, bütünleşmiş, adeta canciğer olmuş bir eğitim bakanı ne bizim tarihimizde ne de dünya eğitim tarihinde görülebilir. Bu karşılıklı saygı ve güven

duygusudur ki "öğretmenlerde meslek aşkı ve duygusunu doğru noktasına çıkarmıştır." M. Necati'nin öğretmenlere seslenen Bakanlık genelgeleri, öğretmen okullarının son sınıflarındaki öğretmen adaylarına, bu okulları bitirenlere, gerek göreve başlayan yeni öğretmenlere gerek tüm öğretmenlere gönderdiği mektuplar onun meslektaşlarına karşı beslediği içten ve sevecen duygularını çok güzel yansıtır. Bu genelge ve mektupların yankıları yurdumuzun her tarafında yıllarca sürmüştür.

Bütün ömrünü ulusal savaşın kazanılmasına, yeni Türk Devletinin kurulmasına, devrimlerin geniş halk kitlelerince benimsenip yayılmasına, eğitimimizin ulusal ve bilimsel bir çizgide gelişip çağdaşlaşmasına adayan Mustafa Necati, 65 yıl önce 1 Ocak 1929 günü çok genç yaşta -henüz 35 yaşında- vefat eder.

Onun ölümü, yurdun her köşesinde büyük bir yasa yol açar. Başta Atatürk olmak üzere tüm devlet adamları, milletvekili arkadaşları, aydınlar ve onun çok sevdiği öğretmenler derin acılarını demeçler, konuşmalar, yazılar ve şiirlerle dile getirmişlerdir.

İsmet İnönü de başbakan olarak Onun mezarı başında bir konuşma yapar ve şunları söyler:

"Cumhuriyet evlâtlarının vazifeleri, bu vatanın, cihan vatani içinde, pastsız bir çelik, medeniyetin umranı ve nimetleriyle bezenmiş bir bahçe, ilmin, fennin, kültürün yüksek mazhariyetlerine ermiş vatandaşlar yuvası olması için çalışmak, uğraşmak, mücadele etmektir. Bu yolda hiçbir müşkül tanımıyoruz. Bu uğurda hiçbir emeği, hiçbir hayatı, hatta baharına doymadan sönsen gene çok görmüyoruz. Bilhassa milleti ce-

haletten kurtarmak, Türk Harfleriyle yeni bir nur ve kültür hayatına girmek azim ve kararında samimiyetimiz, ısrarımız ve sarplığımız sarsılmaz bir haldedir.

İnkılapçıların ölürken kalanlardan, yeni yetenlerden bir tek dileği vardır: Cansız bileklerinde sallanan vazife bayrağını kavrayıp daha yüksekte dalgalandırılmasıdır.

Necati, aziz Necati dileğin yerine getirilecektir."

Sayın dinleyenler, ben de,

Millî Eğitim Bakanlığının başına önümüzdeki yıllarda çocuklarımızın ve gençlerimizin Atatürk ilke devrimlerine sıkı sıkıya bağlı, insan haklarına saygılı, çağdaş ve özgür düşünceden yana bireyler olarak yetiştirilmesini gerçekten benimseyen, bu konuda hiçbir zaman ve hiçbir şekilde ödün vermeyen, kendisini özü ve sözüyle büyük eğitim ve öğretim topluluğunun bir parçası sayan yeni Mustafa Necati'lerin gelmesi dileği ile konuşmama son verir, hepinize derin saygı ve sevgiler sunarım(*).

(*) KAYNAKÇA

Akyüz, Yahya. **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1993'e)**. 4. Baskı, İstanbul, Kültür Koleji Yayınları: 2, 1993.

Büyük Larousse, 16. Cilt, "Mustafa Necati" maddesi, 1986.

Eski, Mustafa. **Mustafa Necati Beyin Kastamonideki Çalışmaları**. Ankara Kastamonu Eğitim Yüksek Okulu Yayınları No: 4, 1990.

Inan, M. Rauf. **Mustafa Necati (Kişiliği, Ulusal Eğitime Bakışı, Konuşma ve Anıları)**. Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1980.

Inan, M. Rauf. "Mustafa Necati", **Cumhuriyet Dönemi Eğitimcileri**. Ankara, UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Yayınları, 1987. s. 351-371.

BAŞKAN — Teşekkür ederiz efendim.

İkinci konuşmacı Sayın H. Ragıp Uğural, Mustafa Necati'nin amcasının oğlu ve onunla ilgili anılarını dile getirecekler, buyurun efendim.

H. Ragıp UĞURAL — Sayın dinleyenler,

Mustafa Necati'nin 100'ncü doğum yılı anma toplantısını düzenleyen Türk Eğitim Derneği Bilim Kuruluna şükranlarımı, siz izleyicilere de saygı ve sevgilerimi sunarım.

Sözlerime, kendimi tanıtmakla ve Mustafa Necati ile yakınlığıma değinmekle başlamak istiyorum.

Ben emekli vali Ragıp Uğural, Mustafa Necati'nin amcasının oğluyum. Biz aslen Darende'liyiz. Sekizinci batından torunları olduğumuz dedemiz, Revan Kalesi muhafızı Darende'li Müşir Hacı Hüseyin Paşa, vazife ile bulunduğu Şanlıurfa, Gaziantep, İzmir, Kadirli ve Darende'de Vakıflar tesis etmiştir. Babam Namık Bey, Gaziantep vakıflarını yönetmek için bu şehre yerleşmiş; ben Gaziantep'te doğmuşum. Amcam, Mustafa Necati'nin babası Halit Bey ise İzmir vakıflarını yönetmek için İzmir'e yerleşmiş, Mustafa Necati de 1894 yılında İzmir'de doğmuştur.

Inan, M. Rauf. "Cumhuriyetin İlk On Yılında Eğitimimizin Durumu ve Belirgin Özellikleri". **Atatürk ve Eğitim**. Ankara, Türk Eğitim Derneği Yayınları, 1981. s. 143-208.

Kastomoni Eğitim Yüksek Okulu Koruma Derneği. **Mustafa Necati Sempozyumu**. Kastomoni, Kastomoni Eğitim Yüksek Okulu Yayınları No: 6, 1991.

MEB. **Millî Eğitimle İlgili Soylev ve Demeçler I**. Ankara, Millî Eğitim Basımevi, 1946.

Meydan Larousse. 9. Cilt. "Necati (Mustafa) maddesi, 1972.

Unat, Faik Reşit. **Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış**. Ankara, Millî Eğitim Basımevi, 1964.

Yazıcı, Mustafa. **Tanzimattan Bu Yana Millî Eğitim Bakanları, Başbakanlar ve Atatürk**. [1839-1973]. Ankara, Emel Matbaacılık San. Ltd. Şti. [Tarihsiz].

"Geleceğin köklerinin geçmişte olduğu inancı ile yeni kuşaklara; ülkesine ve milletine Mustafa Necati gibi hizmet edenlerin unutulmadıklarını kanıtlamak" ve Necati'yi her iki yönü ile tanıtmak için konferans, sempozyum ve anı toplantıları düzenleyen Üniversitelerimize, Kastamonu Eğitim Yüksek Okulu'na Balıkesir Necati Öğretmen Okulu, Eğitim Enstitüsü ve Eğitim Fakültesi Dayanışma Derneği'ne bu faaliyetlere katkılarından dolayı başta Prof. Dr. Sayın Zeki Arıkan, Sayın Rauf İnan ve Sayın Mustafa Eski olmak üzere diğer yazar ve konuşmacılara kadirşinaslıklarından dolayı bu vesile ile saygı ve şükranlarımı sunarım.

Şimdi, Mustafa Necati'nin çeşitli yönlerini yansıtacağına inandığım birkaç anıyı sunuyorum:

1. ANI

Mustafa Necati yardımsever bir insandı. Millî Eğitim Bakanı olduğu dönemde, Anadolu'nun her yerinden gelen vatandaşlar işleri için ona başvururlar, tavsiye mektubu isterlermiş. O da kimseyi geri çevirmez, tavsiye mektubu verirmiş. Bir gün birisi ona, tenkit yollu, herkese tavsiye mektubu verdiği için hakkında dedikodu yapıldığını söyleyince; "Ne yaparlarsa yapsınlar, tarih boyunca bütün kapılar yüzüne kapanan Anadolu çocuğuna benim kapım açık olsun da varsın hak kimde ne söylerlerse söylesinler" diye cevap vermiştir.

2. ANI

Cumhuriyet Türkiye'sinde eğitimde dört dönem yaşanmıştır:

(a) Örgütlenme-Kuruluş dönemi,

(b) İdealizm - Öğretmen Okulları dönemi,

(c) Kahramanlar - Köy Enstitüleri dönemi,

(d) İnanç - Medreseleşme biçiminde, İmam Hatip Okulları ve İslâm Enstitüleri dönemi.

İdealizm - Öğretmen Okulları dönemi, başında Millî Eğitim Bakanı olarak Mustafa Necati'nin bulunduğu dönemdir.

Mustafa Necati, 1914 tarihinde İstanbul Hukuk mektebinden mezun olup İzmir'e döndüğünde avukatlık, Darülmuallimat'ta (Kız Muallim Mektebi) Tarih ve Coğrafya muallimliği, arkadaşı Vasıf Çınar'la kurdukları Şark İdadisinde muallimlik ve müdürlük yapmış, ideal meslek olarak muallimlik tutkusu bu yıllarda başlamıştır. "Millî Eğitim Bakanı iken Maarif Eminliği örgütünü kurduğunda, başbakan İsmet Paşa'nın Maarif Eminliği için "Bunlar terfi edince ne olacaklar?" sorusuna "Muallim olacaklar Paşam, Muallim!" yanıtı bu görüşünü belirtmektedir.

Mustafa Necati, bugün elimizde hiçbirisi bulunmayan dört deftere 1918'den sonra yaşanmış vakaları not etmiştir. Bu notlardan bazılarını Gazi Mustafa Kemal'e okumuş ve içlerinden birkaçının okuma kitaplarına alınmasını Gazi isteyince Necati şu cevabı vermiştir. "Paşam, ben halen Maarif Vekiliyim. Hayatta en büyük emelim, hasretini çektiğim muallim mekteplerini tesise muvaffak olduktan sonra bunlardan birisinde Tarih okutmaktır. Kismetse o zaman bunları, içinde yaşadığımız hayat devrinin taze ve doğru hatıraları olarak çocuklarıma anlatmak isterim. Onlar, yetiştirecekleri nesillerin özünü inşa için millî cidâlin havasına her zaman ihtiyaç duyacaktır."

Tarih okutmak için muallim olmayı özleyen Mustafa Necati iki yıl Muallimler Birliği Genel Başkanlığı yapmıştır. Muallimliđe saygınlık, değer ve gúven sağlamış, imkân elverdikçe onlarla bir arada olmayı şerefli bir gúrev saymıştır. Muallimler Birliği'nin dúzenlediđi bir gece toplantısına katılmış, muallimler kendisinden birlikte zeybek oynamayı rica etmişler, vekillik ve mebusluk sıfatı ústúnde iken zeybek oynamasının uygun olmayacağını ileri súrmüřse de ısrar edilince ayağa kalkmış, ceke-tini çıkartıp bu vekillik, yeleğini de çıkartıp bu da mebusluk di-yerek ikisini de masanın úzerine bıraktıktan sonra muallim olarak coşku ile zeybek oynamış, toplantıya katılanları sevinçli ve mutlu kılmıştır.

3. ANI

Amcam Halit Bey'in Mustafa Necati'den başka Fuat, Húsnú isminde iki oğlu, Emine, Adviye, Sabiha isminde ú kızı vardı. Necati ile Sabiha bekâr, Adviye binbaşı Halit Bey'le evli idi. Fuat İzmir'de, Húsnú İstanbul'da, Emine Darendede'de yaşarlardı. Mustafa Necati, babası Halit Bey İzmir'de 1926 tarihinde vefat edince annesi Naciye Hanımla kızkardeşleri Adviye, Sabiha, eniştesi Halit Bey'i Ankara'ya çağırdı. Keçi-óren'de kiraladıkları bir kúřkte birlikte oturmaya başladılar. Çoğu zaman Necati ankaya'da Gazi'nin sofrasında bulunuyor akşam yemeklerine eve gelemiyordu. Bir akşam sofrasında eniştesi Binbaşı Halit Bey "Ben askerlikten ayrılıp ticaret yapacağım" dedi. Ertesi gúnú Necati'nin bulunduğu kah-valtıda annesi, "Necati, enişten askerlikten ayrılacakmış" deyince Necati "Eniřtem askerlikten ayrılıp da ne yapacakmış?" dedi. Annesinden, "ticaret yapacakmış" cevabını alan Necati,

kesin bir üslupla, "ben vekil ve mebus olduğum sürece eniştemin ticaret yapmasına razı değilim" karşılığını verdi. Bu görüşe saygı göstermiş olan Halit bey, Necati'nin ölümünden sonra askerlikten ayrılmış, Milletvekili seçilmiş, 1950 yılına kadar bu görevi yapıp ayrıldıktan sonra ticarete başlamıştır.

Günümüzde toplumumuzu rahatsız eden; bakanların, milletvekillerinin ve yakın akrabalarının şirketler kurarak ticaret yapmalarının dedikodulara sebep oldukları düşünülürse Necati'nin, eniştesinin ticaret yapmak istemesi karşısında gösterdiği hassasiyet daha bir anlam taşır.

4. ANI

"Kendisini ölümsüz kılan başarılarla dolu bir devlet adamı olarak tarihimizde yer alan Mustafa Necati'nin bu başarılarını 34 yıllık bir zaman kesimine sığdırmış olması anlamlı olduğu kadar şaşırtıcıdır." denilmektedir.

Necati'nin bu kaderini, ölümünden sonra ağabeyi Fuat Uğural'ın, vaktiyle babasından dinlemiş olduğu ve bana anlattığı rüyaya bağlayabilir miyiz diye düşünüyorum.

Fuat Uğural'ın babasından dinlediği rüya; Babam, "Şöyle bir rüya gördüm o gece, göbeğimden bir ağaç bitti ağaç süratle büyüüp dal budak yaprak saldı, gölgesi etrafı kapladı. Meyvesiz olan ağaç müthiş bir fırtına ile devrilip yok oldu" dedi.

Fuat Uğural, babasının rüyasını şöyle tabir etti: "Necati de babamın göbeğinden biten ağaç gibi süratle büyüdü, başarılı birçok hizmetler yaptı, evlenmedi, çocuk sahibi olmadan

(meyve vermeden) henüz 34 yaşında fırtınaya tutulmuş ağaç gibi en canlı, kudretli, hizmet aşkı ile tutuştuğu günlerde hayata gözlerini kapadı" dedi. Ruhü şad olsun.

65 yıl ewel 1929 yılının birinci günü vefat etmiş olan Mustafa Necati'nin ölümü ile ilgili pek çok soruya muhatap oluyorum. Bu soruların karşılığını Necati ile üç yıl müsteşarı olarak çalışmış olan Ridvan Nafiz'in Necati'nin ölümü dolayısıyla yazmış olduğu yazıda bulmak mümkündür. "Necati'nin Ölümü" başlıklı bu yazıyı okuyarak konuşmamı bitireceğim.

"Geçen Cumartesi günü odamıza uğradığı zaman karnını oğuşturuyor ve sağ tarafındaki sancıdan şikâyet ediyordu; yüzünde ıstırabını ifade eden bir solgunluk vardı. Fakat kimin hatırına gelirdi ki feci bir ölümle neticelenecek sinsi bir hastalığın başlangıcıdır.

Pazar günü hastalığının apandisit olarak teşhis edildiğini Vekâlete gelemeyeceğini öğrendik; ziyaretine koştuk. Yatakta sırt üstü ve hareketsiz yatıyordu; yüzü kıpkırmızı ve gözleri kanlıydı. Odanın boşluğu evin hazin sessizliği, doktorların telaşlı hareketleri bana birer tehlike işareti gibi geldi; beynime meş'um bir şüphenin ateşten tırnakları saplandı. Yanından ayrılırken kapının yanında bir saniye durdum ve ona tekrar baktım; gözlerimiz karşılaştı; bakışından endişemi anladı mı bilmem, fakat gülümsedi ve ruhumu saran karanlığın dağılması için tebessüm kâfi geldi. Kendi kendime "hayır! dedim, ölüm ona dokunmaya cesaret edemiycek."

Pazartesi günü Sıhhat Yurduna nakledildi. Ameliyat yapıldı, tehlikenin önüne geçildiğini zannediyorduk. Fakat Salı günü, onun bir aydan beri sabırsızlıkla beklediği gün, en ulvi emellerinden birinin tahakkuk edeceği, "Millet Mektepleri'nin açıla-

cağı gün acı hakikatle yüzyüze geldik. Meğer yeni yılın ilk fecri Ankara'nın ufuklarını ağırtırken Sihat Yurdunun küçük bir odasında Türk inkılabının en parlak bir yıldızı sönüyor, üstüne titrediğimiz mert ve asil genç son saatlerini yaşıyormuş.

Ölüm onun etrafında gizlice ağını örmüş, fen bu ağı parçalamak için son kudretini sarfettikten sonra aczini anlayarak çekilmiş ve onu kanı zehirlenmiş, kuvveti tükenmiş olarak ölümle başbaşa bırakmıştı.

Öğle vakti Vekâletin bahçesi önünde iki otomobil durdu, otomobillerden yüzleri sapsarı ve gözleri yaşlı üç arkadaş çıkarak indiler ve bize titrek ve ölgün bir sesle kara haberi verdiler: Necati'yi kaybettik.

Demek Necati'yi kaybettik, Necati öldü öyle mi? Eyvah... o, ne kudretli ve hayat dolu bir gençti! Vücudu, tunçtan bir kuvvet heykelini andırıyordu; gür sesi, kayaları önüne katan bir sel gibi uğuldardı, şen kahkahaları kulaklardan gönüllere bir çağlayan gibi dökülürdü; kalbi etrafındakilere ümit ve heyecan dağıtan taşkın bir kaynaktı.

Üç gün içinde o heykel nasıl çöktü, o sel nasıl sustu, o çağlayan nasıl kurudu, tükendi! Bu havsala sığan bir şey değildi. Necati, çok aziz ve sevgili arkadaş, ufulüne nasıl inabilirdik ki sana hiç yaraşmayan ölümdü!

2 Kânunusani çarşamba günü... Hastahanenin bahçesindeyiz. Duvarın yanında Türk Bayrağına sarı bir tabut duruyor. Bahçenin içerisinde mahzun ve elemli bir kalabalık var. Hepsinin kalplerindeki derin acı yüzlerine vurmuş.

Saat on buçuk... kalabalık kımıldanıyor ve tabut muallimlerin ellerinde başların üzerine yükseliyor! Sonra matemli bir

insan akışı ve Necati'ye onu gönülden sevenlerin beslediği cenaze marşı: Hıçkırıklar!...

Yenişehir caddesindeki köprünün üzerinde duruyoruz. Kalabalık yolun iki tarafına çekiliyor ve çok sevdiği Türk askerleri omuzlarında silahları tersine asılmış, onu son defa selamlıyor. Tabut otomobile yerleştiriliyor.

İşte mezarlığa geldik... Tabut musallanın üzerine indirildi, şimdi garp cephesi kahramanının erkek sesini işitiyoruz: Necati'yi anlatıyor, ne güzel ve ne canlı anlatıyor, Necati tamamen odur. Sevgili Başvekilin anlattığı adamdır. İzmir'in, varlığı hiçbir kirli benek taşımayan, gözleri yıldızlarda olan temiz, mefkûreci ve yiğit çocuğu!..

Harp meydanlarının şanlı ve muzaffer kumandanının sesi nutkunun sonuna doğru teessürden titremeğe başladı. O vakit göğüsler boşanmak için kabardı ve gözlere mendiller kapandı.

Mehmet Emin, uzun bir hıçkırığa benzeyen heyecanlı hitabesini söylerken bana öyle geldi ki Necati, kuvvetli ve dinç omuzlarıyla tabutun kapağını fırlatıp atacak, geniş göğsünü göklere kanat açmak isteyen bir şahin gibi gererek haykıracak: "Susunuz aziz dostlar, sevgili arkadaşlar! ölümü yendim ve işte hayata dönüyorum!.." Heyhat! tabut yerinde duruyor, feryat ve iniltilere cevap gelmiyor...

Son dakikalar!... artık onu mezara bırakıyoruz. İki ay evvel annesinin henüz çiçekleri kurumamış mezarının yanında açılmış dar bir çukur!... Necati ebedî uykusunu bu karanlık çukurda mı uyuyacak... Dar ve karanlık yerleri sevmeyen, nura ve enginliğe âşık olan canlı ve hareketli Necati buraya nasıl sığacak!..

Onun ağır ağır indirildiğini görüyoruz, gözlerimiz yaşla bulgulu... taş kesilmiş gibiyiz... Tabut yerleştirildi... kürekler çukuru doldurmaya başladı ve biraz sonra çelenkle örtülü küçük bir toprak yığını belirdi: Necati'nin maddî varlığından yer yüzünde kalan biricik işaret!..

Kalabalık ağır ağır dağıldı. Ve biz, üç yıl onunla en samimi bir dostluk havası içinde yaşayan, onun heyecanlarını, emellerini paylaşan, necip maneviyatından gıda alan mesaî arkadaşları, ayrılmadan evvel mezarının etrafında bir muhabbet ve hürmet halkası olduk. Ve onu son defa olarak selamladık. Allaha ismarladık Necati, Büyük liderinin sana hitabeden son sözleri bizim yeminimizdir. Cansız bileklerinde sallanan vazife bayrağını kavrayıp daha yükseklerle dalgalandıracağız... ve senin dileğini yerine getireceğiz."

BASKAN — Sayın Emekli Vali Ragıp Uğural'a teşekkür ediyoruz efendim.

Bu oturumun son konuşmacısı Sayın Rauf İnan.

M. Rauf İNAN — Sayın Necati sevenler, onun bakanlığının ilk yılında öğretmen olan bir kişiyle karşı karşıyasınız. Ben 1925 yılında Kayseri Zencidere köyünde öğretmen olmuşum, o da kısa bir süre sonra Bakan olmuştu. Mustafa Necati'yi en acıklı olarak şöyle biliriz: Atatürk'e gözyaşı döktüren bir insandır o, onun gidişi Atatürk'e gözyaşı döktürmüş. Öyle birisi. Bu arada şunu sorayım, acaba Millî Eğitim Bakanlığı'ndan burada kimse var mı?... Teşekkür ederim. Çünkü daha önce pek gelen olmazdı da ben de sitem ederdim, bugün hem Müsteşar, hem de Talim Terbiye Kurulu üyeleri buradalar.

Millî Eğitim Bakanlığı, şimdiye kadar 50'den fazla kişiyle temsil edilmiştir, bunların içinde hemen pekçoğu unutulmuş-

tur. Pek az hatırlanan var, iki Bakan var ki onlar hiç unutulmazlar. Bunlardan birisi Mustafa Necati, birisi de Hasan Âli Yücel'dir. Hatta bunlar bir çeşit destanlaşmış Millî Eğitim Bakanlarıdır, hem öğretmen kamuoyunda hem memleket kamuoyunda yaşarlar. Nitekim, Türk Eğitim Derneği'nin bunlar için yaptığı bu toplantılar da o nedenledir.

Mustafa Necati, Millî Eğitim Bakanları arasında onuncusu, Hasan Âli Yücel de on dokuzuncusudur. Kabul etmek gerekir ki, Hasan Âli Yücel, Mustafa Necati'nin arkadaşlığında çok şeyler edinmiştir. Benim de Mustafa Necati'yle ilgili özel bir anım var. Mustafa Necati, ben Kayseri'nin Zencidere Köyü'nde öğretmen iken bana bir kitap göndermiştir, kendi imzasıyla. Bu kitabı şimdi göstereceğim, yalnız böyle ciltli değildi, bez ciltliydi ve benim kütüphanemin de ilk kitabı olmuştur. Orada, Mustafa Necati, şunu yazıyor, eski yazıyla yazıyor, sanıyorum benden başka okuyabilen başka kimse de çıkmaz. Gözlerim görmemekle birlikte okumaya çalışacağım.

"Öksüz yurtları, o geldikten biri iki sene sonra "şehir yatı mektebi" oldu. "Kayseri Şehir Yatı Mektebi Muallimlerinden Rauf Bey'e, asrımızın en meşhur terbiye otoritelerinden Prof. John Duvi'nin pek mağruf eserini size hediye ediyorum. Meslekî hayatınızda mutena bir rehber vazifesi görecek olan bu eseri dikkatle tetkik ve mütalaa eder ve bu feyz ile muhitinizi irşad ve tenvire devam eylersiniz efendim.

Muvaffakiyet temennileriyle.

Maarif Vekili
Mustafa Necati"

Bu, Kayseri'nin Zencidere Köyündeki öğretmene ne diye kitap gönderir bir Millî Eğitim Bakanı?.. Çok düşündüm, acaba niye bana bu kitabı göndermiş; bazı tahminler yaptım, fakat öğretmen okulundan çıkan yeni öğretmenlere kitaplar gönderirdi. Bu kitaplardan ikisi çok meşhurdur, belki bütün öğretmenler okumuşlardır. Beyaz Zambaklar Memleketinde, bir de Mefkûreci Muallim. Bunlardan birer tane gönderir, bir de mektup gönderirdi. O mektuplardan bazıları, benim, onun için yazdığım şu kitabımda örneği vardır ve bu kitabımın da ilginç bir tarihçesi var. Onun vefatını tam 50'nci yılında Türk Tarih Kurumu'nda onun için bir konferans vermiştim, orada İş Bankası'nın Yayın Müdürü olan zat da bulunuyordu, konferanstan sonra o konferansınızı yazın yayımlayalım dediler, ben de yazdım yayımlandı. Bugün yazık ki, sayısı o kadar kalmamış ki, geçenlerde sayın yayın müdürüne telefon ederek rica ettim, bana iki tane gönderir misiniz? Birisini buraya, TED'ne vermek üzere, birini de Hasan Âli Yücel'in kızı Sayın Canan Eronat Hanıma verilmek üzere. Yayın Müdürü, bizim kütüphanemizde bile o kitap yoktur; ama herhangi bir yer onu basmak isterse biz ona müsaade ederiz dedi.

Mustafa Necati'den önce öğretmenlerin durumu ne idi bilemiyorum, çünkü ben ancak onun zamanında öğretmendim. Fakat onun öğretmenleri onurlandırmak, saygınlıktırmak için yaptıklarından size bir iki örnek arz edeyim.

Kastamonu'da bir vali. Önce şunu söyleyeyim, o seneler Cumhuriyet Bayramlarında Cumhuriyet Baloları olurdu, bu balolara şehirlerde yalnız devair rüesası denen dairelerin başkanları davet edilirdi; fakat onun girişimiyle bütün öğretmenler de daire başkanı gibi balolara davet edilirdi. Büyük şehirlerde de birçok öğretmeni olan her okuldan bir öğretmen temsilci olarak davet edilirdi.

Böyle bir baloda vali biraz geç kalmış, baloya geldiği zaman genç bir öğretmen ya bedava bulduğu içkinin etkisiyle veyahut başka bir şeyle valinin beklediği hareketi, saygıyı göstermemiş. Vali, ertesi gün Millî Eğitim Müdürüne, bu öğretmeni başka bir ilçeye tayin etmesini söylemiş, Millî Eğitim Müdürü de "niçin?"deyip sebebini sormuş, "böyle bir nedenle öğretmen yerinden edilemez" demiş; vali ısrar etmiş, birkaç kez vali ve millî eğitim müdürü görüşmüşler, olmamış. Muallimler Birliği de valiyle görüşmüş, "bu olmaz" demiş, fakat vali dediğinden vazgeçmiyormuş.

Millî Eğitim Müdürü, Bakanlığa yazmış, Bakanlıktan bir müfettiş gelmiş, durumu usulen bir gözden geçirmiş, bu suretle durum Mustafa Necati'ye, bir taraftan İçişleri Bakanı'na intikal etmiş. İçişleri Bakanı, "valinin otoritesi kalmadı orada, bunu uygulamalısınız" demiş. Mustafa Necati olmaz demiş, nihayet mesele Atatürk'ün huzuruna kadar gitmiş. Anlatılınca, Atatürk "Canım, bunu niye bu kadar uzatıyorsunuz, bu kadar önemsiz iş üzerinde duran bir adam vali olabilir mi? Alın oradan o valiyi, mesele halledilir" demiş ve vali gitmiş tabii.

Mustafa Necati'nin başka bir şeyi daha var... Mersin öğretmenleri, onu kendilerine yakın buldukları için Millî Eğitim Bakanına doğrudan doğruya bir tel çekmişler, "biz şu kadar zamandır maaşımızı alamıyoruz" diye. O zamanlar öğretmenlerin aylıkları vilâyet bütçesinden ödenirdi. Mustafa Necati de Maarif Vekili olarak valiye tel çekiyor: "Öğretmenlerin maaşlarını bir hafta içinde ödenmezse, ben oradaki öğretmenleri, maaşları ödeyebilen bir vilâyete nakledeceğim." Bir hafta içinde öğretmenlerin maaşları, aylıkları ödeniyor. Mustafa Necati, İçişleri Bakanıyla şu konuşmayı yapıyor: "Bu vali, eğer öde-

yebiliyor idiye niye öğretmenlerin aylıklarını ödemez, bu kadar geç bırakmıştır? Ödeyemiyor idiye, nasıl oldu da bu kadar kısa zamanda ödeyebildi. Bu adamla biz çalışamayız. Bunun valilikten ayrılması lâzımdır." Böylelikle Mersin Valisi oradan ayrılır. Millî Eğitim Bakanlığında bulunduğu sürece, o, onun kişiliği Millî Eğitim Bakanlığındaki kişiliğinden üstündür. İnsanlık kişiliği üstün.

Bu kitabı yazarken bir öğretmen arkadaşım, Rifat Gürses şunu anlattı: Kendisi bir köyde veya küçük bir kasabada öğretmen iken hastalanmış, Ankara'ya gelmiş, Millî Eğitim Bakanlığının kapısı önünde bir taşın üstünde oturuyormuş. Bu arada birisi gelmiş, ilgilenmiş, "sen burada niye oturuyorsun?" demiş; "ben öğretmenim, Millî Eğitim Bakanlığından beni bir hastaneye yatırmasını rica edeceğim." "Yukarı gel, yukarı demiş; yukarı götürmüş kendi odasına. Bu, Mustafa Necati'dir. Hemen tel çekirmiş o zamanki sanatoryuma gamba, bu öğretmenin, yarın kendilerine trenle gönderileceğini, karşılayıp, yatırmalarını bildirmiş ve muhasebe müdürüne de "getir bana şu kadar para ver" demiş. Rifat Bey, yazısında da vardır, "bende para var." demiş. Ancak, O "Bir muallimde ne para olur, sen al bu paraları." diye ısrar etmiş.

Mustafa Necati, öğretmeni bu şekilde çok değerlendirmiştir. Nitekim, biz o zamanlar farkında olmadan görürdük, millî eğitim müdürleri, valiler bize karşı pek candan davranırlardı. Sonradan öğrendik ki, bu, Mustafa Necati'nin tesiriyle olmuştur. Bu yakınlık, bu içtenlik Hasan Âli zamanında da vardı. Onun zamanında da öğretmenler çok saygınlardı. O arada öğretmenlerin saygınlığı biraz azalmıştı, fakat Hasan Âli geldikten sonra biraz arttı. Ne yazık ki, 1950'den sonra öğretmenlere karşı davranış büsbütün olumsuzlaştı.

Mustafa Necati'nin başarılarından birkaçını Sayın Ferhan Oğuzkan anlattılar. Bir tanesini rakamlarla ben söyleyeyim, o bakan olduğu zaman öğretmen okullarındaki öğrenci sayısı 2500 küsurken, iki üç sene sonra bu beş bin küsura çıkmıştır. Sayın Ferhan Oğuzkan'ın anlattığı gibi, köy için de iki öğretmen okulu açmıştır, birinden bahsettiler, Kayseri'nin Zencidere Köyü'nde, benim bulunduğum, öğretmen olduğum köyde, biri de Denizli'de. Fakat ilginç olanı, onun vefatından sonra bu iki öğretmen okulu da kapatılmıştır. O, köy öğretmenliğine çok değer veriyordu. Köyü bir an önce aydınlatmaya çalışıyordu. Nitekim, sonradan bunun için teşebbüsler başlamıştır. İlk önce eğitimci örgütü kuruldu küçük köyler için. Onu da şöyle duymuştuk. Atatürk bir gün Saffet Arıkan'a sormuş, Saffet Arıkan Bakan iken, o da unutulmaz bir bakanıdır, "Bütün köyleri öğretmene kavuşturmak için ne kadar zaman lâzımdır?" O da "paşam yüz yıl yetmez" demiş. Atatürk: "Çare bulalım... -çareyi de kendisi söylemiş- köylerden gençler geliyorlar, özel yetenekli gençler onlara biz okuma yazma öğretiyoruz, bunlar sonra askeriyenin her işini gayet iyi yapıyorlar, nitekim, topçular bilirler, endirekt atış yapabiliyorlar, düşmanı görmeden, karşıda hedefi görmeden ona ateş etmek, onun da bir yöntemi vardır, acaba bunu biz uygulasak halkı okutmak için olmaz mı?" O da "hay hay!" demiş ve 1936'da bu başladı, onların kitaplarını, kılavuzlarını yazarlar arasındaydım, yönetmelikleri yazarlar arasındaydım. Sonradan o eğitimcilerin içinde çok çok değerli öğretmen yeteneğinde, başarısında olanları gördük.

Saffet Arıkan, tekrar köy okulu için çıkmış olan yasaya dayanarak köy öğretmen okulları açmıştı iki, üç tane. Hasan Âli geldikten sonra, bunların sayısı arttı, 21'e kadar çıkmıştı,

1950'de yazık ki onlar da kapatıldı, Halkevlerinin de kapatıldığı gibi.

Mustafa Necati, içinde insan sevgisi, öğretmen saygısı ve eğitim aşkı olan bir Millî Eğitim Bakanıydı. Demin, onun Millet Meclisi'ndeki bir konuşmasında söylediklerinin bir kısmını Sayın Ferhan Oğuzkan okudular, müsaade ederlerse eğer, burada onun o konuşmasını sizin okumanızı rica edeceğim.

Mustafa Necati devamlı diyordu ki: "Bir gün Büyük Millet Meclisi karşısında herhangi bir Millî Eğitim Bakanı zorunlu öğrenim çağında bulunan çocuklarımızın hepsini okutmakta olduğunu ve her köyde okul ve öğretmen bulunduğunu söylemek mutluluğuna kavuşursa, o zaman Cumhuriyet ilköğretimde çizmiş olduğu yere varmış olacaktır.

Ben, bu mutlu atılımı şimdiden gözlerimin karşısında görüyorum. Onun sevinçli, akyazılı mutluluğunu görüyorum. Demek, efendiler, bu ereği pek uzakta görmüyorum. Hepiniz kabul edersiniz ki, millî eğitim sorunu baştan sona dek bir bilim ve uzmanlık sorunudur. Millî eğitimde atılacak her adım, incelemeyi, denemeyi ve ayırt etmeyi gereksinir. Onun içindir ki, herhangi bir Millî Eğitim Bakanı böyle bir takıma, zümreye dayanmadıkça başarılı olamaz. Genel eğitim sorunlarında danışmasız hiçbir karar vermemek ve her zaman en genç öğretmenlerden en büyük üstaplara dek bütün meslektaşlarımızın görüşlerini toplamak temel ilkelerimizdendir" (22 Nisan 1928)

Onun zamanında ortaokullarda eğitim görüşü pek yoktu. Zaten öğretmen sayısı da çok azdı. İlkokul öğretmenlerinden okuma ile kendisini sürekli yetiştirenler seçilerek Gazi Eğitim Enstitüsü'ne alındılar ve Gazi Eğitim Enstitüsünde bir sene

çok yoğun bir eğitimden sonra -ki buna seksiyon deniyordu- ortaokullara öğretmen olarak gönderildiler ve ortaokullarda eğitim görüşü böyle başladı.

Gazi Eğitim Enstitüsü ilk kez Orta Muallim Mektebi olarak Konya'da 1926'da açılmıştır. Necati, Gazi Eğitim Enstitüsü için Ankara'da arsa ve bina için gerekli tahsisatı Maliye Bakanlığı'ndan istemiş, Maliye Bakanı "Veremem" demiş, o da "Benim vazifem okul açmak, öğretmen yetiştirmektir, senin vazifen de buna para bulmaktır. Eğer ben okul açamaz ve bunu yetiştiremezsem namuslu bir adam olarak çekip gitmem lâzım, sen de buna para bulamıyorsan, çekip gitmelisin" demiş. Galiba ondan sonra para bulundu, Gazi Eğitim Enstitüsü kuruldu.

Gazi Eğitim Enstitüsü'nde o zaman amaç olarak çok değerli şeyler olmuştur, bunları vakit yeterli olmadığı için uzun boylu anlatmama imkân yok. Onun yaptıklarının bir kısmını Sayın Oğuzkan anlattılar: Aslında, cumhuriyet eğitimi onunla başlamıştır. Ondan önceki eğitim dönemi yalnız 1923'de Tevhid-i Tedrisat (Öğretimi Birleştirme) Yasasıyla başlamıştır; fakat yaşama konması onunladır. Nitekim, yine Sayın Oğuzkan'ın anlattığı gibi, o bakan olur olmaz, ilköğretim programı hemen değiştirilerek en yeni yöntemler ortaya konmuş oldu. O, sürekli olarak yaratıcı, eğitime atılım verici ve öğretmenlere değer kazandırıcı bir Millî Eğitim Bakanı idi.

Sizlere çok teşekkür ederim.

Umarım bu değerli insanı sizlere anlatabildim.

BAŞKAN — Sayın Hocamız Rauf İnan'a çok teşekkür ediyoruz.

Sayın Arif Erinç Ağar Bey'in birkaç cümlesi var.

Arif Erinç AĞAR — Efendim, Hocam lütfettiniz, bizi çok memnun ettiniz. Bu arada ben hemen araya girmek istedim, bu bize vermek istediğinizi söylediğiniz kitap için çok teŖekkür ederiz. Anladığım kadarıyla bunun basımı için biz hemen hazırız. Sizin izniniz ve yayınevinin izniyle bu kitabı bir an ewel basıp, bunları köy okullarına ve gerekle yerlere dağıtmak için örgütümüzü hemen kullanabiliriz. Ben bunu sıcığı sıcığına ifade etmek istedim. Bu şekilde Ŗu anda yayınevinin bile kütüphanesinde kalmayan bir kitabı yeniden canlandırıp Türkiye'mize kazandırmak istiyoruz.

TeŖekkür ederiz efendim.

M. Rauf İNAN — Sağolun.

BAŖKAN — TED Genel BaŖkanı Sayın Arif Erinç'e bu müjdeli haber için ayrıca teŖekkür ediyoruz.

Ben toplantıyı bağlarken, yapılan konuşmalardan edinmiŖ olduğum birtakım özellikler var ki bunlar merhum Mustafa Necati'yi anlatmak için herhalde yeterli olsa gerekir: Vatansever, eğitimci, mücadeleci, hukukçu, aydın, ilerici, örgütçü, yenilikçi, atılımcı, lider, saygın, sevecen, özverili, devrimci, ödünsüz, yardımsever, dürüst, idealist.

Merhum Mustafa Necati'yi takdir, Ŗükran ve rahmetle anıyoruz. Ruhu Ŗad olsun.

Efendim, Açık oturumumuza geçmeden önce ara vereceğiz ve sonra devam edeceğiz.

İKİNCİ OTURUM

DEĞİŞİK YÖNLERDEN MUSTAFA NECATİ

Konular ve Konuşmacılar:

- Mustafa Necati, İzmir ve Kurtuluş Savaşı
Prof. Dr. Zeki ARIKAN
(Ege Ü. Edebiyat Fakültesi)
- Mustafa Necati Bey Dönemi
Dr. Niyazi ALTUNYA
(Eğitim-İş Sendikası Genel Başkanı)
- Benzer İki Tarihsel Dönemde
Rol Oynayan Liderler ve İzleyicileri
Doç. Dr. Battal ASLAN
(Gazi Ü. Eğitim Fakültesi)
- Mustafa Necati'nin Kastamonu'daki
Çalışmalarına Genel Bir Bakış
Mustafa ESKİ
(Gazi Ü. Kastamonu Sağlık Hizmetleri
Meslek Yüksek Okulu)

Oturum Başkanı:

- Prof. Dr. Süleyman Çetin ÖZOĞLU
(A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi)

BAŞKAN — Değerli konuklar, açık oturumumuzu, sizleri saygıyla selamlayarak açıyorum.

Açık oturumumuzda görüşlerini açıklamak üzere görev almayı kabul eden arkadaşlarımı, panel üyelerini kürsüye davet ediyorum.

Açık oturumumuzda Mustafa Necati'yi değişik yönlerden ele alıp, sizlerle bunlarla paylaşmayı düşünüyoruz.

Bugün önemli bir devrimciyi ve millî eğitimciyi, bir cumhuriyet eğitimcisini anıyoruz. Bundan önceki oturumumuzun Başkanı Sayın Prof. Akhun, nitelikleri saydılar, o niteliklerden bir tanesini vurgulayarak, tekrar gündeme getirerek açık oturumu başlatmak istiyorum.

Evet, Cumhuriyetimizin öncülerinden, Cumhuriyetin kuruluşunda görev alan genç, idealist kimselerden biri olan Millî Eğitim Bakanı Necati, herşeyden önce eğitimle ilgili devrim sayılabilecek önemli bir noktayı vurgulamıştır. O noktayı bugün anmamızda büyük yarar var, gereksinimiz var. O nokta eğitimle bilim arasındaki ilişkidir. Eğitimin bilimle bütünleşmesine verdiği önem, bu konuya çektiği dikkat bir devrimdir. O dönemin idealistleri görevlerini yaptılar, ama onlar bugünleri de o günden değerlendirerek bize toplum yaşamında ve eğitimde çok önemli ışık tutmuşlar. Bunun farkına varmak zorundayız. Bugün eğitimimizde sayısal gelişmeler olmuştur, belki nitelik gelişmeleri de olmuştur; ama çağa uygun bir eğitim konusunda aynı noktaları galiba vurgulayamıyoruz. O bakımdan ben Millî Eğitim Bakanı Necati'nin eğitimi, bilimle bütünleştirerek, özellikle bütçe konuşmalarında bu konuyu gündeme getirmesini açık oturumumuzun başında hatırlat-

mak, sizlerle paylaşmak istedim. Aslında eğitimci Rauf İnan, kitabının önsözünü okumasaydı, ben açık oturumu o önsözü okuyarak açmak istiyordum, kendileri öncülük yaptılar, o önsözü okudular. Çünkü o önsöz bugün tekrar tekrar okumamız gereken bir önsözdür. Hele bütçe konuşmalarında böyle bir konuşma o zamanda yapıldığı için ve bugünlerde de bütçe-de böyle konuşulmasını beklediğimiz için önem kazanıyor. Millî eğitimde, bütçe sayılarının artması değil, millî eğitimin bilimle bütünleşmesi, çağın gereği olan bilimsel yaklaşımla ele alınması galiba en çok gerek duyduğumuz, izlememiz gereken bir tablo olmaktadır.

Efendim, bu belirlemeden sonra programdaki sırayla önce sözü Sayın Prof. Dr. Zeki Arıkan'a veriyorum; buyurun Sayın Arıkan.

MUSTAFA NECATİ, İZMİR ve KURTULUŞ SAVAŞI

Zeki ARIKAN — Sayın Başkan, sayın dinleyenler!

XVII. yüzyılın başından beri Batı Anadolu'nun Avrupa ülkeleriyle olan ticarî ilişkilerinde çok önemli bir rol oynayan İzmir, kültürel yönden bir bütünlük göstermekten uzaktı. Müslüman İzmir-Gâvur İzmir ikilemi, bu ayrılığı çarpıcı bir biçimde dile getirmektedir. İzmir ve art bölgesinin bütün zenginlik kaynaklarını Avrupa'ya aktaran yabancı tüccarlar, Doğu'nun bu "Küçük Parisi"nde kurmuş oldukları ekonomik ve ticarî üstünlüğü kültürel yönden de pekiştirme yoluna gitmişlerdi. Bugün Alsacak denilen Frenk mahallesiyle Buca ve Bornova gibi banliyölerde yaşam tarzı, bir Avrupa şehrinden sözgelimi Paris ve Londra'dan hiç de aşağı değildi. Buna karşılık XIX.

yüzyılda İzmir'e gelen batılı gezginler, Türklerin bugün olarak yaşadıkları Kadifekale eteklerindeki mahallelerin derin bir sessizliğin hüküm sürdüğünü abartarak yine etkenden geri kalmıyorlardı.

Frenk mahallesi İzmir'de kültürel bir üstünlük kurmakta gecikmemiş, gayrimüslim okulları, matbaaları, gazeteleri, sinema ve tiyatro gibi eğlence yerleriyle seçkin bir konuma yükselmişti. Ticarî kuruluşlar, bankalar, acentalar, kâhpler ve birahanelerin sıralandığı Kordonboyu'nun hemen arkasında Frenk zenginlerinin "mükellef ve muhteşem kâşaneleri" uzayıp gidiyordu. Buradaki hamalların çoğu Türktü. Fakat İzmir'de yaşayan diğer Türklerin buraya girmesi, burada kalması pek alışılmış bir görüntü değildi. Öyle ki 1912 yılında bir Türk gazetecisinin eşiyle birlikte bir fayton içinde Kordon'da görünmesi bir "medenî cesaret" örneği sayılacak kadar önemli bir olaydı.

Batı Anadolu'nun ürettiği bir doğa harikası olan incir başta olmak üzere üzüm, pamuk, zeytin ve diğer ürünler Kemeraltı'ndan Yemişçarşısı'na ve buradan Gümrük yakınlarına kadar uzanan geniş bir alana yığılırdı. Burada dünyanın her yerinden gelmiş, ceplerinde değişik pasaportlar taşıyan yabancılar, Rumlar, Ermeniler ve Musevilerden oluşan bir mahşer kaynaşırdaydı. Türk köylüsü ise vilayetin hemen hemen her yerinde faizcinin, selemcinin, murabahacının ve Rum bakkallarının insafına bırakılmıştı. Bezmi Nusret Kaygusuz'un anlatımıyla; "İzmir âdeta bir Rum ve ecnebi şehri idi. Her şey onların elinde bulunuyordu. Onlar bizim memleketimizde hür ve mesut, refah ve saadet içinde yaşarlardı. Biz kendi vatanımızda esir ve muztarip olarak yaşıyorduk. Onların evlerinde

piyanolar çalınır, kanaryalar öterdi. Bizim fakirhanelerimiz her gün ah ve figan ile dolardı."

Aydın vilayetinin merkezi olan İzmir'de 1869 yılında bir vilayet matbaası açılmış ve bu matbaada vilayet gazetesi basılmaya başlamıştı. İzmir'de basılan ilk Türkçe özel gazeteler Devir ve İntibah ise uzun ömürlü olamamışlardı. Basılan Türkçe kitap sayısı parmakla gösterilecek kadar azdı.

İzmir'in üzerindeki bu sisli havayı dağıtmak isteyen birkaç zekâ, kendi varlıklarının bağımsızlık duygusuyla yola çıkarak bir uyanış, bir silkinme hareketinin öncüsü oldu. Halit Ziya, Tevfik Nezzat, Bıçakçızade Hakkı gibi gençlerin başını çektiği bu eylemin özü, Ziya Somar'ın deyimiyle, bir pazar yerine, bir liman şehrine ulusal bir kimlik vermek ve burasını bir "vatan parçası" haline getirmektir. Nitekim bu üç gencin çıkardığı edebî nitelikteki Nevruz (1884) dergisini Hizmet ve daha sonra Ahenk gazetelerinin yayını izledi. Her iki gazete de oldukça uzun ömürlü oldu ve İzmir'in kültürel yaşamında köklü bir iz bıraktı. XIX. yüzyılın sonlarına doğru başlayan bu uyanış hareketi İkinci Meşrutiyet'te biraz daha canlılık kazanmış ve Mustafa Kemal Paşa komutasındaki Türk ordusunun 9 Eylül 1922 tarihinde İzmir'e girdiği gün tamamlanmıştır.

İzmir'deki Türk unsurunun sosyal, ekonomik ve kültürel uyanışı yönünden İkinci Meşrutiyet'in özel bir yeri vardır. Basında canlanma görülmektedir. Ahenk ve Hizmet'in yanında Köylü, İttihat ve daha başka gazetelerle çeşitli dergiler yayına girmiştir. Açılan özel okullar, eğitime önemli bir katkıda bulunmuştur. İzmir'in kültürel varlığını ve birikimini bir araya toplamak ve gelecek kuşaklara aktarmak için 1913 yılının başında "millî" sözü bulunan bir kütüphane kurulmuştur. Konferans-

lar, halka açık dersler şehrin kültürel kimliğine yeni bir canlılık getirmiştir. Türk sermayesi, ekonomik ve ticarî yapıda belirli bir rol oynamaya başlamıştır. Kooperatifçiliğin temelleri atılmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti ve bunun yan kuruluşları İzmir'in siyasal yaşamına yeni bir renk vermiştir. Ancak atılan adımlar yeterli değildi. Kaldı ki savaşı izleyen işgalin acı günleri İzmir'in üstüne bir karabasan gibi çökmüş ve o zamana kadar elde edilen olumlu sonuçlara da ağır bir darbe vurmuştur.

Mustafa Necati böyle bir ortamda İzmir'in Eşrefpaşa semtinde gözlerini dünyaya açtı (1894). İzmir idadisini bitirdikten sonra İstanbul'a giderek Hukuk Mektebi'nde öğrenimini tamamladı. Yeniden İzmir'e dönen Necati burada dâva vekili [avukat] ve öğretmen olarak çalışmaya başladı. Özel Şark Mektebi'nin müdürlüğünü de yapan Necati, burasını İzmir'in en çağdaş bir eğitim kurumu haline getirmeyi başarmıştır. Necati, bir eğitici olarak, bir hukuk adamı olarak ulusal bilincin doğup kökleşmesine önemli bir katkıda bulundu. Balkan bozgunundan sonra konferanslar vermek üzere İzmir'e gelen Ağaoğlu Ahmet, Hamdullah Suphi gibi ünlülerin arasında bulunan Fuat Köprülü, Necati'nin kişiliğinde burada ulusal bilinci oldukça yüksek bir gençlik bulduğunu yazmaktadır.

Mondros Mütarekesi'nin imzalanması ülkede olduğu gibi İzmir'de de başlangıçta umutla karşılandı. Çünkü dört yıldan beri süren savaşın sonu gelmişti. Fakat bu umut çok geçmeden yerini karamsar bir havaya bıraktı. Mütareke hükümleri açıkça çiğneniyor, İzmir'de gemi aziya alan azınlıklar bitmez tükenmez taşkınlıklar yapıyor, bu güzelim yurt köşesinin geleceği konusunda kaygı verici haberler dolaşıyordu. Bu durum Necati'nin kaleminde şu çarpıcı anlatımla dile getiriliyordu:

"Harp birçok facialar, sefaletler bırakarak tarihe intikal ettiği şu günlerde, saadet ümidi dilenen çehrelerde yine elemin siyah izlerini yaşıyor. Her masumun yaralanan kalbinden kan yine bütün kuvvetiyle akıyor, her zavallının zehirlenen mevcudiyetinden her gün yine birisi kopuyor. Ne garip cilve-i talih, ne kanlı mukadderat-ı tarihiyemiz var..." (Ahenk, 29 Teşrinisani 1334).

Bu karanlık tablo karşısında O, "bu memleket bizim, toprak ve deniz bizim ve onun üzerindeki hakimiyet-i tarihiye ve hukukiye sabit iken..." ihmal ve kayıtsızlıktan yakınıyor, şöyle diyor-du:

"Geliniz bu memleketin namus ve millî hukuku ile oynayanlara karşı diyelim ki biz varız. Bu memleket bizimdir. Bu halk bizimdir... Türk saltanatı bu memlekette ebediyen devam edecektir... (Ahenk, 4 Kânunewel 1334).

Mustafa Necati, mütarekenin bu karanlık günlerinde gençliği en büyük güvence olarak görmektedir. Türk gençlerini yeni görevlerin beklediğini anımsatarak onlara şöyle seslenmektedir:

"Gençler, saltanatlar ufûl eder, hakimiyetler ölür, fakat millet ölmez, milliyet boğulmaz. Bilhassa tarihin şanslı sahifelerini işgal eden, bütün cihan sahasında at oynatan bir kavim hiçbir vakit hayattan mahrum edilemez. Bütün beşeriyetin topları ve tüfekleri başımızda patlasa, bütün hakimiyetlerin mağrur sadaları kulaklarımızı doldursa yine ürkemeyelim..." (Ahenk, 4 Kânunewel 1334).

Mustafa Necati, mütareke günlerindeki uyarıcı yazılarıyla halkı, gençliği aydınlatıyor aynı zamanda geniş bir örgütlen-

menin öncülüğünü yapıyordu. Terhis edilen ve işsiz güçsüz dolaşan yedek subayların bir çatı altında toplanması, onların şu ya da bu biçimde bir takım çevrelerin çıkarlarına araç olmaması, aynı zamanda ekonomik, sosyal ve kültürel durumlarının iyileştirilmesi Necati'nin üzerinde durduğu temel sorunlar olarak görülmektedir. Bu düşüncelerle kurulan İhtiyat Zabitan Teavün Cemiyeti'nin öncülüğünü Mustafa Necati yapmıştır.

Mustafa Necati'nin yine mütareke sırasında İzmir'de kurulmasına öncülük ettiği ve hukuk danışmanlığını üstlendiği bir başka dernek de İzmir Demiryolları İslâm Memurini Teavün Cemiyeti'dir. Bu dernek, mütarekeden hemen sonra işlerinden güçlerinden edilen demiryolları ve limanlarda çalışan Türk işçi ve memurlarını bir çatı altında topluyordu. Bu derneğin 19 Mart 1919 tarihli Köylü gazetesinde yayınlanan ve Necati'nin kaleminden çıktığına şüphe bulunmayan "Bir Muhtıra"sı, İtilaf devletlerinin müdahalelerine karşı yürekli çıkışın ilk örneklerinden biridir. Bu muhtırada, Türk işçi ve memurlarının dört yıl boyunca, diğer unsurlara zarar vermeksizin olağanüstü bir çabayla görevlerini yerine getirdikleri dile getiriliyor: "... bu sebeple her türlü uhut hilafına memleketin yerli ahalisini teşkil eyleyen Türk gençlerinin işten çıkarılması"na ve onların kazanılmış haklarının çiğnenmesine karşı çıkılıyordu. Bu "muhtıra"nın bir süre sonra İstanbul gazetesinde de yayınlanmış olması, bu çabanın, bu yürekli çıkışın bütün ülkede geniş bir yankı uyandırdığını göstermektedir.

Necati, İzmir Türk Ocağı'nın etkili bir üyesiydi. Ocak, git-tikçe yaklaşmakta olan tehlikeye karşı koymak için çalışıyordu. Ancak yapılan çalışmalar daha çok uyarı niteliğindedeydi. Bu

nedenle olası bir işgal karşısında ne yapılabileceği sorusu askıda kalıyordu. İşgalden on beş yirmi gün önce yapılan bir toplantıda ilk kez Necati silahlı bir direnmenin (mukavemet-i müsellahanın) zorunlu olduğu üzerinde durmuş, onun bu önerisi üyeleri ürkütmüştü. Necati'ye göre, İzmir'in işgali için karşı taraf durmadan çalışıyordu. Biz ise muhtıra ve nutuklarla iş görmeğe çalışıyorduk. Bu doğru değildi. Her olasılığa karşı hazırlıklı bulunmalı, ona göre örgütlenmeliydik. Necati'nin önerisi oybirliği ile kabul edilmediği için Ocağın yönetim kurulu üyeliğinden çekildi.

Mustafa Necati o günlerde bile İzmir'in kültürel kimliğine can vermeğe çalışıyordu. Ahenk gazetesindeki uyarıcı yazılarının yanında Yeni İzmir adıyla bir dergi çıkarmaya başladı. Yeni İzmir'in elimizde ne yazık ki ancak 3. ve son sayısı bulunmaktadır. Bu sayı da işgalden bir hafta önce yayınlanmış bulunuyordu. Şunu da ekleyelim ki İzmir'in işgalinden bir gün önce Anadolu matbaasında basılıp çocukların bütün Türk mahallelerine dağıttığı Redd-i İlhak Cemiyeti imzasını taşıyan bildiriye de Mustafa Necati ve arkadaşları kaleme aldı.

Necati, 15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgaline göz yaşlarıyla tanık oldu. Artık İzmir'de yapılacak birşey kalmamıştı. Yazıhanesi işgalciler tarafından altüst edildi. İşgalden birkaç gün sonra İzmir'den kaçmayı başaran Necati İstanbul'a gitti. Sonra Batı cephesine döndü. Kuva-i Milliye'nin bir neferi olarak işgalci güçlerle çarpıştı. Batı Anadolu'yu dolaşarak her gittiği yerde halkı uyarmaya çalıştı. Eylül 1919'da Balıkesir'e gitti. Burada çıkardığı İzmir'e Doğru gazetesıyla Kurtuluş Savaşı'na büyük bir katkıda bulundu.

İzmir'e Doğru'nun başlığının altında "Hareket-i Milliye'nin Hâdim ve Mürewicidir" yazısı okunmaktadır. Bu gazete,

Kuva-yı Milliye'nin amacını bütün dünyaya duyurmak ve meşru emelleri bütün ülkeye anlatmak düşüncesiyle çıkıyordu. Böylece Batı Anadolu'da örgütlenmeye başlayan Kuva-yı Milliye'nin sözcülüğünü bu gazete yapıyor ve başlığından da anlaşıldığına göre İzmir'in kurtarılması kesin bir amaç olarak belirlenmiş bulunuyordu. İzmir'e Doğru'nun sayıları herkes tarafından aranıyor ve heyecanla okunuyordu. Gazetenin İzmir'e sokulması yasaktı. Bununla birlikte gizlice İzmir'e sokuluyor ve el altından oldukça yüksek bir fiyatla satılıyordu. Necati'ye bu gazetenin çıkmasında yardımcı olan iki yurtsever daha vardı ki bunlar Vasıf ve Esat (Çınar) kardeşlerdi.

Necati'nin gazetede kendi imzasıyla çıkan başyazı sayısı 22'dir. Bu başyazılar, Kurtuluş Savaşı'nın niteliğini, önemini, amacını ve felsefesini ortaya koyan belgeler olarak görülmektedir. Bu yazılar incelendiği zaman, Necati'nin Millî Mücadeleyi nasıl ulusal ve evrensel boyutlar içinde ele alıp değerlendirdiğini açıkça ortaya koyar. Hattâ henüz bölgesel kurtuluş çarelerinin arandığı bir sırada Mustafa Necati'nin yalnız İzmir'in değil, bütün yurdun kurtarılmasından söz etmesi, üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu yazılar, onun Millî Mücadelenin gerçek amacını nasıl yakından kavradığını da göstermektedir. Kurtuluş Savaşımızın ruhu olan Mustafa Kemal Atatürk'ün yorum ve değerlendirmeleriyle Mustafa Necati'nin çözümlenmeleri arasındaki benzerlik, paralellik onun sağduyusunun bir göstergesidir. Nitekim, Atatürk'ün Samsun'a çıktığı tarihi esas alarak, ülkenin durumu hakkında Nutuk'ta çizdiği tablonun bir benzerini Mustafa Necati 11 Şubat 1920 tarihli İzmir'e Doğru gazetesinde çizmektedir. Bilindiği gibi Atatürk, burada İtilaf devletlerinin mütareke hükümlerine aykırı olarak ülkenin her yerini işgal ettiğini belirtmekte, padişahın yalnız

tahtını kurtarmaktan başka birşey düşünmediğini, Damat Ferit'in başında bulunduğu kabinenin acizliğini çarpıcı bir anlatımla gözler önüne sermektedir. Şimdi Mustafa Necati'nin söylediklerine kulak verelim:

"Mütarekenin imzasıyla başlayan hayat için azimkâr ve cüretkâr siyasiler iş başında bulunmak icap eder iken maate-essüf menfaat endişesiyle hareket eden bu gibi eşhasın ihtirasatına tarihî bir millet, mukadderatını teslim mecbur olmuştu. Her tarafta mütareke ahkâm-ı esasiyesinin ihlal ve Türk hukukunun gasp edilmeğe başlandığı halde hükümet teşebbüsât-i siyasiyede bulunmaya cüret edemiyor, halife ve saltanat makamında yabancı eller hakimiyet teminine çalışıyordu... Riyakâr ve desisekâr bir siyaset takibinden utanmayan bu eşhasın takip ettikleri yegâne gaye mevkilerini elden kaçırmamak ve her ne pahasına olursa olsun, zillate katlanarak muarızlarını mahvetmekti..."

Millî Mücadeleyi bozmak isteyen Damat Ferit Paşa hükümetlerinin tutumunu sergileyen Mustafa Necati, İstanbul'daki işbirlikçi grubun, milletin hayat ve namusunu kurtarmak için kullandığı silahı dahi elinden almaya çalıştığını söyleyerek şu önemli noktayı vurgulamaktadır:

"Ve isnad ettiği kuvvet propagandacılarıyla, gazeteleriyle milletin hukukunu müdafaa etmeye, onların milletin gözünden düşürmek için en yeni vasıtalarla müracaattan çekinmiyorlardı."

Aslında, bu yazının başlığından da anlaşılacağı gibi, "İflas Eden Siyaset" idi (İzmir'e Doğru, 11 Şubat 1336).

Necati, Millî Mücadeleyi yok etmek isteyen İstanbul'daki teslimiyetçi ve işbirlikçi çevreleri ağır bir biçimde eleştirmekle kalmıyor, onların Anadolu'daki uzantılarının çabalarını da haklı olarak "sefil emeller ve hainane teşebbüsler" olarak niteliyordu (İzmir'e Doğru, 10 Mart 1336).

Mustafa Necati, İzmir'e Doğru gazetesinde çıkan yazılarında Misak-ı Millî'nin çizdiği sınırları açıkça savunduğu görülmektedir. Bu yazılarda baştan başa Türk'ün tarihsel hak ve hukukunu elde edilmesi üzerinde önemle durulmaktadır. Daha 13 Aralık 1919 tarihinde sözkonusu gazetede çıkan bir yazısında Mustafa Necati, yalnız İzmir'in kurtarılması gerektiğinden söz etmiyor, ülkenin bir bütün olarak kurtarılması gerektiği üzerinde duruyordu:

"Türk'ün hayatı layemuttur. İzmir, Adana, Türkün her bulunduğu diyar bizimdir ve bizim olacaktır. Türkler diyarlarında, müebbet ülkelerinde bir Yunan, bir düşman görmeyinceye kadar mücadelelerine devam edeceklerdir."

"Meşru haklarımız tasdik edilmediği takdirde her taraftan baskı altına alınacak Türkiye için yaşamak" olanağı bulunmadığı inancını taşıyan Necati, "millî kararlara bağlı azimkâr bir hükümetin" ortaya çıkması gerektiğini savunmaktadır. Dahası Necati, "milletin arzu ve kararlarının Avrupa'ya son defa olmak üzere umumi bir beyanname ile duyurulmasını istemektedir. Onun sözünü ettiği, salık verdiği bu beyanname, Misak-ı Millî'den başka birşey değildir (İzmir'e Doğru, 8 Şubat 1336).

Necati, Kuva-yı Milliye'nin içinden gelmektedir. Kuva-yı Milliye'nin bir neferi olarak savaşım vermiştir. Kuva-yı Milliye'nin

anlamını, ruhunu yakından kavramıştır. Kuva-yı Milliye sayesinde, etrafımızı saran karanlıklar kaybolmakta, "meşru hukukumuzu" savunma konusundaki etkinlikler giderek artmaktadır. Bu nedendir ki Mustafa Necati, kimi İstanbul gazetelerinin Kuva-yı Milliye'ye karşı yürüttükleri iftira kampanyasına şiddetle karşı çıkmıştır. Çünkü Necati, "Kuva-yı Milliye"yi Anadolu'nun bağrından çıkmış bir hareket olarak değerlendirmekte, "milletimizi Yunan eşkiyalarının taarruzlarından muhafaza eden" bir kuvvet olarak nitelemektedir. Kuva-yı Milliye, Anadolu evlatlarının tarihsel onurlarını savunmaya karar verdikleri gün ortaya çıkmıştır. Kuva-yı Milliye, ulusun namusunu kurtarmış, Yunan vahşetine karşı durmuş iken, İngiliz altınlarıyla ceplerini dolduranlar onu yok etmeye çalışmışlardır. Bunlar, İngiliz baskısı altında, ulusun susacağına, mücadelenin sona ereceğini sanıyorlarsa aldaniyorlar... "Tamami-i hukukumuz tasdik edilmedikçe Kuva-yı Milliye dağılmayacaktır" (İzmir'e Doğru, 21 Nisan 1336). Bu yazının tarihi 21 Nisan 1920 olduğuna göre, henüz T.B.M.M. açılmamıştı. Düzenli ordu kurulmamıştı. Düşman karşısında tek dayanağın Kuva-yı Milliye olduğu unutulmamalıdır.

Necati'nin, Millî Mücadelenin evrensel anlam ve boyutlarını en iyi kavrayıp değerlendirdiğini İzmir'e Doğru'daki yazıları oldukça iyi anlatmaktadır. O, büyük devletlerin ihtiras ve çıkarlarının dünya barışını nasıl tehlikeye attığına dikkati çekmekte ve insanlığın özlenen barışa kavuşmamasında bunların etkisini ortaya koymaktadır. Böylece, "asırların bitmez tükenmez yeis ve elemi altında ezilen zavallı beşeriyetin son saadet ümidi" de yok olmaktadır..." Savaşın galibi milletler ihtiraslarının tutsağı olmaktan kurtulmamış, "cebir ve tahakküme" başlamışlardı. Bunlar milletlerin yaşama hakkına ve

egemenliklerine saldırmışlardır. İçinde bulunduğumuz bugünkü keşmekeş de o "tahakküm ve cebirden" doğmuştur. "Bütün mağlûp milletlerin kolu ve kanadı kırılmak... hakimiyetleri mahvedilmek" istenilmektedir. Fakat buna karşı tepkiler doğmakta gecikmemiştir. Necati, Afganistan'da, Hindistan'da, Türkistan'da başlayan başkaldırıları buna örnek olarak vermekte, Anadolu'nun da "hakimiyetini" kurtarmak için silaha sarıldığına işaret etmektedir (İzmir'e Doğru, 27 Kanunuewel 1335).

Necati, uluslara tahakküm etmenin zamanının artık geçtiğini vurgulayarak şöyle demektedir:

"Türk milleti haklı davasında muhakkak kazanacak ve er geç mazlumlar için bir saadet ve refah devri gelecektir" (İzmir'e Doğru, 31 Mart 1336).

Necati'nin, Türk Bağımsızlık savaşının mazlum milletler için bir örnek oluşturacağını söylemesi, üzerinde durulması gereken bir konudur. Atatürk'ün aynı tarihlerde "Millî Mücadele"nin bütün Şarkın davası olduğunu, mazlum milletlerin kurtulması için bir yol olduğunu vurgulaması da gözden kaçmamaktadır.

Mustafa Necati, girişilen Kurtuluş Savaşının artık Türk ulusunun kendi adına ve özyurdu Anadolu'yu kurtarmak için yapıldığının bilincindedir. Sevgili Anadolu'nun yıkık köy ve viran evleri içinde binbir zorlukla yetişen genç evlatları, şimdiye kadar başkaları hesabına çalışmıştır. Arnavutluk'u, Arabistan'ı mutlu etmek için varını yoğunu, hayatını vakfederek kendisini ihmal etmiştir. Anadolu Türkleri, büyük savaşta İmparatorluğun hukukunu korumak için yıllarca çalışmışlar, fakat so-

nunda emellerine kavuşamayarak öz vatanlarının sınırları içine çekilmişlerdir.

Anadolu, bütün hücum ve felakete karşın büyük bir inkılap hazırlamaktadır. Necati'nin deyimiyle bu, "Anadolu İnkılabı"dır (İzmir'e Doğru, 28 Mart 1336).

İzmir'e Doğru gazetesi 18 Nisan 1336 (1920) tarihli sayısında Mustafa Necati'nin Saruhan mebusu seçtiği haberini veriyordu. Böylece Necati, yıllardan beri hakkını savunduğu halkın temsilcisi olarak Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin sıralarında yerini alıyordu. Necati, Samsun ve Kastamonu İstiklâl Mahkemeleri'nde görev aldı. Verdiği kararlardaki doğruluk onu herkese sevdirdi. Mustafa Necati'nin yakın arkadaşı ünlü tarihçimiz İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Kastamonu İstiklâl Mahkemesi'nin bu genç yargıcı konusunda şöyle demektedir: "Ahali bu mahkemelerden korkmuyor, onları ve onu riyasız ve candan seviyordu". Doğrudan doğruya Necati'nin kalemiyle efsaneleşen Mehmet Onbaşı hakkında verdiği adaletli karar, bunun canlı bir örneğidir. Necati'nin o günkü gazetelerde çıkan, sonradan Hayat dergisinde yayımlanan ve son olarak Rauf İnan tarafından sadeleştirilen anıları, onun Türk halkını ne kadar yakından tanıdığını gösteren belgelerdir.

Kurtuluş Savaşı'nın parlak bir zaferle sona ermesiyle Türkiye, büyük kurtarıcısının öncülüğünde bir yeni savaşı daha başlattı. Necati, bu yeni savaşın, bu uygarlık savaşının da en yürekli neferlerinden biri oldu. Mübadale, İmar ve İskân Bakanlığı'na getirildiği zaman bu bakanlığın bir masası ve sandalyesi dahi yoktu. Bu bakanlık, yurtdışından anavatana gelen göçmenlerin yerleştirilmesi gibi oldukça zor bir görev üstlenmişti. Necati, beş ay kaldığı bu görevde 140.000 insanımızın yerleşme işini sağladı. Söz konusu bakanlığın kuruluşu bu beş

aylık sürede tamamlandı. 1925 yılında Millî eğitim Bakanı oldu. Türk eğitiminin laik ve çağdaş bir yapıya kavuşturulması için gösterdiği çabalar, eğitim tarihimizin en parlak sayfalarından birini oluşturmaktadır. Cumhuriyetin eğitim sisteminin temelleri onun bakanlığı zamanında atıldı. Harf Devrimi'nin başarıya ulaşması için yaptığı hazırlıkların sonuçlarını görmeden yaşamını yitirdi. Hem de oldukça genç denecek bir yaşta... Mustafa Necati yaşamını yitirdiği zaman ünlü bir şairimizin "yolun yarısı" olarak kabul ettiği 35 yaşında bile değildi. Bu kadar büyük başarıların bu kısacık yaşama sığdırılmış olması düşündürücü olduğu kadar şaşırtıcıdır. [*]

BAŞKAN — Teşekkür ederiz efendim.

Buyurun Sayın Niyazi Altunya.

MUSTAFA NECATİ BEY DÖNEMİ

Niyazi ALTUNYA — Sayın Başkan, sayın dinleyenler!

Kimi başarılar bir ekibin, ortak bir çalışmanın ürünü olsalar da liderlerinin damgasını taşırlar. Kuşkusuz bu, liderin ni-

[*] Bu bildiri, Mustafa Necati'nin mütareke dönemi ve Kurtuluş Savaşı sırasındaki çalışmalarıyla ilgili olarak daha önce yaptığım araştırmalara dayanmaktadır. Bu araştırmaların aşağıda gösterilmiştir:

- "İzmir-Kasaba-Aydın Demiryolları Çalışanlarının Bir Muhtırası", **Tarih ve Toplum**, 49 (1988), 52-56.
- "Mütarekede Mustafa Necati'nin İzmir'deki Çalışmaları", **Mustafa Necati Sempozyumu**, 9-11 Mayıs 1991 Kastamonu, Ankara, 1991, 27-35.
- **Mütareke ve İlgel Dönemi İzmir Basını (30 Ekim 1918-8 Eylül 1922)**, Ankara, 1989.
- "Mustafa Necati'nin Mütarekedeki Yazıları", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 24 (1992), 605-642.
- **Haydar Rüştü Öktem'in Mütareke ve İlgel Anıları**, Ankara, 1991.
- "Millî Mücadele'nin Bir Öncüsü: Mustafa Necati", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 2 (1992), 51-86.

teligi ile yakından ilgilidir. Eğitim tarihimizde yer alan "Emrullah Efendi Dönemi", "Satı Bey Dönemi", "Mustafa Necati Bey Dönemi", "Hasan Âli Yücel Dönemi", "Rüştü Uzel Dönemi", "İ. Hakkı Tonguç (Köy Enstitüleri) Dönemi" gibi kişi adlarıyla anılan dönemler bu özellikleri taşırlar.

Aralık 1925'ten 1928 yılının son gününe kadar üç yıl görev yapan Mustafa Necati Bey'in dönemi, Cumhuriyet eğitiminin kuruluş dönemidir. Bu dönem, ideolojisiyle, çağdaş eğitim anlayışının yerleşmesiyle, eğitim örgütünün kurulmasıyla, kadrolaşma ve öğretmenlik mesleğinin kimlik ve saygınlık kazanmasıyla gerçekten unutulmaz bir dönemdir, bir dönemeçtir. Döneme satırbaşlarıyla bakalım.

Çağdaş eğitim anlayışının yerleşmesi

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin kurulduğu Mayıs 1920'de başlayan ulusal ve çağdaş eğitim süreci, asıl biçimini Necati Bey döneminde almış, ürünlerini de bu dönemde vermeye başlamıştır. Daha önce başlatılan bölük-pörçük çalışmalar, Necati Bey'in Talim ve Terbiye Kurulunu kurmasıyla süreklilik kazanmıştır. Biraz önce değinildiği gibi, bu dönemde Cumhuriyet ideolojisinin ve çağdaş eğitimbilimin verilerine dayanan bir eğitim sistemi oluşturulmuştur.

Bugün aldığımız anlamda biçimlenmese de, Bakanın demeç ve genelgelerinde, Talim ve Terbiye Kurulu kararlarında, eğitim amaçlarının ayrıntılarıyla dile getirildiği görülür. Bu belgeler birlikte değerlendirildiğinde eğitimde ulusallık ve çağdaşlık ilkesinin, okullarda kazandırılacak yurttaş kimliğinin, eğitimin ekonomik gelişmeye etkisinin, yaşamsal bilgi ve bece-

ri kazandırma işlevinin başarıyla vurgulandığını görürüz. Bu görüşler, önceden yazıya dökülmemiş bir sistemi oluşturur.

Çağdaş bir eğitim anlayışının oluşturulmasında, dünyada olup biten eğitim olaylarının incelenmesi, yabancı uzmanlar getirilip görüş alınması, sürekli olarak bilimsel toplantılar yapıp uzmanların, taşra yöneticilerinin ve öğretmenlerin görüşlerinin derlenmesi eğitimin çağdaşlaştırılmasında ve öz-günlüğün ve bize göreliğin ortaya çıkmasına da olanak sağlamıştır. Bu dönemde başka ülke eğitim sistemleri üzerine epeyce kitap yazıldığı, Maarif Vekâleti Mecmuası'nda birçok incelemeler yayımlandığı görülür. Bu yayınlar, başta eğitim programları olmak üzere birçok düzenlemeye yansımıştır.

Eğitim örgütünün kurulup geliştirilmesi

Necati Bey siyaset ve askerlik alanındaki örgütçülüğünü eğitim hizmetlerinde de göstermiştir. 22 Mart 1926 günü Meclis'te kabul edilen 789 sayılı Maarif Teşkilâtına Dair Kanun, adının çağrıştırdığı gibi gerçekten bir örgüt yasası değildir. Düşünülen örgüt yasaşının, hazır olan ve ivedilik gösteren bölümleridir. (Örgüt yasaşı 1933'te çıkarılan 2287 sayılı yasadır). Bu yasa, bir eğitim sistemi ve öğretmenlik yasaşıdır. Sistem hakkında verdiği ipuçları ile örgütlenmeye ilişkin bazı değinmeler dikkate alınmakla birlikte, Bakanlık kararı ile birçok birimin yasa beklemeden kurulduğunu görürüz. Yine de bu yasaşının Dil Heyeti (Dil Kurulu) kurulması (m. 1), Talim ve Terbiye Kurulunun kurulması (m. 2), Maarif Eminliği sisteminin (bölgesel eğitim yönetimi) oluşturulması (m. 20), okul binalarının Bakanlık projesine uygun olacağıının belirlenmesi

(m. 24) gibi kurallar içermesi örgütlenme açısından önemlidir.

Necati Bey döneminde gerçekleştirilen kimi örgütsel düzenlemeler şöyle özetlenebilir:

- Dil Kurulu'nun kurulması
- Talim ve Terbiye Kurulu'nun kurulması
- Güzel Sanatlar Kurulu'nun (Sanayi-i Nefise Encümeni) kurulması
- İlk, orta ve yükseköğretim genel müdürlüklerinin kurulması
- İnşaat Dairesi'nin kurulması
- Sağlık Dairesi'nin kurulması
- Mektep Müzesi'nin kurulması
- Yayın (Neşriyat) Dairesi'nin kurulması
- İstatistik (ihşaiyat) Dairesi'nin kurulması
- Millet mektepleri örgütünün kurulması.

Bu dönemde söz konusu birimlerin oluşturulması yeterli görülmemiş, 1983 yılına kadar az-çok değişiklikle sürdürülen üçlü organlaşma modeli de kurulmuştur. Bunlar (1) Danışma (Millî Eğitim Şûrası, Talim ve Terbiye Kurulu, Dil Kurulu, Güzel Sanatlar Kurulu); (2) Yürütme (Müsteşar, Teftiş Kurulu, Disiplin Kurulu) organlarıdır. Bu organlar, devlet örgütündeki yasama, yürütme ve yargıya benzetilmiştir. 1983'ten sonra Bakanlığın bu işlevsel organik yapısı bozulmuştur.

Kadrolaşma

Necati Bey, tüm çağdaş düşünen liderler gibi, iyi bir örgütsel yapının, yetkin bir kadro ile işlev kazanacağını biliyordu. Bu bilinçle, o zaman ülkede bulunabilen eğitimci ve bilim adamlarından bir kadro oluşturdu. Bu kadroda yer alan eserleri ve hizmetleriyle bilinen, daha sonra da eserlerine yenilerini katacak olan bazı isimleri anımsatmakta yarar vardır. Örneğin:

- Müsteşarlar Nafi Atuf Kansu ve Kemal Zaim Sunel.
- Talim ve Terbiye Kurulu üyeleri Emin Erişirgil (Başkan), Ihsan Sungu, Avni Başman, Ali Haydar Taner, Dr. Avni Refik Bekman, İ. Alâaddin Gövsa, Zeki Mesut Alsan.
- Yükseköğretim Genel Müdürleri Rüştü Uzel, Nevzat Ayasbeyoğlu.
- Teftiş Kurulu Başkanı Rıdvan Nafiz Edgüer.
- Üniversite Rektörü İsmail Hakkı Baltacıoğlu.
- Güzel Sanatlar Kurulu Başkanı Ressam Namık İsmail.
- İnşaat Dairesi Başkanı Prof. Egli.
- Mektep Müzesi Müdürü İ. Hakkı Tonguç.
- Neşriyat Dairesi Başkanı Faik Reşit Unat.
- İstatistik Dairesi Başkanı Hilmi Ziya Ülken.

Necati Bey'in büyük bir güven bağıladığı ve güven vererek ürün aldığı, geleceğe en büyük miras olarak bıraktığı bu kadronun düzeyi rahatlıkla söyleyebiliriz ki bugünkü bakanlık kadrosundan çok daha yetkindi. Bu, sözkonusu kişilerin eserleriyle de belgelenmektedir.

Öğretmenlik mesleğinin saygınlık kazanması

Necati Bey'in başarısında etken olan insan unsurunun bir kesimi uzmanlarsa öteki kesimi de öğretmenlerdir. O, içinden geldiği öğretmenlere büyük bir sevgiyle ve güvenle bakmış, onların gücüyle başarıya ulaşmıştır. Necati Bey'in bu konuda en önemli hedefi, İmparatorluk öğretmeni yerine Cumhuriyet öğretmeni yaratmaktır. Büyük bir hızla eski, "imam tipi" öğretmeni tasfiye ederek öğretmenliğe taze kan bulmaya çalışmıştır. Kanımca bunu da başarmıştır. Onun öğretmenlere hitabında dilinden düşürmediği sözcükler "genç arkadaşlar, genç muallimler, yavrum... 'du. Gerçekten de bu dönemde genç bir öğretmen kuşağı yaratılmıştır. Örneğin 1937 yılına gelindiğinde öğretmenlerin yüzde 80'i 40 yaşın altında bulunuyordu.

Necati Bey'in çıkardığı 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanun'un 12. maddesindeki "maarif hizmetlerinde aslanan muallimlik" ilkesi bugün dahi anlamını korumaktadır. O, sadece öğretmenleri hamasî sözcüklerle, kuru idealizmle avutmamış, öğretmene hakettiğini de vermiştir. Örneğin, Teşkilât Kanunu ile, daha önce 9 lira olan ilköğretmen aylığını "en az 15 liraya" çıkarmış, yeni mezun öğretmen adaylarına 80 lira donatım bedeli vermiş, başka yan ödemelerle de bunu desteklemiştir. (Aynı yasada yer alan mesken bedeli, ne yazık ki bütçe yetersizliği gerekçesiyle ödenememiştir). Öğretmenleri tutucu çevreden ve despot bürokratlardan korumuş ve kollamıştır.

Necati Bey, iyi öğretmenin, iyi kurumlarda yetişeceğine inanmıştır. Varolan ilköğretmen okullarını belirli bölge merkezlerinde toplayarak bina, tesis ve kadro yönünden donat-

miştir. Ülkenin yoksul döneminde, özel idare bütçelerinin "yüzde on"larından oluşturulan fonla öğretmen okulu binalarını yenilemiştir. Örneğin, tarihî Gazi Eğitim Enstitüsü ve Musiki Muallim Mektebi binaları bu fonlarla yapılmıştır.

Necati Bey, İstanbul'da varolan Yüksek Öğretmen Okulu'nu ıslah ederken, Konya'da bir Orta Muallim Mektebi (Sonra Ankara'ya taşınarak Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü adını almıştır), Ankara'da bir Ana Muallim Mektebi açmış, Denizli ve Kayseri'de iki köy öğretmen okulu, Afyon, Antalya, Gaziantep ve Niğde ortaokullarında birer pedagoji sınıfı açmış, bu okullar ürün verinceye kadar okur yazar Cumhuriyet çocuklarından, seçme ve kurs yoluyla, işbaşında eğitimle "geçici öğretmenler" yetiştirmiştir. Ankara ve Kayseri'de açılan iki kursta 177 ilköğretim müfettişi yetiştirilerek yeni ilkokul programının uygulanması ve ilköğretimin çağdaşlaştırılması yolunda ciddi adımlar atılmıştır. Viyana Pedagoji Enstitüsü'ne 1928'de 4 müfettiş adayı gönderilirken, çeşitli branşlarda öğretmen yetiştirmek üzere yabancı ülkelere birçok öğrenci göndermiştir. 1930 yılında başka ülkelerde 130 öğrencimiz bulunuyordu.

Yine Necati Bey döneminde, yetenekli ilkokul öğretmenlerinden bir grup, İstanbul Çapa Öğretmen Okulu bünyesinde açılan bir yıl süreli, yabancı uzmanların da katılımıyla açılıp işletilen "beden eğitimi kursları"nda beden eğitimi öğretmeni olarak yetiştirilmişlerdir. Ayrıca Ankara'da açılan "iş esasına dayanan öğretim kursları"nda da yetenekli ilkokul öğretmenlerinden resim-ış öğretmeni yetiştirilmiştir. Bu kurslar, daha sonra Gazi Eğitim Enstitüsü'nde açılacak Beden Eğitimi ve Resim-İş Bölümlerinin ön denemeleri idi. İlköğretim müfettiş-

liği kursları da yine Gazi Eğitim Enstitüsünün Eğitim Bölümü'ne dönüşecekti.

Necati Bey, protokolda ve toplantılarda, sosyal etkinliklerdeki görevlendirmelerde öğretmenlerin saygın yerinin belirlenmesi ve buna uyulması konusunda, geleneksel bürokrasi anlayışı ile kıran kıranâ mücadele etmiştir. Özellikle kadın öğretmenlere gerekli saygı ve desteğin gösterilmesi konusundaki duyarlılığı dillere destandır.

Başarısının sırrı

Necati Bey'in başarısında kişisel özellikleri, yetiştiği koşullar, genç yaşta üstlendiği askerî ve sivil görevler ve özellikle Kurtuluş Savaşı ortamında yüklendiği sorumlulukların etkisi vardır. Öğretmenliği ve öğretmen örgütçülüğu sırasında öğretmenleri ve halkı yakından tanıma olanağı bulmuştur. Kurtuluş Savaşı, Ona insanımızı tanıması açısından bulunmaz fırsatlar yaratmıştır.

Necati Bey'in önemli bir şansı da, Şeyh Said İsyanından sonra hükümette görev üstlenen genç kadro içinde yer almasıdır. Laik Cumhuriyetin kültürel temellerinin oluşturulması ve bunun vatandaşlara eğitim yoluyla kazandırılması konusunda başta Mustafa Kemal olmak üzere "Kuvayı Milliye" kadrosunun tam desteğini almış olması da kuşkusuz başarısının önemli bir etkenidir.

BAŞKAN — Teşekkür ederiz Sayın Altunya.

Üçüncü konuşmacı olarak Sayın Doç. Dr. Battal Aslan, buyurun efendim.

BENZER İKİ TARİHSEL DÖNEMDE ROL OYNAYAN LİDERLER VE İZLEYİCİLERİ

Maximilien de Robespierre (1758-1794)

Louis de Saint-Just (1767-1794)

Gazi Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938)

Mustafa Necati (1892-1929)

Battal ASLAN — Sayın Başkan, sayın dinleyenler!

Robespierre Fransa'da Krallığın, Mustafa Kemal Osmanlı'da Saltanat'ın son dönemlerinde yaşadılar. Tarihsel kesitler farklı olmakla birlikte, her iki ülkenin de, savaş yenilgileri nedeniyle varlığının tehlikeye girdiği bir dönemdir. Böyle bir ortamda iç çatışmalar, dış tehlikeler karşısında oluşan toplumsal tedirginlik, belirsizlik ve korku, arayışı hızlandırır. Toplumun lider arayışını duyumsayan Fransa'da Robespierre, Osmanlı'da Mustafa Kemal tarih sahnesinde görünürler. Ülkelerinin dağılmasını önlemek, varlığını sürdürmek, dış tehlikeleri gidermek ve önemlisi yeni bir rejimi, Cumhuriyeti kurmak ve yerleştirmek üzere önderlik görevini üstlenirler. Hem de çok kısa bir zamanda iç ve dış zorlukları göğüsleyerek amaç, inanç ve ülkülerini yaşama geçirmek zorunluluğu ile karşı karşıyadırlar.

Elbette liderler tek başlarına ülkülerine ulaşamazlar. Aynı ülkü, amaç ve hedeflere yürürken kendilerine inanan ve destekleyen sadık izleyicileri olacaktır. Örnek vermek gerekirse, Cumhuriyetçi Robespierre için Radical Jacobenler (Jacobins) ve Konvensiyon'da Dağlılar (Montagnards) grubudur. (Eliçin, s. 31B). Mustafa Kemal için ise "Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri", hem Kurtuluş Savaşı'nın yürütülmesinde, hem de

savaştan sonra partileşerek Kemalist Devrim'i gerçekleştirdiler.

Aynı amaç uğruna yola çıkan, bu amaçlar için mücadele veren, lider ve izleyicileri arasında zaman içinde kutuplaşma, bölünmeler olduğunu tarih bize göstermektedir. Böyle bir dağılma Fransız Devrimi'nde görülür. 1792-93'lerde yeni bir hükümetin kurulması sırasında, Robespierre, Danton Marat, Saint Just vb. "Montagne" hareketini yönlendirmişler ve Hébert'in halk güçleri (alt sınıflar) ile birleşerek, Maximum Yasası'nı çıkararak hükümeti kurabilmişlerdi. (Meydan Larousse, s. 616-617). 1794 Mart'ında Hébert'çiler saf dışı edilirken 1794 Haziran'ında Dantoncular, Robespierre ve Saint Just'ün Meclis konuşmaları sonucu giyotine yollandılar. Diktatörlükle suçlanan Robespierre ve arkadaşları ise 27-28 Temmuz 1794'de Saint Just ile birlikte giyotinde can verdiler. (Eliçin, s. 328).

Bizde de Millî Mücadelenin başında Mustafa Kemal ile birlikte Erzurum ve Sivas Kongreleri'ni yapan, var gücü ile O'nu destekleyen öncü liderler kadrosu ulusal kurtuluş mücadelesini başlatır. Başlangıçta ortak amaçlarını Amasya Genelgesi ile ulusa ve tüm dünyaya duyurur. Uzun bir mücadele döneminin çeşitli aşamalarında kopmalar olur. Rauf Orbay, Kara Vasıf, Ali Fuat Cebesoy, hele mücadelenin başında Mustafa Kemal'i ordularıyla destekleyen Kâzım Karabekir vb. örnek gösterilebilir. Tarih, nefesleri yetmeyenlerin, yolda birer birer döküldüğünü ve Kurtuluş Savaşı'nın Türk Devrimi'nin liderini izlemeye düşünce ve ufuklarını sınırladığını teslim edecektir. Ancak, Mustafa Kemal, Fransız İhtilâlinin liderleri gibi arkadaşlarının canına kastetmediği gibi, kendisini ölüme mahkûm

eden Hanedan mensuplarının kanı ile ellerini kirletmemiştir (Mumcu, s. 102-126 vd.).

Yaşadığı sürece, Mustafa Kemal'e inanan ve O'na sadık kişilere bir örnek vermek gerekirse Mustafa Necati gösterilebilir.

Robespierre ile Mustafa Kemal arasında liderlik açısından ortak noktalar olmakla birlikte Cumhuriyet Rejimi'nin yerleştirilmesi çabasında yöntem farklılıkları vardır. Mustafa Kemal inançlarından bir an bile kuşku duymamakla birlikte insanları ve halkını inandırma ve iknayı en başa koyar. Şiddet, en son başvurulacak yöntemdir ve her zaman "meşru" olmalıdır. Robespierre ve Saint Just ise uzlaşmaz, intikamcı ve yıldırııcıdır. İkisi de şiddeti yüceltir. Danton'la bir konuşmasında; Danton, Robespierre'e bir tartışmasında "sizden ayrı düşünenler hep ölümü hak etmiş düşmanlardır, biliyorum ki benden nefret ediyorsunuz!.." der. Robespierre'in yanıtı acımasız bir gülümseme ile gelir "Hiç te değil!.. Öyle olsa sen halâ hayatta bulunur muydun?" Oysa ki Danton'la birlikte, bir kral kafasını Avrupa'ya karşı fırlatarak bütün tahtları titreten iki yazgı ortağı arkadaşları.

Mustafa Kemal ve Necati ise, birleştirici, bütünleştirici eğitici. En önemlisi, tarihin belirli bir noktasında toplumsal değişimi zorlayanlarda görülmeyen sonsuz bir insan sevgisi ile dolu olmalarıdır. Cumhuriyetin, ikna, inandırma ve eğitim yoluyla benimsenmesini kendilerine ilke edinmişlerdir. Gazi Mustafa Kemal'in liderliğinde özel bir nokta şudur:

"Lider büyük planların yaratıcısı ve başlatıcısıdır. Bu planları yöneticiler gerçekleştirir ve sonuçlandırır. Bu

iki değişik rolü, yani liderliği ve yöneticiliği birleştiren devlet adamlarının sayısı çok azdır. Bunlardan ikisine birden heveslenenler genellikle başarısız kalmışlardır. Atatürk iki rolü de başaran az sayıda devlet adamından biri olmuştur." (Bursalioğlu, 1982, s. 286-287).

Robespierre ve Saint Just ile Mustafa Kemal ve Mustafa Necati arasında 134 yıllık bir zaman aralığı bulunmaktadır. Ancak, Türk Devrimi'nin ve liderlerinin Fransız İhtilâli ve liderleri arasında benzerlikler vardır. "Mustafa Necati Türk Devrimi'nin Saint Just'ü"dense yeridir.

Konuya açıklık getirmek için, liderler ve izleyicilerini üç başlık altında karşılaştırmak istiyorum: (1) Fransız İhtilâli Genel Çizgisi İçinde Terör Dönemi: Robespierre ve Saint Just İlişkisi, (2) Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet'in İlk Dönemi'nde Mustafa Kemal ve Mustafa Necati İlişkisi, (3) Saint Just ve Mustafa Necati'nin Ortak ve Farklı Yanları.

1. Fransız İhtilâli Genel Çizgisi İçinde Terör Dönemi; Robespierre-Saint Just İlişkisi

Amerikan bağımsızlık hareketini siyasî ve malî bakımdan destekleyen Fransa 1780'lere ağır bir ekonomik ve malî bunalımla giriyordu. Aydınlanmacı fikirlerle de beslenen toplumda hoşnutsuzluk ve gerilim artıyordu. Maliyecilerin Reform önerileri, soylular, ruhban sınıfı ve yüksek yargıçlarca reddedilince, XVI. Louis Etats-Généraux'yu toplantıya çağırarak zorunda kaldı.

Bu ortam içinde Robespierre "Aşağılıyıcı Cezalar Üzerine Rapor" ile Metz Akademisi'ndeki bir yarışmada birincilik ödülü

olarak dikkati çekti. Arras'da yoksul halkın haklarını korumakla tanınan bir avukattı. Mutlakiyeti, keyfî adaleti eleştirileri ile ayrıcalıklı sınıfları karşısına alıyordu. Jean Jacques Rousseau'yu daha iyi okumak için Arras'dan ayrılmak istediği sırada, Arras temsilcisi olarak "Tiers-Etat"ya (Halk Meclisi'ne) girdi. (Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi, s. 4771). Saint Just da keskin toplumsal eleştiriyi içeren, hiciv türünde yazılmış "ORGANT" isimli destansı şiirini 1789'da yayımlamıştır (Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi, s. 4757). 5 Mayıs 1789'da toplanan Etats-Généraux'un tek meclis olarak toplanmasını isteyen "Tiers-Etats", 17 Haziran 1789'da kendini Ulusal Meclis ilan etti. 14 Temmuz'da halk ayaklandı ve "Anciène Regime"nin simgesi olarak görülen Bastille'i ele geçirdi. Saint Just da ihtilâlin başlamasının ardından Temmuz sonunda Blérancourt'a dönüp yeni kurulan muhafız birlikleri komutanlığını üstlendi. 14 Temmuz'un birinci yıldönümünde (1790'da) Ulusal Muhafız komutanı olarak Federasyon Bayramı'na katıldı. Düşünceleri ve kişiliğine büyük hayranlık duyduğu Robespierre ile mektuplaşmaya başladı.

Bu sırada kırsal kesimde soyluların egemenliği ayaklanan köylülerce yıkıldı. Kurucu Meclis de aldığı kararlarla soyluların tüm ayrıcalıklarına son verdi. 27 Ağustos'ta İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi kabul edildi. İki yıllık bir çalışma sonucu hazırlanan Anayasa 14 Eylül 1791'de yayımlandı. Güçler ayrılığı ilkesine dayanan Meşrutî Monarşi'ye geçildi. 14 Haziran 1792'de kaçmaya çalışan XVI. Louis yakalanarak Paris'de oturmaya mecbur edildi. Saint Just 1791'de yasa-meclisine yaşı tutmadığı için seçilemedi. Aynı yılın sonunda "Esprit de la Révolution et le la Constution de France" (Devrimin Ruhu ve Fransız Anayasası Üzerine) isimli kitabı ile

Paris'de tanınmaya başladı. Eylül 1792'de Convention seçimlerini kazanarak Paris'e gitti. Convention'da Robespierre'in önderlik ettiği radikal kanadın ateşli ve uzlaşmaz bir sözcüsü durumuna gelerek O'nunla birlikte XVI. Louis'nin giyotine gitmesini istedi. Robespierre bu konuda Convention'da 11 (on bir) kez konuşma yapmış ve sonunda mahkemeye XVI. Louis'nin idamını kabul ettirmiştir.

Cumhuriyet ilân edildi. (21 Eylül 1792) Robespierre ve arkadaşları 1793'te ülke içinde Federalizm, Vendée'de iç savaş, sınırlarda ise Fransız karşıtı ittifakın tehdidi altında bulunan Devrimi zafere ulaştırmak için ulusal güçlerini harekete geçirdiler. Mart 1793'te "İhtilal Mahkemeleri" kuruldu. "... sayıları 20.000 (yirmi bin)'i aşan mahkemeleri işleten meclis komiserleri eyaletleri dolaşmaktadır... ne kişi, ne konut, ne mal güvenliği" kalmıştır. Giyotin komiserlerin yanında bagaj gibi taşınmaktadır." (Eliçin, s. 309). İhtilâlciler terör istemektedirler. İdamlar devam etmekte, karşıtlar topluca cezalandırılmaktadır.

Bu sırada Saint Just 1793 Anayasası'nın hazırlanmasında etkin bir rol oynadı. Robespierre'in yanında Kamu Esenlik Komitesi'ni yönetti. Ekim 1793'te Hükümet Komiseri olarak Avusturya ile savaşın kötü gittiği Strazburg'da bulunan Rhin Ordusu'na gönderildi. Kararlı tutumu ile Devrim Hükümeti'ne muhalefeti önleyerek bu cephede toparlanmayı sağladı. Daha sonra iki kez Kuzey Ordusu'na gönderildi. Şubat 1794'te Convention başkanlığına seçildi. Karşı devrimcilerin mallarının halka dağıtılmasını öngören Ventôs Kararları'nın alınmasına önayak oldu.

Saint Just, Robespierre'in inançlı bir destekçisi ve eylemde sağ kolu olarak, sol radikal Hebert ve ılımlı Danton'a karşı acımasız, uzlaşmaz ve sert bir mücadele yürüttü. Onları sıra ile giyotine gönderdi. Fransa karşıtı ittifaka karşı yürütülen savaşta dönüm noktası olan Fleurus Çarpışmasının kazanılmasında önemli rol oynadı. Saint Just, Jacoben iktidarı içinde bölünmeler kesinleşince Robespierre'in muhaliflerini mahkûm etmeyi amaçlayan öneri hazırladı. Ancak Convention'de konuşması kesilerek tutuklandı. Paris Komünü üyelerince hapisten kaçırıldı. Hôtel de Ville'de yakalanarak Robespierre ile birlikte 27 Temmuz 1794'te 22 mahkûmla birlikte giyotinde idam edildi.

Saint Just'ün bazı özellikleri bir kaynakta şöyle özetlenmektedir:

"Kimi çevrelerce zalim ve terörcü olarak nitelendirilmekle birlikte, yetenekleri, yakışıklılığı ve dürüstlüğü nedeni ile 'devrimin baş meleği' olarak adlandırılan Saint Just'ün siyasal ve toplumsal görüşleri ölümünden sonra yayınlanan "Fragments Sur Les Institutions Républicains" (Cumhuriyetçi Kurumlar Üzerine Görüşler) adlı kitabında özlü ve çarpıcı biçimde işlenmiştir. Eşitlikçi bir düzeni savunarak 1793 Anayasası'nın daha ilerisinde radikal öneriler geliştirmiştir." (Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi, s. 4857).

2. Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Dönemi'nde Mustafa Kemal ve Mustafa Necati İlişkileri

Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı Devleti İtilaf Devletleri ile 1918'de Mondros Silah Bırakışması'nı imzala-

mak zorunda kalmıştı. Silah bırakışmasına uygun ya da aykırı olarak Fransız, İngiliz, İtalyan ve en önemlisi Yunan Silahlı Güçleri Türk topraklarını işgale başladılar. Türk Devleti ve Türk ulusu sonu belirsiz bir durumla karşı karşıya idi. Osmanlı Devlet adamları arasında görüş ayrılıkları vardı. Damat Ferit ve Sultan Vahdettin bu duruma İngiliz dostluğu ile çözüm bulunacağını düşündüğü halde aydınlar ve halk bu kanıda değildi.

Anadolu'da birbirinden bağımsız ve sadece kendi bölgelerini korumak amacı ile "Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri" kurulmuştu. Cemiyetler'in ortak bir programları yoktu. Lidere ihtiyaç duyulan böyle bir ortamda Mustafa Kemal, Mondros Silah Bırakışması'nın getireceğı yıkımı görmüş ve hükümetin dikkatini çekmişti. Aslında daha 1917'de hükümete çektiğı bir telgrafta "Bu harbin hitamı anahtarları bizim tarafın elinde değildir" demişti.

Mustafa Necati ise avukatlık ve öğretmenlik yaptığı İzmir'e Yunanlılar'ın çıkması üzerine Balıkesir Cephesi Millî çetelerine katıldı. Arkadaşı Vasıf (Çınar)'la birlikte "İzmir'e Doğru" Gazetesi'ni çıkarmaya başladı. Silahı ve kalemi ile Millî Mücadele'de yer aldı. [Meydan Larousse, s. 264; İnan 1980, s. 7-11].

Mustafa Kemal 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak çalışmaya başladı. Amasya Genelgesi yayımlandı. Erzurum-Sivas Kongreleri yapıldı, T.B.M.M.'i 23 Nisan 1920'de kuruldu. Mustafa Necati 1920'de bu mecliste Saruhan Milletvekili olarak yer aldı. Bu tarihten önce Mustafa Kemal ile ilişkisi var mıdır? Belgelere ulaşılmış değildir. Ancak bu tarihten sonra Mustafa Kemal'le yolları ölümüne dek ayrılmamacasına birleşti. Savaş süresince yaptığı hizmetler bilinmektedir.

Aşağıda karşılaştırmalar için bazı irdelemeler yapacağız. 20 (veya 24) Aralık 1925'ten 1 Ocak 1929'a kadar sürdürdüğü 4 (dört) yıllık Maarif Vekilliği döneminde yaptıkları ile Türk eğitimcilerinin unutulmaz Bakan'ı olacaktır.

Bu dönemdeki çalışmaları ile Gazi Mustafa Kemal'in ülkülerini yaşama geçirmek için sağlığını bile hiçe sayarak çalışacaktı. Bakanlığı döneminde Gazi'nin 24 Mart 1923'te Kütahya'da ortaya koyduklarını hayata geçirmek için kendini harcarcasına bir avuç idealist insanla geceli-gündüzlü çalıştı.

Gazi, 23 Mart 1923 tarihli Kütahya söylevinde şöyle di-yordu:

"Toplumumuzu geleceğe, mutluluk hedefine ulaştırmak için iki orduya ihtiyaç vardır. Biri vatanın hayatını kurtaran asker ordusu diğeri milletin geleceğini yoğuran irfan ordu-su... Biz birinci orduya malikiz. ... amacımız bu ordunun zafe-ri ile sona ermiş değildir. Bir millet irfan ordusuna malik ol-madıkça ... zafetlerin olumlu sonuçlar vermesi mümkün de-ğildir."

O, yine Bursa'da 1922'de yaptığı konuşmada: "Ordu-larımızın kazandığı zafer, sizin ordularınızın zaferi için yalnız zemin hazırladı. Hakiki zaferi siz kazanacak ve sürdüreceksiniz. Ve kesinlikle başarılı olacaksınız. Ben ve sarsılmaz imanla arkadaşlarım sizi izleyeceğiz. Ve sizin karşılaşacağınız engelleri kıracağız."

O sıralarda bir gazetecinin "İşte memleketi kurtardınız. Şimdi ne yapmak istersiniz?" sorusunu Gazi şöyle yanıtlar: "Maarif Vekili olarak Milli irfanı yükseltmek, yükseltmeye çalışmak" demiştir. (Bursalıoğlu, Ekim 1994, s. 20).

Gazi'nin bu kadar önemli gördüğü Maarif Vekilliği'ni teslim ettiği kişi Mustafa Necati'dir. Görüldüğü gibi Gazi ve Mustafa Necati, Cumhuriyet'in ve onu izleyen devrimlerin yerleştirilmesinde eğitimi belirleyici bir etken olarak görmektedirler. Oysa ki Fransız ihtilâlcileri, Robespierre ve Saint Just Cumhuriyeti yaşatmak için terör, baskı ve kanlı bir kıyımı seçmişler ya da seçmek zorunda kalmışlardır. Ancak şu bir gerçektir, kendileri ile aynı idealleri paylaşan arkadaşları ile bile uzlaşmayı asla tercih etmemişlerdir.

Mustafa Necati, savaş döneminde gösterdiği azmi ve lidere bağlılığını barışta ve Maarif Vekili olarak da sürdürdü. Bilgi, coşku ve duygu yüklü, yeni bilgilerin izleyicisi, başarıyı destekleyen, öğretmeni koruyan ve onurlandıran, öğretmene dost ve kardeş bir Maarif Vekili, bir liderdi. Eğitimde araştırmacı, bilimsel olmayı, çok çalışmayı ilke edinmiş, dikkatli bir kişiliğe sahipti. Her öğretmenle tek tek ilgilenirdi. Sorunlarını çözer, öğretmene saygınlık kazandırır. Hâlâ O'nu unutamıyoruz, O'nun gibi bir Bakan'ı özleyeceğiz. Çok yinelenmiş olmakla birlikte satır başları ile O'nun kısacık Bakanlığı döneminde yaptıklarını yineleyeceğiz: (1) Bakanlık Merkez örgütü genişletilip geliştirildi, (2) Talim Terbiye Kurulu ve Maarif Eminlikleri kuruldu, (3) 822 sayılı yasa ile ortaöğretim parasızlaştırıldı, (4) Öğretmen okullarının yapıları için yardım yasası ile bu okullar geliştirilmeye ve yeni öğretmen okulları kurulmaya başlandı, (5) 1926'da ilk kez köy öğretmeni yetiştirildi, (6) Gazi Ortaöğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü kuruldu, (7) 823 sayılı yasa ile okul kitapları Bakanlıkça bastırıldı ve parasız dağıtıldı, (8) 1 Kasım 1928'de dünya ve tarih çapında büyük bir kültür devrimi yasallaştırıldı, Yeni Türk ABC'si kabul edildi. (İnan, 1987, s. 364 ve Akyüz, s. 456), (9) Millet Mektepleri'nin

bütün hazırlıkları bitirildi, [10] Maarif Şûrası'nın yasal hazırlıkları yapıldı.(Ergün, s. 38).

3. Saint Just ve Mustafa Necati; Önder'e ve Devrim'e Adanmış İki Yaşam

Liderini anlayan ve O'na inanan, sonuna dek (ölümde bile) O'nunla birlikte olan bu iki tarihsel kişiliğin benzer ve farklı yanları, kişilik özellikleri vardır.

Her ikisi de hukukçudur. Just, Fransız Muhafız Birlikleri'nde ve Rhèn Ordusu'nda savaşçı, Mustafa Necati kendi iradesi ile Balıkesir'de çetecidir. Her ikisinin de yazarlık yanı vardır. Just'un yazıları, 1789'da toplumsal eleştiri içeren "ORGANT" adlı şiir kitabı ile 1791'de "Devrimin Ruhu ve Fransız Anayasası Üzerine", "Cumhuriyetçi Kurumlar Üzerine Görüşler", "Toplu Yapıtlar" (ölümünden sonra), "Söylevler ve Raporlar"dır. (Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi, s. 4358). Mustafa Necati'nin de yazıları şunlardır: 1919'da "İzmir'e Doğru" Gazetes'i başyazıları, 1926'da "Hayat" dergisindeki yazıları, Bakanlığı sırasındaki, Genelgeleri, öğretmenlere gönderdiği akıl, duygu ve inanç yüklü, modern güdülemenin örneği mektupları.

Saint Just ve Mustafa Necati'nin yaşamlarında Lider'in ve Devrim'in karşıtlarına karşı mücadelelerinde benzer yanlar da vardır:

Türk Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasında, Cumhuriyet başta olmak üzere Devrimciler'in kalıcılığında belirleyici bir araç olan İstiklâl Mahkemeleri "Fransız İhtilâli içinde (Mart

1793] olağanüstü yetkilere sahip olarak kurulan 'İhtilâl Mahkemeleri'ni örnek alıyordu... Fransız İhtilâl Mahkemeleri' Danton'un Mart 1792'de yaptığı teklifin Convention'da kabul edilmesi sonucu kuruldu (Aybars).

Aybars'ın da belirttiği gibi "Gerek" kuruluş amacı ve şekli gerekse yetkileri ve çalışma yöntemleri bakımından" her iki mahkemenin "açık benzerlikleri kolayca görülmektedir." ... "Her iki ülkedeki mahkemeler, vatanın ve özellikle inkılâbın olağanüstü tehlike karşısında olduğu "... rejimin savunulmasını yapmak gerektiğinde birbirine çok benzeyen ..." yeni rejim karşıtı "suçlara bakmak üzere olağanüstü yetkilere sahip olarak kurulmuşlardır." (Aybars).

Saint Just ve Mustafa Necati "Mahkemeler"i Devrim'in "düşmanları"ni temizlemesinde aktif görev aldılar. Convention'daki Jacobins'lerin sözcüsü durumundaki Saint Just, Robespier ile birlikte en başta XVI. Louis'nin yargılanarak giyotine gönderilmesi için Jirodenler'e karşı yoğun bir mücadele yürüttü. "Robespierre'in müridi ve can yoldaşı... hızır gibi sıkıldığı yerde ... büyük önderinin düşmanlarını bıçık gibi keskin bir mantık ve bükülmez bir irade ile alaşağı eden" Saint Just şöyle bir karakterin sahibidir:

Saint Just, Devrim'in (Lideri'nin) düşmanlarını giyotine göndermekte duraksamaz. Başta Devrim'in yiğit çocuğu Danton olmak üzere düşman gördüğü herkesi.

Mustafa Necati'nin yaşamında da buna benzer durumlar vardır: 18 Ağustos 1920'de Dr. Tefik Rüştü ve Mustafa Necati Meclis'te "Telkin ve Tedhiş Kanunu" için bir öneri verdiler. Sert tartışmalardan sonra 11 Eylül 1920'de kabul edilen ka-

nunla hemen sekiz "İstiklâl Mahkemesi" kuruldu. Kastamonu İstiklâl Mahkemesi başkanlığına Mustafa Necati seçildi. Ergün Aybars'a göre,

"... en sert çalışan mahkeme Kastamonu İstiklâl Mahkemesi oldu. ... yöntem çok sertti. On gün içinde teslim olmayan asker kaçağının yerine sırası ile babası, biraderleri, amcası, dayısı, amca oğlu, eniştesi ve eniştesinin oğlu alınacaktı. Ayrıca köyünden 200 TL. alınacak, kaçakların evleri yakılıp yıkılacaktı."

Ancak amaç, kıyım değildi; "... amaç insanları kazanmak" ulusal davayı başarıya götürmektir.

Mustafa Necati'nin başkanı olduğu İstiklâl Mahkemesi kısa bir sürede "bakaya ve firarda bulunan 12.733 kişiyi cepheye gönderdi. "Tarih tanıktı, vicdan sahipleri teslim ederler; Mustafa Necati kıyıcı değildi. "Vukuatlı asker kaçakları", hainler, casuslar (Rum vb.) dahil, Birinci ve İkinci Dönem kurulan İstiklâl Mahkemesi'nde 149 idam cezası uygulayan Mustafa Necati, onurlu bir askerin düğünün yapılması için emir verecek kadar insan sevgisi ile dolu, casus bir kadını, suçu sabit görüldüğü halde, yalnız kadın olduğu için bağışlayacak kadar evrensel düşünebilen bir kişiliğe sahipti. Hayatının her döneminde -yüksek fikirler ve coşku ile dolu- inançlı bir devrimci olan Mustafa Necati, olayları yatıştırıcı, insanını koruyucu, esirgeyici ve onları "millî gaye"ye yöneltici bir yaklaşımı vardı (Inan, 1980, s. 233).

O, kar altında cephane taşıyan Anadolu kadını karşısındaki duygularını şöyle dile getirir:

"Tarihte böyle yalın bir çerçeve içine sığabilen benzersiz ve adsız özverinin bir eşini ünlü yurtsever Kartaca kadınları bile

yaratamadılar. Onlar saçlarından orduya halatlar örmüşlerdi; bunlar yaşamlarından cephane veriyorlar."..

"Ey aziz soylu ulusum!.. Sen ulu dayançlı (azimli) ve yüce ruhlu şehitlerinin kemikleri üzerinde düşman tepinmeye başlarken, ödevini beklemeyen bir özveri ile yapıyorsun!.. Yürekliğinin anası arılıktır ve sen meleklercesine arısın."...

Tanrı seni umunçlarına (emellerine) çabuk kavuştursun..." (Inan, 1980, s. 229).

Halkın vatan mücadelesindeki temizliğini ve çalışkanlığını da "Soylu Ruhlar" vb. yazılarında yüceltmıştır.

Pek çok benzerliğe karşın Saint Just ile Mustafa Necati arasındaki temel fark şudur: Just intikamcı, şiddet yanlısı ve uzlaşmazdır. Necati ise bağışlayıcı, esirgeyici, amaca yöneltici ve eğiticidir. Bilime, araştırmaya, akılcılığa ve dostluğa (insan sevgisine) önem veren bir kişiliğe sahiptir.

Her ikisi de son nefeslerine kadar liderlerinden ayrılmamışlar, onlara sadık kalmışlardır. Just ölüme giderken "Getir Emille'imizi biraz gıdalanalım" der (*).

(*) YARARLANILAN KAYNAKLAR :

Aslan, Battal, "Mustafa Necati ve Türk Ulusal Birliği." **Mustafa Necati Sempozyumu**, (9-11 Mayıs, 1991) Ayıldız Matbaası, Ankara - 1991.

Aybars, Ergün. "İstiklâl Mahkemeleri Gerçeği." "Kurtuluş Savaşı (1920-1923) ve Cumhuriyet'in ilk Yılları (1923-1927)", **Cumhuriyet Gazetesi**, 27.11.1994-10.12.1994, Sayı: 25, 253-266.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Cilt 19, İstanbul, 1986.

Bursalioğlu, Ziya, **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış**. Ankara: A.Ü. E. Fak. Yayınları. No: 60, 1976.

Eliçin, Emin Türk. **Tarih Boyunca İleri - Geri Kavgaşı**. İstanbul: May Yayınları, 1967.

Emiralioğlu, Mehmet, **Unutulmayan Eğitim Bakanı Mustafa Necati**. Ankara: Emel Yayınları, 5, 1967.

Engün, Mustafa. **Atatürk Devri Eğitimi**. Ankara: A. Ü. DTCF, 1982.

BAŞKAN — Teşekkür ederiz Sayın Aslan.

Son sözü Mustafa Eski'ye veriyorum, buyurun Sayın Eski.

MUSTAFA NECATİ'NİN KASTAMONU'DAKİ ÇALIŞMALARINA GENEL BİR BAKIŞ

Mustafa ESKİ — Sayın Başkan, sayın dinleyenler!

Bilindiği gibi, 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi ile I. Dünya Savaşı sona ermiş ve güzel yurdumuz yer yer işgal edilmiştir. Asırlardır özgür ve bağımsız yaşamış Türk milleti için sıkıntılı ve zor günler başlamıştır.

Halk karamsarlık içinde, yarınından ümitsiz yaşarken; bir taraftan da, düşmana karşı yöresel olarak örgütlenmiş ve "Müdafaa-yı Hukuk" veya "Müdafaa-yı Vatan" adlarıyla direniş grupları oluşturmuştur.

Anadolu insanının bir kurtuluş ümidi aradığı günlerde; Mustafa Kemal Paşa, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak

Eski, Mustafa. **Mustafa Necati Bey'in Kastamonu'daki Çalışmaları**. Ankara: Ayıldız Matbaası A.Ş. 1990.

Inan, M. Rauf. **Mustafa Necati, Kişiliği, Ulusal Eğitime Bakışı, Konuşma ve Anıları**. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1980.

MEB. "Atatürk'ün Eğitimci Kişiliği." **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1983.

Meydan Larousse Ansiklopedisi, Cilt: 9-10. İstanbul: Meydan Yayını, 1972.

Mumcu, Ahmet. **Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi**. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1992. (12. Bası).

Önder, Ahmet. **Mustafa Necati Bey ve İstiklâl Savaşı Hatıraları**. Ankara: İdeal Basımevi, 1953.

Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi. İstanbul: Anadolu Yayıncılık, Cilt: 9, 1980'ler. (Tarih belirtilmemiş.)

UNESCO. **Cumhuriyet Dönemi Eğitimcileri**. Ankara: Unesco Milli Komisyonu, 1987.

basmış ve o gün Millî Mücadele hareketini başlatarak Türk'ün tarihinde yeni bir sayfa açmıştır.

Amasya, Erzurum ve Sivas'ta yapılan toplantılarda; Anadolu'dan düşmanın derhal atılması ve Türk milletinin yeniden bağımsız yaşaması konusunda çok ciddî çalışmalar yapılmış ve kararlar alınmıştır. Anadolu'da yapılan mücadele, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının 27 Aralık 1919 günü Ankara'ya gelmeleri üzerine bu şehrimizde yürütülmüş ve bu tarihten itibaren Ankara, ülkemizin siyasi merkezi olmaya başlamıştır.

16 Mart 1920'de, İstanbul'un işgali üzerine, Ankara'da bir Meclis'in toplanması istenmiş ve derhal seçimler yapılmıştır. 23 Nisan 1920 günü T.B.M.M. açılmış ve o günden itibaren Türk milletinin kaderine Meclis yön vermiştir.

Ülkedeki kargaşanın önlenmesi; asker kaçaklarının, bozguncuların ve isyancıların önüne geçebilmek için T.B.M.M. tarafından 29 Nisan 1920'de "Hiyanet-i Vataniye Kanunu" çıkarılmıştır. Ancak yasanın uygulanması sanıldığı kadar kolay olmamış; bu nedenle, yeni düzenlemelere gerek görülmüştür.

Dr. Tefik Rüştü Aras ve Mustafa Necati, 18 Ağustos 1920 tarihinde "Telkin ve Tedhiş Kanunu" adıyla bir yasa teklifi hazırlamışlardır(1). Buna başka teklifler de eklenmiş ve nihayet 11 Eylül 1920 tarihinde "Firariler Hakkında Kanun" çıkarılmıştır. Kanunda belirtilen suçlara bakmak üzere İstiklâl Mahkemeleri kurulacağı da hükme bağlanmıştır.

16 Eylül 1920 tarihinde Meclis'e verilen bir önergeyle, mahkemelerin kurulacağı yerlerin belirlenmesi istenmiştir.

18 Eylül 1920 günü ise, öncelikle, Kastamonu, Eskişehir, Konya, Isparta, Ankara, Kayseri ve Sivas'ta İstiklâl Mahkemeleri kurulmuştur.

Birinci dönem İstiklâl Mahkemelerinin görevleri 17 Şubat 1921'de sona ermiştir. Mustafa Necati bu dönemde Sivas İstiklâl Mahkemesi üyesi olarak görev yapmıştır.

Ülkede huzur ve güvenin yeniden bozulması üzerine, TBMM durumu değerlendirmiştir. Fevzi Paşa, 23 Temmuz 1921'de Meclis'te yaptığı konuşmada, endişelerini dile getirmiş ve cephe gerisindeki konumlarından dolayı Kastamonu ve Konya'da İstiklâl Mahkemelerinin kurulmasını önermiştir. Neticede Fevzi Paşa'nın isteği uygun görülmüş; Kastamonu ve Konya ile Pontusçuluk tehlikesi de dikkate alınarak Samsun'da mahkemeler kurulmuştur (2).

Mahkemelere üye seçimi 24 Temmuz'da başlamış 30 Temmuz 1921 günü sona ermiştir(3).

Yapılan seçimler sonucunda Mustafa Necati, Kastamonu İstiklâl Mahkemesi başkanlığına getirilmiştir.

Mustafa Necati'nin Kastamonu'ya gelişi

Mustafa Necati, 10 Ağustos 1921 günü Ankara'dan hareket etmiş ve 12 Ağustos günü Çankırı'da yargılama yapmıştır. Buradan ayrılan mahkeme, 18 Ağustos 1921 günü Kastamonu'ya gelmiş ve aynı gün çalışmalara başlamıştır(4).

I. Dönem İstiklâl Mahkemesinin kapatılmasını istemeyen ve hatta bu konuda TBMM'ne telgraf çeken halk, Mustafa Necati'nin, dolayısıyla mahkemenin yeniden Kastamonu'ya

gelmesini büyük bir sevinçle karşılamıştır. Çünkü Kastamonu havalisinde asker kaçakları ve eşkıyaların yanında, casusluk ve Pontusçuluk olaylarının yoğunluğu da dikkat çekici boyutta olmuştur.

Mustafa Necati, Kastamonu'da kaldığı bir yıl içinde, mahkemedeki çalışmalarının yanı sıra, halkın her türlü sorunlarıyla yakından ilgilenmiştir. Öncelikle bölgedeki Kuvayı Milliye hareketinin dinamik bir şekilde çalışması, asker ve cephane sevkiyatının aksamadan ve düzenli olarak yürütülmesi için büyük çaba göstermiştir. Zaman zaman bu konularda Mustafa Kemal Paşa'ya raporlar göndermiştir.

Bazı derneklerin çalışmalarına destek vermiş; okulların müsamere adıyla düzenledikleri toplantılara katılarak konuşmalar yapmış; öğrencilerle millî oyunlar oynamıştır.

Kastamonu ve havalisine yayın yapan Açıksoz gazetesinin yayın politikasında etkili olmuştur.

15 gün kadar Kastamonu'da kalan mahkeme, 2 Eylül 1921 günü İnebolu'ya gitmiş ve yargılamalar yapmıştır. Mustafa Necati, orada Yeni Cami Meydanı'nda toplanan halka da bir konuşma yapmış; onlara Millî Mücadele'nin öneminden ve ülkenin içinde bulunduğu durumdan söz etmiştir.

İnebolu'da Kel Raif ve çetesi ile casusluk yapan bir Rum yargılanmış ve idam edilmiştir.

Mustafa Necati; daha sonraki tarihlerde de birkaç kez resmî ve özel olarak İnebolu'ya gitmiştir.

10 Eylül 1921 günü Kastamonu'ya dönen Mahkeme üyeleri, bir süre yargılamalarına burada devam etmişlerdir. 22

Eylül 1921 günü Kastamonu'dan ayrılan mahkeme, 24 Eylül'de Çerkeş'e, 28 Eylül'de Gerede'ye, 29 Eylül 1921 günü de Bolu'ya varmıştır(5).

Kastamonu İstiklâl Mahkemesi bölgesine dahil olan Bolu, Adapazarı ve İzmit çevresinde yargılama yapan mahkeme, 30 Kasım 1921 günü Kastamonu'ya geri gelmiştir.

24 Aralık 1921 günü Ankara'ya çağırılan Mustafa Necati, 6 Şubat 1922 günü tekrar Kastamonu'ya dönmüştür(B).

Mustafa Necati, Kastamonu'da kaldığı sürede, yargılama göreviyle veya özel olarak ilçelere ziyaretlerde bulunmuştur. Bu ziyaretlerin ilki, yukarıda belirtildiği üzere İnebolu'ya yapılmıştır. Onun 2 Mart 1922'de Taşköprü'ye, 20 Mart 1922'de İnebolu'ya, 17 Nisan 1922'de yine Taşköprü'ye, 6 Haziran 1922 günü Dadaya, Haziran sonunda İnebolu'ya gittiği görülmektedir.

Mustafa Necati'nin yargılamalarından örnekler

İstiklâl Mahkemeleri, vatana hıyanet, casusluk, asker kaçakları, eşkıyalık ve hırsızlık başta olmak üzere ülkede huzur bozan, cephedeki askerin moralini etkileyen her türlü suçta bakmıştır. Bu mahkemelerin üyeleri milletvekili oldukları için, doğrudan doğruya Meclis'e karşı sorumlu tutulmuşlardır. Hatta, Mustafa Kemal Paşa'ya Sakarya Savaşı öncesinde Başkumandanlık yetkisinin verilmesinden itibaren de bizzat ona karşı sorumlu olmuşlardır. Bu nedenle verdikleri kararlar, itiraz makamı olmadığı için, derhal infaz edilmiştir.

Bugün dahi kamuoyunda İstiklâl Mahkemeleri tartışılmaktadır. Kabul etmek gerekir ki, bunlar olağanüstü mahkeme-

lerdir ve ülkenin en kritik günlerinde faaliyet göstermişlerdir. Kararları tartışılabilir, olağanüstü zamanların özelliklerini dikkate almamız gerekir kanısındayız.

Mustafa Necati'nin başkanı bulunduğu mahkeme, son derece âdil kararlar vermiş; halk, bu kararları coşkuyla karşılamıştır. Şüphesiz ki, Mustafa Necati'nin hukuk formasyonu almış olması, ülkeseverliği ve nihayet insancıl karakteri mahkeme kararlarında etkili olmuştur. Eşkiyalar ve Pontusçular karşısında son derece sert tavır sergileyen Mustafa Necati, özellikle asker kaçaklarına karşı yumuşak davranmış; o kritik günlerde, adam asmak yerine, onları kazanarak cepheye göndermenin yollarını aramış ve bulmuştur. Onun yargılamalarından seçilen bazı örnekleri özellikle anlatmak istiyorumuz.

Kastamonu'da kaçak askerler

Asker kaçakları yakalanmış ve idama mahkûm edilmiştir. Ancak Mustafa Necati, bu insanların asılmasını da istemiştir.

Bunun üzerine, şehrin ileri gelenlerinden bazı kimseleri çağırarak ve "yarın sabah bu insanlar Nasrullah Köprüsü başında asılacaklar. Siz, heyet olarak sabahleyin oraya gidiniz ve onları astırmayın, şefaati isteyin, ben de ricayı kabul ederim" demiştir.

Ertesi sabah Kışla'dan alınan idamlık askerler, prangalara bağlı olarak Nasrullah Köprüsü başına getirilmiş ve idam seh-palarında, yağlı iplerin boyunlarına geçirilmesi çalışmaları

başlamıştır. Akşamki talimat üzerine, ülema ve eşraf, tekbir getirerek Tekkealtı semtinden yürüyerek mahkûmların yanına gelmişler ve Mustafa Necati'yi rica etmişlerdir. Seyirci olarak bulunan kalabalığın ve cellâtların şaşkın bekleyişleri devam ederken, Mustafa Necati gelmiş ve halkın ricasını dinlemiştir. Bu ricayı uygun bulan Mustafa Necati, idam kararından derhal vazgeçmiş ve askerlere hitaben heyecanlı ve ateşli bir konuşma yapmıştır. Bunu duyan mahkûmlar ve halk ağlamıştır.

Daha sonra davul-zurna, "ey gaziler, yol göründü garip şehrim" türküsünü çalmaya başlamıştır.

Idam sehpasından dönen bu insanlar, Sakarya cephesine gönderilmişlerdir. Sonradan işitildiğine göre onların hepsi de orada şehit düşmüşlerdir[7].

Kudretli bir mahkemenin bu karardan dönmesi çok önemlidir. Ancak burada, insanı kazanmak ilkesi öne çıkarılmıştır. Bunun yanında, yargı kararı halkla paylaşılmış; senaryo bile olsa, halkın karşı çıktığı bir karardan geri adım atılmıştır.

Bolu'da 200 idam

Kastamonu'dakine benzer bir olan da Bolu'da yaşanmış ve asker kaçağı 200 kişi yargılanmıştır.

Mustafa Necati, her birisine "bir daha kaçacak mısınız" diye üç kez sormuş; ancak cevap alamamıştır. Bunun üzerine 200 kişi idam cezasına çarptırılmış ve sehpalar hazırlanmaya başlanmıştır.

Mustafa Necati'nin arkadaşı, Bolu Millî Eğitim Müdürü Talat Onay araya girmiş; bu insanların hepsinin Türk oldu-

ğunu, cahil olduklarını, bu nedenle yeniden yargılanmalarını istemiştir. Bu konuda Bolu eşrafı da Mustafa Necati'ye ricaya gelmiştir.

Halkın dileğini kabul eden Mustafa Necati, ertesi gün bu 200 kişiyi yeniden yargılamış; araya yerleştirilen süflörlerin de etkisiyle, "bir daha kaçacak mısınız" sorusuna hep bir ağızdan "kaçmayacağız" diye bağırmişlardır.

Neticede, bu kaçaklara değnek cezası verilmiş ve cepheye gönderilmiştir. Yine sonradan alınan bilgilerden, bu insanların kahramanca çarpıştıkları ve hepsinin de şehit düştükleri ifade edilmiştir(B).

Kadınlara saygı gösteren bir mahkeme

Kastamonu İstiklâl Mahkemesi'nde casusluk suçundan bir kadın yargılanmıştır. Mahkeme heyetinin sorduğu her soruya inkârcı cevaplar veren kadına, dosyadaki bir fotoğraf gösterilmiştir. Bunun üzerine, casus kadın sapsarı kesilmiş ve hiçbir şey söyleyememiştir.

Mustafa Necati, kadına hitaben yaptığı konuşmada; onun cezasının aslında idam olduğunu, ancak kadın olması nedeniyle, kendisine ölüm cezası yerine hapis cezası verildiğini söylemiştir.

Casusluk gibi ağır bir suçta rağmen, Mustafa Necati'nin böyle bir tavır sergilemesi, onun ve mahkeme heyetinin kadınlığa büyük değer verdiğini göstermektedir.

Mehmet Onbaşı'nın mahkemesi

Mehmet Onbaşı, askere gitmeden önce, köyündeki bir kıza gönül vermiştir. Ancak kısa bir süre sonra askere gitmiştir.

Mehmet Onbaşı, askerde biraz para biriktirmiş ve gönül verdiği kıza görmek için askerden kaçmış ve köye gelmiştir.

Bir iki gece köyde kalan Mehmet Onbaşı, nihayet teslim olmuş ve İstiklâl Mahkemesi'nde yargılanmıştır. Onbaşı, mahkemede olayı anlatmış ve sevdiği kızın hasretinden dolayı kaçtığıını söylemiştir.

Mahkeme, onbaşının bu savunmasını pek inandırıcı bulmamış; onu önce idama, sonra da değnek cezasına çarptırmıştır.

Karar okunurken Mehmet Onbaşı'nın vakur tavrı dikkati çekmiş ve ne düşündüğü sorulmuştur. Dayak yemeği, sevgilisi kızın duymasına tahammül edemeyen Mehmet Onbaşı, önce verilen idam cezasının uygulanmasını istemiştir.

Onbaşının bu vakur ve beklenmeyen tavrı karşısında, mahkeme heyeti biraz duraklamıştır.

Mustafa Necati, derhal bir durum değerlendirmesi yapmış, onbaşıya verilen cezayı kaldırmış, kaymakama emir vererek derhal düğün yapılmasını buyurmuş ve ayrıca onbaşıya 10 gün izin vermiştir.

O yıllarda Kastamonu Sultanisi'nde Tarih öğretmeni olan İsmail Hakkı Uzunçarşılı, bu yargılamaya tanık olmuştur. Onun anlattığına göre, mahkeme sonrasında, bu asil karardan dolayı dinleyiciler, Mustafa Necati'nin elini öpmek için sıraya girmişlerdir(9).

Mustafa Necati ve Açıksöz Gazetesi

Açıksöz gazetesi 15 Haziran 1919 tarihinde yayına başlamış olup daha ilk günden itibaren Mustafa Kemal yanlısı bir yayın politikası sürdürmüş ve bu tavrını daha sonraki yıllarda da çağdaş ve cumhuriyetçi bir çizgide devam ettirmiştir.

Kastamonu'nun 16 Eylül 1919 tarihinde Kuvayı Milliye ile birleşmesinden ve Miralay Osman Bey'in buraya gelmesinden sonra Açıksöz, daha rahat bir yayın yapmış ve tüm Batı Karadeniz'in sesi olmuştur. Öyleki, halk bu gazeteyi alabilmek için saatlerce matbaanın kapısında beklemiştir.

1921-1922 yıllarında İsmail Hakkı Uzunçarşılı ve İsmail Habib Sevük gibi önemli isimler bu gazetede yazılar yazmışlardır(10).

Mustafa Necati, Kastamonu'da kaldığı süre içinde, Açıksöz gazetesini bir karargâh gibi kullanmış; genç kadroyu gece yarısına kadar çalıştırmıştır. Uzunçarşılı'nın ifadesine göre Açıksöz'de yazılar da yazmıştır. Bu yazılarında yıldız işareti ve "Kılıçarslan" takma adını kullanmıştır(11). Ancak Açıksöz'de, çok sayıda yazının altında yıldız işaretleri olup, bunların hangisinin Mustafa Necati tarafından yazıldığını belirlemek şimdilik son derece zordur.

Gazetede "Kılıçarslan" takma adıyla sadece bir makale yayınlanmıştır. 16 Mart 1922 tarihli Açıksöz'ün 438. sayısında yayımlanan bu makalenin başlığı "Zulüm ve Felâket Ümid-i Saadet" başlığını taşımakta olup İstanbul'un işgalini konu etmektedir.

Açıksöz gazetesi, Mustafa Necati'nin Kastamonu'daki tüm çalışmalarını ve konuşmalarını sütunlarında yansıtmıştır.

Mustafa Necati'nin kamu kuruluşları ve derneklerle ilişkileri

Mustafa Necati, kamu kuruluşlarının ve derneklerin çalışmalarıyla çok yakından ilgilenmiştir. Özellikle İstiklâl Mahkemesi mahkûmlarını belediye hizmetlerinde çalıştırmış; hem bir kamu kurumuna destek olmuş; hem de mahkûmların boş yere yatmayarak birkaç kuruş para kazanmalarını sağlamıştır.

Mustafa Necati, 1922 yılında yapılan Belediye seçimlerinde taraf olmuş ve aydın bir kişi olan Dr. Fazıl Berki (Tümtürk) Bey'in başkan seçilmesinde etkili olmuştur.

O, Kızılay Derneği'nin çalışmalarına katılmış, ayrıca Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Kastamonu'da kurulmasını sağlamıştır. Bu dernekler aracılığıyla, şehit çocukları ve kimsesiz insanların dertleriyle çok yakından ilgilenmiş ve onları himaye eden manevî bir baba olmuştur.

Öğretmenler Derneği'nin ve Gençler Kulübü'nün çalışmalarında onlara destek sağlamış; buralarda düzenlenen konferanslarda konuşmalar yapmıştır.

Bu bağlamda Mustafa Necati'nin en önemli hizmetlerinden birisi, Kastamonu İlim Derneği'ni kurmuş olmasıdır. Şehrin ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerini incelemek amacıyla kurulan bu derneğin tüzüğünü hazırlayanlar arasında onun da yer aldığı görülmektedir(12).

Mustafa Necati'nin Kastamonu için yaptığı çalışmaları değerlendiren Belediye Meclisi 25 Nisan 1922 tarihinde kendisine şehrin ilk "Fahrî Hemşehrilik" ünvanını vermiştir. Bu unvan, TBMM'nin açılışı esas alındığında, ülkemizde verilen ilk fahrî hemşehrilik unvanı olmaktadır kanısındayız (13).

Mustafa Necati'nin konuşmaları

Mustafa Necati, Kastamonu'da bulunduğu süre içinde, miting alanlarında, yargılama amacıyla ziyaret ettiği ilçe meydanlarında, okullarda ve bazı dernek toplantılarında çeşitli konuşmalar yapmıştır. O günlerdeki Açıksöz gazetesine yansıyan konuşmalarında Millî Mücadele'nin öneminden, ülkemizin yaşadığı sıkıntılardan, düşmanların bize karşı gösterdikleri tavırlarından ve özellikle İzmir çevresindeki zulûm ve işkencelerden söz etmiştir. Yeniden bağımsız bir ülke konumuna gelmek için millî birlik ve beraberlik içinde çalışmayı istemiş ve halkı heyecanlandırıcı, onlardaki millî duyguları coşturucu sözler söylemiştir.

Ayrıntısına girmek istemediğimiz bu konuşmaları, tarih sırasına göre şöyle özetlemek mümkündür:

- Mustafa Necati'nin ilk konuşması, 22 Aralık 1921 günü, Sakarya Savaşı başlarken Nasrullah Meydanı'nda yaptığı konuşmadır. Burada halk büyük bir heyecana kapılmış ve ağlamıştır[14].

- İkinci konuşmasını 5 Eylül 1921 günü İnebolu'da yapmış ve mahkemenin görevlerini anlatarak, ordunun mücadelesi hakkında bilgi vermiştir[15].

- Sakarya Savaşı'nın zaferle neticelenmesinden sonra, 13.9.1921 günü Nasrullah Meydanı'nda toplanan halka hitaben bir konuşma yapan Mustafa Necati, alanı dolduran on binden ziyade insanı coşturmuş ve onlara âdeta bir tarih dersi vermiştir[16].

- Mustafa Necati, en uzun konuşmalarından birini 24 Şubat 1992 akşamı Kastamonu Sultanisi'nde düzenlenen bir

müsamerede yapmıştır. Onun, bilinen millî konulara değindiği konuşması daha sonra "Bir Hitâbe" adıyla kitap halinde bastırılmış olup, aslı 16 sayfadır. Söz konusu kitaptaki konuşma yeni yazıya çevrilerek, Mustafa Necati ile ilgili yapılan bir araştırmaya dahil edilmiştir[17].

- Mustafa Necati, 4 Mart 1922 günü Taşköprü'de, Belediye önünde toplanan yaklaşık beş bin dolayındaki kişiye hitaben bir konuşma yaparak, işkencelerden, vahşetlerden; kadınların, kızların ırz ve namuslarının ayaklar altında çiğnenmesinden söz etmiştir. Burada, özellikle İzmir'de Yunanlıların yaptığı vahşetlerden çok ayrıntılı ve heyecanlı olarak söz ettiği görülmektedir[18].

- 15 Mayıs 1922 günü, İzmir'in işgalinin üçüncü yıldönümü dolayısıyla, yine Nasrullah Meydanı'nda bir konuşma yaptığını görmekteyiz [19].

- Ayrıca 14 Ağustos 1922 günü Muallimler Cemiyeti'nde, 23 Ağustos 1922 akşamı Gençler Kulübünde birer konferans vermiştir[20].

Mustafa Necati'nin Kastamonu ile ilgili yazıları

Mustafa Necati, Kastamonu'dan ayrıldıktan sonra bu çevreyle ilgili izlenimlerini ve hatıralarını seri yazılar halinde yayınlamıştır. Bu yazılarında, zor yıllarda halkta gördüğü çileyi, sönmeyen azmi, inancı; ülke için, millet için katlanılan fedakârlığı anlatmıştır.

Mustafa Necati, davudî diye nitelenen gür ve tok sesli bir insandı. Dolayısıyla çok iyi bir hatipti. Ancak yazıları incelen-

diğinde onun güçlü bir kaleme sahip olduğu da görülmektedir.

Mustafa Necati'nin Kastamonu çevresi ile ilgili yazıları şunlardır: "Anadolu ve Millî Aşk", "Mehmet Onbaşı", "Aziz Ülke", "Anadolu Köylüsü", "Ali Çavuş", "Mukaddes Kafileler". Hayat dergisinde yayımlanan bu yazılar, daha sonraları yeni yazıya çevrilmiş ve basılan kitaplarda yer almıştır(21).

Konuşmayı bağlarken, Mustafa Necati'nin 1928 yılında Kastamonu'ya bir kez daha geldiğini belirtmek istiyoruz.

Bir yurt gezisine çıkan Mustafa Necati, Erzurum'dan Trabzon'a geçmiş; oradan deniz yoluyla 4 Temmuz 1928 günü İnebolu'ya gelmiştir. Daha sonra Kastamonu'ya gelen Mustafa Necati, burada dostlarıyla hasret gidermiş; Hacı İbrahim Dağı'na pikniğe gitmiş ve eğlenmiştir. Onun bu ziyaretinde Faruk Nafiz Çamlıbel de bulunmuştur(22).

1928 yılında Kastamonu'da öğretmen olan rahmetli Zeki Ömer Defne; ölümünden önce yaptığımız konuşmada, kendisinin bir albüm hazırladığını ve üzerine de "Mustafa Necati'ye Sunu" yazarak bizzat verdiğini ifade etmiştir.

Sonuç

İstiklâl Mahkemesi Başkanı olarak, 27 yaşında Kastamonu'ya gelen Mustafa Necati, kısa sürede halkla kaynaşmış; özellikle yoksulların dertleriyle yakından ilgilenmiştir. Dernekler, kamu kuruluşları ve okulların çalışmalarına bizzat katılmıştır. Kastamonu havalisindeki Millî Mücadele çalışmalarını denetlemiş; zaman zaman Mustafa Kemal Paşa'ya raporlar

sunmuştur. Açıksöz gazetesi vasıtasıyla çevreye bilgi verilmesini sağlamıştır(*)).

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Eski.

Efendim, konumuza ilişkin panel üyelerimizin görüşlerini hep beraber dinledik, zamanı da belirli bir biçimde uygun kullanmaya çalıştık.

(*) **DIPNOTLAR:**

1. Ergün Aybars; **İstiklâl Mahkemeleri I-II**, İzmir-1988, s. 36.
2. Ergün Aybars; a.g.e., s. 100.
3. Ergün Aybars; a.g.e., s. 100, Açıksöz, 1.8.1921.
4. Mustafa Eski; **Mustafa Necati Bey'in Kastamonu'daki Çalışmaları** Ankara, 1990, s. 36.
5. Mustafa Eski; a.g.e., s. 45-46.
6. Mustafa Eski; a.g.e., s. 50-51.
7. Enver Behnan Şapolya; "Mustafa Necati" **Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 87 (Ocak 1970), s. 87.
8. Mustafa Eski; a.g.e., s. 63-64.
9. Mustafa Eski; a.g.e., s. 60-61.
10. a) İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Açıksöz gazetesinde 64 makale yazmıştır. Ayrıca "hezardınar" mahlasıyla yazdığı 52 şiiri görmüştür. Söz konusu makalelerden bazıları "Kastamonu Meşâhiri" adı altında yazılmış olup, bu makaleler kitap haline getirilmiştir. Bkz: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Kastamonu Meşâhiri**, (Yay. Haz.: Mustafa Eski) Ankara 1991.
- b) İsmail Habib Sevük, Açıksöz gazetesinde 109 başmakale ve "Hikâyeci" takma adıyla 68 fıkra yazmıştır. Söz konusu yazılar, tarafımızdan yeni yazıya çevrilmiş ve basılmak üzere Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı'na teslim edilmiştir.
11. Mustafa Eski; a.g.e., s. 76.
12. Mustafa Eski; a.g.e., s. 109-110.
13. Mustafa Eski; a.g.e., s. 93-96.
14. Mustafa Eski; a.g.e., s. 113-114.
15. Mustafa Eski; a.g.e., s. 119-120.
16. Mustafa Eski; a.g.e., s. 120-121.
17. Mustafa Eski; a.g.e., s. 179-192.
18. Mustafa Eski; a.g.e., s. 127-130.
19. Mustafa Eski; a.g.e., s. 130-131.
20. Mustafa Eski; a.g.e., s. 132-138.
21. Rauf İnan; **Mustafa Necati**, Ankara 1980; Mustafa Eski; **Mustafa Necati Bey'in Kastamonu'daki Çalışmaları**, Ankara 1990.

Kalan zamanımızı da sizin katkı ve sorularınızla değerlendirmek istiyoruz.

Buyurun efendim.

M. Rauf İNAN — İstiklâl Mahkemesi konu olunca benim eksik bıraktığım bir şey. Bir asker kaçağı sadece bir gece bir gün köyünde kalıyor ve zabıtaya teslim oluyor, getiriyorlar İstiklâl Mahkemesine, üç gün uğraşiyor Necati, niçin kaçtın? Hep "cahillik" diyor. Oğlum, "sen cahillik diyorsun ama idam edilirsin", "ne yapalım cahillik." Sonunda şu kararı veriyor, 100 sopa atılacak ve köyüne bildirilecek. O zaman kaçak, "aman" diyor, "beni idam edin, sopa atıp köyüme bildirmeyin." "Niye?" "Benim nişanım duymasın bunu." "İşte şimdi anlaşıldı, söyle bakalım nedir?" Anlatıyor. "Ben ikibuçuk senedir askerim, nişanım var, onu başkasına verirler diye korktum, gidip bir gece gördüm, döndüm. Başka bir şey yok." Şimdi verdiği karar çok ilginç bir şey, hatta şimdi burada sorsak verdiği karar nedir acaba? Kimsenin aklına gelmez. Bu adama bir ay izin, kıtasına bildiriliyor, köyünün bağlı bulunduğu kaymakamlığa bir yazı, falan köye git, falanları evlendir ve sonucu bize bildir. Bu da uygulanıyor, köylü bir ay sonra tekrar dönüyor. Şu insanlık ölçüsü, işte Mustafa Necati'nin kişiliğini gösterir.

Teşekkür ederim efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederiz efendim.

Ümit ediyoruz ki bunlar, bu toplantının yazılı kaynaklarına geçecek ve böylelikle bu örnekler herhalde değerlendirilebilecek. Herhalde kaybetmediğimiz bazı şeyler hâlâ var, değerlendirebiliriz diye düşünüyoruz.

Buyurun.

Nuray YILMAZ (A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Araştırma Görevlisi) — Niyazi Altunya hocama seslenmek istiyorum. Bir soru sormak da istemiyorum. Biraz önceki konuşmalarında işte eğitim bilimleri fakültelerinde cumhuriyet dönemi eğitimcilerine ilişkin bir ders olmadığını, bulunmadığını belirttiler. Acaba, bizim fakültemizde kendileri böyle bir ders verirler mi? Çünkü, eğer bunu kabul ederlerse, fakültemizdeki ilgili mercilere iletmek isterim ben.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Evet Sayın Altunya.

Niyazi ALTUNYA — Çok teşekkür ederim, aldığım en iyi teklif bu. Elbette böyle bir görevi zevkle yapmak isterim. Ne yazık ki, şu anda bütün zamanımı sendikadaki görevim dolduruyor, ama ömür boyu sedikacı kalacak değilim, bir gün o da olur. Üstelik Eğitim Bilimleri Fakültemizde Türk Eğitim Tarihi dalında çok iyi yetişmiş, bana da hocalık etmiş olan bilim adamları var. Bana gereksinme olacağını sanmıyorum. Yine de parça zamanlı görevlere, toplantılarda yapılacak kısa konuşmalara büyük bir zevkle gelirim. Asıl söylemek istediğim, tarih öğretimiyle ilgili. Dostum Arıkan beni tanıştırsın; tarih öğretimimiz, buna Türkiye Eğitim Tarihi de dahil, çok eski çağlardan başlıyor, bir türlü bugüne gelemiyor. Belki yakın tarihten başlayıp, ilgi duyanlar ve bu alanı seçenler için gerilere gitmek gerekir. Buraya bir örnek olay sıkıştırmak istiyorum. 1926 yılında çıkarılan ve eğitim tarihimizde çok önemli bir yeri olan 789 Sayılı "Maarif Teşkilatına Dair Kanun"un, "Maarif hizmetlerinde aslolan muallimlikdir" diyen -

yönetim bilimcilerimizin pek hoşlanmadığı- ünlü 12. maddesinin John Dewey tarafından önerildiği söylenir. Oysa, daha Dewey Türkiye'ye gelmeden önce çıkarılan 13 Mart 1340 (1924) tarihli "Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu" öğretmenliğin statüsünü, saygınlığını ve protokoldaki yerini vs. ayrıntılarıyla belirlemiştir. Aynı biçimde Dewey'den önce "köyde eğitim" hatta "köye göre öğretmen yetiştirme" gibi konular eğitimcilerimiz tarafından tartışılmıştır. Kaldı ki, Dewey Türkiye'ye çağrılmadan önce fikirleri eğitimcilerimiz tarafından biliniyordu. Kısacası, evrensel değerler, yabancı isimler yanında, kendi topraklarımızda yaşayanları da bulup çıkarmalıyız. Örneğin II. Meşrutiyet döneminin ünlü eğitimcileri Emrullah Efendi, Sâti Bey, Ethem Nejat gibi değerler üzerinde fazla bilgimiz yok. Acaba, Necati Bey'in İzmir'de öğretmenlik ve okul yöneticiliği yaptığı yıllarda, İzmir Muallim Mektebi Müdürlüğü yapmış olan ünlü eğitimcimiz Ethem Nejat etkili olmuş olamaz mı?

BASKAN — Teşekkür ederim efendim.

Hiç olmazsa konu bir yerde ortaya konuldu.

Ben sizin bir sözünüze bir ekleme yapmak istiyorum. Meslekte asıl olan öğretmenliktir deyişine yalnız yönetimbilimciler değil, eğitimbilimciler de karşı çıkıyor, Mustafa Necati de karşı çıkıyor, kendisi öğretmen değil. ama eğitimci, öyle ise eğitim yalnız öğretmenle ele alınamayacak kadar farklı, özellikle çağımızda farklı bir hale gelmiştir. Bu demek değil ki, eğitimde öğretmenlik esas değildir, o ayrı bir konu ama eğitimin içinde öğretmenle beraber yer alması gereken eğitimciler vardır. İşte bugün andığımız Necati bu konuyu zamanında gündeme getirmiştir.

O zaman ben izninizle bir iki cümle ile Açık Oturumumuzu tamamlamak istiyorum.

Cumhuriyetimizin kuruluşuna, cumhuriyetimizin ilk yıllarındaki eğitime, eğitimin gelişmesine bir ulus olarak çağa ulaşmamıza katkısı olan Atatürk'çüleri unutmamak ve onların anılması çok güzel bir davranıştır. Ben buna bir şey daha eklemek istiyorum. Bu anmayı bugünü ve geleceği değerlendirmekle bütünleştirmek durumundayız. Onları birer esin kaynağı olarak çağın gerekleriyle ele alıp, değerlendirmek ve gelecek dönemlere taşımak durumundayız. Onlar yalnız günlerinin, zamanlarının gerektirdiği işleri yapmamışlar, bugünlere yönelik işleri de düşünmüşler, bütün güçleriyle çalışmışlar, yeteneklerini ortaya koymuşlar, ancak görüyoruz ki, onlar yalnız birer kahraman olarak değil, konuyu bütünüyle ele alıp ulusu geleceğe hazırlamak açısından da bütün emeklerini vermişler ve görevlerini ancak bu çerçevede geliştirebileceklerini görmüşlerdir. Başta Atatürk olmak üzere, andığımız eğitimci M. Necati de böyle bir eğitimci olarak, okullar açmakla, öğretmen atamakla, öğretmenlere saygınlık kazandırmakla yetinmemiş, eğitimi bugüne taşıyacak önlemleri de düşünerek konuyu ele almış, öğretmen yetiştirmeyi, eğitimin toplumdaki yerini belirli bir biçimde bilimle oluşacak ve gelişecek bir biçimde ortaya koymuştur. Dikkat ederseniz davet ettiği yabancılar, bilim adamları evrensel üne sahip kimselerdir. Bugün ülkemize gelen, davet edilen eğitim konusundaki yabancılar ise sıradan kimseler olmaktadır.

Bugün eğitim sistemimize hangi yabancı bilim adamı uzman olarak geliyor? Aslında gelmesine de gerek yok. Öyle ise bugünleri Cumhuriyetin kuruluşunda düşünebilen ve eğitim

sistemimizde almamız gereken yolu belirleyen değerli eğitimcilerimizi anarken, biz hem günümüzü değerlendirelim, hem de bunların geleceğe ışık tutmalarını örnek alalım. Bakınız, Talim ve Terbiye Kuruluyla ilgili bugün birçok konu ortaya konuldu. Talim ve Terbiye Kurulu'nun kuruluşundaki amacın bugün kaybolduğunu görüyoruz. Öyle ise 1920'lerde eğitimimizin gerek duyduğu bu Talim ve Terbiye Kuruluna, zamanın bilim kurulu demek istiyorum. Bugün acaba eğitimimiz böyle bir kurula gerek duymuyor mu? Bugün o günlerden daha çok böyle bir bilim kuruluna gerek var. 2000'li yıllara el yordamıyla mı gideceğiz yoksa bilimin ışığında mı gideceğiz. Cumhuriyetimizi kuranlar el yordamıyla değil, kafalarının çalıştığı kadarıyla, güçlerinin yettiği kadarıyla ve bilimle ilerlemeye çalışmışlar, cumhuriyetimizi geliştirmişlerdir.

Ben, bu tür bir değerlendirmeye bugünkü anma toplantısını, açık oturumumuzu kapatmak istiyorum. Ümit ediyorum ki, andığımız kimselerin, eğitimcilerin yaptıkları, geleceğe yönelik çalışmaları gençlerimize ve hepimize esin kaynağı olur. Başta panelimize katılan değerli arkadaşlarım olmak üzere siz dinleyicilere saygılarımızı, teşekkürlerimizi sunarak, iyi günler diliyorum efendim.

Teşekkür ederim.

MUSTAFA NECATİ'NİN MEKTUP, KONUŞMA VE YAZILARINDAN ÖRNEKLER^(*)

- Millî Eğitim Bakanı Olarak Göreve Başlarken Yayımladığı Genelge
- Öğretmen Adaylarına Mektubu
- Yeni Mezun Öğretmenlere Mektup
- Darülfünun'da Yaptığı Konuşma
- Konya Muallimler Birliği'nde Yaptığı Konuşma
- İnebolu
- Mütevazi Kahraman

* Bu örnekler üzerinde bugünkü yazım kurallarına göre bazı değişiklikler yapılmış, konuşmaların birkaç yerinde kısaltma yoluna gidilmiş, ayrıca anlaşılması güç eski sözcüklerin karşısına ayrıca içinde yenileri yazılmıştır.

**Mustafa Necati'nin Millî Eğitim Bakanı Olarak
Göreve Başlarken Yayımladığı Genelge (28 Aralık 1925)**

Maarif Vekâleti

28 Kânunuewel 341

Kalemi Mahsus

10 623/2 006

Tâmim

Meslek arkadaşlarımla vukuf (bilgi) ve tecrübelerine, Genç Cumhuriyetimizin yükselmesi uğrunda sarfettikleri ve daha büyük bir aşkla sarfına devam edecekleri fedakârane mesaiye (emeklere) istinaden (güvenerek) Maarif Vekâletini deruhte ettim (üstlendim).

Millete yeni ve nurlu ufuklar açan büyük mürşitlerimizin vaz ve işaret eylemiş oldukları (koyup gösterdikleri) rehakâr (kurtuluşa yönelik) esas dahilinde sarsılmaz bir imanla hedefe varmak gayemizdir. Bundan ewel iş başına gelmiş olan arkadaşlarımla bu yoldaki faaliyetlerini hürmetle yadetmeyi (anmayı) vazife bilirim.

Yeni nesli beden ve fikren olduğu kadar seciye (karakter) ve millî heyecan itibariyle de yeni hayatın ve demokrasinin icabatına (gereklerine) göre hazırlamak ve bu suretle Türklüğe, dahil bulunduğu medeniyet zümresi içinde yüksek bir mevki (yer) teminine çalışmak lâzımdır.

Bu gayeye doğru tam bir intizamla yürüyebilmek, mekteplerde kuvvetli ve şuurlu (bilinçli) bir inzibatın (sıkıdüzenin) ve fe-

yizli (verimli) bir hava-yi maneviyenin (manevî havanın) hâkim olmasına vabestedir (bağlıdır). Hayatî bir ehemmiyeti (önemi) haiz olan bu esasta, arkadaşlarımla tamamen benimle beraber olduklarına eminim.

Darülfünunumuzun velâyeti ilmiyesinin (bilimsel yetkisinin) takviyesi (pekiştirilmesi) ve milletimizin müstesna kudretinin ilim sahasında da tecellisi (görünmesi) hususundaki teşebbüslere kuvvetle zahir (yardımcı) olacağım. Cumhuriyetimizin istinat ettiği mukaddes umdeleri ((ilkeleri) tersin etmek (pekiştirmek) ve halkın seviye-i umumiyesini (genel düzeyini) yükseltmek için kanunlarla tesbit edilecek esasatı (esasları); gerek irfan (eğitim) müesseselerimizde (kurumlarımızda), gerekse bu müessesat (kurumlar) haricinde kuvvetle tatbik edeceğim (uygulayacağım). Milletimizin talim ve terbiyesinde (öğretim ve eğitiminde) en müsmir (yararlı) ve müessir (etkili) vazifeyi deruhte eden meslektaşlarıma ve mesai (çalışma) arkadaşlarıma feyizli (verimli) muvaffakiyetler (başarılar) dilerim. (*)

Maarif Vekili
Mustafa Necati

[*] Maarif Vekaleti, **Tebliğler Mecmuası**. Sayı 1, 15 Şubat 1926, s. 3.

**Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati'den
Yeni Mezun Öğretmenlere Mektup**

T.C.

Maarif Vekâleti

İlk Ted. Dairesi

20 222/7794

Muallim Arkadaş;

Muallim Mektepleri (öğretmen okulları) bu sene mezunları tevziatında (dağıtımında) senin hissene Maarif Eminliği mıntıkası dahilindeki vilâyeti isabet etti.

Orası güzel vatanın, hizmet ve irşâdına (yol göstermene) muhtaç feyizli (verimli) bir köşesidir.

Yeni mezunlarımızın memlêket içinde dağılmalarının derece-i lüzum ve zaruretini [gereklilik ve zorunluluk derecesini] gerek geçen sene mezunları arkadaşlarınız ve gerekse sizinle münakaşa eylemiş ve aramızda kararlaştırdığımız neticeyi "İlk Mektep Muallimleriyle Meslekî Bir Hasbihal" şeklinde bütün meslektaşlarımıza ilan etmiştim. Burada sana bundan tekrar bahsetmeğe lüzum görmüyor ve kemal-i emniyetle (tam bir güvenle) senin de Aziz Vatan ve Milletine hizmet edebilmek için bugünü sabırsızlıkla beklediğine kani (inanmış) bulunuyorum.

Harcırahının (yolluğunun) hemen gönderilmesi mahalline (atandığın yere) yazılmıştır.

Oraya varır varmaz teçhizat [donatım] bedelini de alacaksın.

Yollarda azami muavenette (yardımda) bulunmaları için, maarif idarelerine lâzım gelen talimat [direktif] verilmiş olduğundan iskele, istasyon ve yol uğrağı kasabalarda, yakalarında yıldız bulunan bir zat (kişi) sana intizar edecek (seni bekleyecek) ve delalette (kılavuzlukta) bulunacaktır. Binaenaleyh (dolayısıyla) onların da seni kolaylıkla tanıyabilmeleri için yakana bir yıldız takmalısın.

Gideceğin yer hiç de yabancı olduğu yer değildir.

Orada; seni sevinç içinde bekleyen vatan yavruları, senin gibi mektebini (okulunu) ikmal eder etmez (bitirir bitirmez) vazife başına koşmuş hanım ve bey muallim arkadaşların, hasılı (kısacası) vatanının her köşesinde tesadüf ettiğin ve edeceğin yüksek alınlı kardeşlerin vardır.

Artık mektep hayatın nihayetine ermiş oluyor ve hakikî mücadele hayatına girmiş bulunuyorsun.

Binaenaleyh vazifesinin yüksek ve kutsî mahiyetini tamamen idrak etmiş (kavramış) her muallim arkadaşın gibi senin de seni bekleyen yavrularının arasına koşmakta bir dakika teahhür etmeyeceğine (gecikmeyeceğine) eminim.

Bilhassa bu sene yeni Türk Harflerini tamim (yayma) gibi şerefli bir vazifen daha vardır. Bütün memleket evlâtlarını bir an ewel yeni harflerle okutarak, Türkiye'de okuma yazma bilmeyen bir fert (kimse) bırakmayacak kadar geniş bir azimle çalışmak mecburiyetindedin.

Bunun için yeni Türk Harflerini çabuk öğren ve hemen herkese öğretmeğe başla. Bu hedefe varmak için kürsü, mektep lâzım değildir. Her yerde, her gördüğün kadın, erkek, fakir, zengin, çiftçi, tüccar, köylü ve şehirli tefrik (ayırt) etmeyerek derhal öğreteceksin. Milletimize yeni bir teali (yükselme) sahası yaratacak olan bu büyük zaferi kısa bir zamanda kazanacağına mutmain (gönülden inanmış) olarak vazifelerinde muvaffakiyet (başarı) diler ve işe mübaşeret (başlama) haberine intizar eylerim (haberini beklerim) aziz meslektaşım. (*)

Ragıp Nureddin

Maarif Vekili
Mustafa Necati

(*) (Mektubun tarihi saptanamadı. Anlatımından, 1927 sonbaharında yazıldığı anlaşılıyor.)

Mustafa Necati'nin Öğretmen Adaylarına Mektubu

Genç Namzet;

Mektepten (okuldan) geçen sene çıkan arkadaşlarının kâf-fesine (tümüne) ayrı ayrı müracaat ederek yeni hayatlarındaki ihtisaslarını (duygularını), endişelerini (kaygılarını), arzularını sordum. Aldığım güzel cevaplar beni o kadar teshir etti (bü-yüledi) ki, bu tesir altında seninle de ufak bir hasbihal (söyleşi) yapmaktan kendimi men edemedim (alamadım).

Geçen sene arkadaşlarını, ihtiyaç nisbetinde (oranında), vilâyetlere dağıtırken bu tecrübesiz gençlerin ufak vilâyetlerin mahrumiyetleri içinde nevmî (umutsuz) olacaklarını, sükûtu hayale düşeceklerini (hayal kırıklığına uğrayacaklarını) söylemişlerdi. Bir Türk gencine maletmeğe reva (uygun) göremediğim bu zaafa (güçsüzlüğe) inanmadım ve bütün itimatlarıma (güvençlerime) lâîk bulduğum genç arkadaşlarımı memleketin her köşesine dağıttım.

İşte bugün; aldığım nezih (temiz) ve heyecan dolu cevaplar; düşüncemde ne kadar haklı olduğumu ve arkadaşlarımdan iman ve feragatlerinden (özverilerinden) şüpheye düşmemekle ne kadar doğru hareket ettiğimi bana tamamiyle anlatmış oldu.

Vatanının sayısız ihtiyaçlarını bihakkın (iyice) müdrîk (anlamış) olan ve bunun en mühim kısmının teminine kendisini memur bilen bütün mezun arkadaşların her gittikleri muhitte (çevrede) aziz Cumhuriyetin en ateşîn (ateşli) birer müdafii (savunucusu) ve Türk istikbalinin (geleceğinin) en yorulmaz birer hâdimi halinde, memnun ve müsterih (rahatça) çalışı-

yor ve didiniyorlar. En ufak bir şikâyeti bile izzetinesiflerine [onurlarına] yediremeyen ve her tesadûf ettikleri müşkülâtta [güçlükten] yeni bir hamle kudreti kazanan bu azimli mefkûre [ülkü] yolcuları etraflarını çevreleyen yavrularının şen ve ümit verici gürültüleri arasında yorulmaktan haz duyuyorlar.

Erzurum'dan İzmir'e ve Edirne'den Diyarbakır'a kadar büyük bir neşe ile atılan bu fedakâr gençler kafilesinin genç bir namzedi sıfatıyla vaziyetten seni de haberdar etmeyi muvafık [uygun] buldum ve kuvvetle kaniim [inanıyorum] ki, pek yakın bir âtide [gelecekte], senin de vazife saatin çaldığı zaman memleketin her köşesinde dört gözle bekleyen arkadaşlarını, yavrularını göz önüne getirecek ve azamî bir tehalûkla [istekle] onlara yetişmeyi boynuna nezih bir borç bileceksin.

Genç namzet;

Unutma ki, insanlar fanidir [ölümlüdür]. Onları ebedileştiren [ölümsüzleştiren] ancak vatanî vazifelerine karşı gösterecekleri hulûs [candan bağlılık] ve feragatleridir. Kendini böyle şerefli bir istikbale müstahak [hak etmiş] görmez misin?

Bu güzel gün* için sabırsızlandığına mutmain [gönülden inanmış] olarak muvaffakiyetler temenni ediyorum [diliyorum] yavrum{*}

Maarif Vekili
Mustafa Necati

{*} Maarif Vekâleti, Tebliğler Mecmuası. Sayı 25-26, 15 Mart 1928, s. 95.

Darülfünunda Şereflerine Verilen Ziyafette

5 Haziran 1926

Aziz Arkadaşlarım!

Tarihimizin nazik bir dönüm noktasındayız. Yaptığımız işler hiç şüphesiz çok büyüktür. Cihan Harbinden yorgun ve yaralı çıkan Türk Milleti, bütün dünyanın ölümüne inandığı bir sırada, emsalsiz bir fedakârlık ve kahramanlıkla istiklâlini (bağımsızlığını) kurtardı, parlak ve şerefli bir zafer kazandı. Saltanatı devirdi ve Cumhuriyeti, milletin hakimiyetini (egemenliğini) ilân etti. Taassuba (bağnazlığa) karşı cidal (savaşım) açtı ve muvaffak oldu. Fakat birkaç senenin dar havsalasına sığmasını aklın almadığı bu büyük işlerden sonra yapılacak daha birçok işlerimiz olduğunu unutmamalıyız.

Cumhuriyet binasını en tehlikeli sademelere (sarsıntılara) mukavemet edecek kadar kuvvetlendirmek, gittiğimiz tecdüt (yenilik) ve medeniyet yolunda her maniaya (engele) rağmen ilerlemek, Türklüğe medeniyet âlemi içinde lâyük olduğumuz şerefli mevkii (yeri) temin etmek, onu daha zinde (dinç), daha mesut ve daha müterakki (ileri) bir cemiyet (toplum) haline getirmek lâzımdır.

Müstakbel (gelecek) nesle (kuşağa) terettüp eden (düşen) vazifenin bizimkinden daha ağır olduğu meydandadır. Yarın kendilerine vatanın mukadderatını (yazgısını) terkedeceğimiz (birakacağımız) gençleri bugünkülerden daha mücehhez (donatılmış) ve fedakâr, daha kudretli yetiştirmek, yeni hayatımızın icabatına (gereklerine) göre hazırlamak borcumuzdur.

Mekteplerimizi o suretle teşkil etmeliyiz ki bugün mektep sıralarında okuyan çocuklarımızın çok yüksek ve fedakârlıkların çiçeği olan inkılâbî (devrimi) gayesine eriştireceklerinden şüphe etmiyelim ve müsterih [kaygıdan uzak] olalım. Vekâlet bu hedefe varmak azmi katisindedir [kesin kararındadır].

Bu vesile ile Vekâletin her derece mektepler için düşündüklerini birkaç hat [çizgi] ile arz etmeme [sunmama] müsaadenizi rica ederim.

Aziz Arkadaşlar!

Darülfünunun (üniversitenin) mazide (geçmişte) ve halde (bugün) memleket ilmine (bilimine) yaptığı hizmeti, yetiştirdiği gençlerin, milletin umumî hayatında ifa eylediği yüksek vazifeyi tamamen müdrikim [anlamış durumdayım]. İlim meselesinde katedeceğimiz (alacağımız) yol büyüktür. Türkiye Darülfünunu mütemeddin [uygar] memleketlerdeki emsaline nazaran (göre) çok gençtir. Arkamızda asırlardan (yüzyıllardan) beri teraküm etmiş (birikmiş) kuvvetli, müsbet bir ilim hazinesi mevcut değildir.

Bir milletin medenî kabiliyetini ve hayat kudretini en yüksek derecede temsil eden müessese (kurum) darülfünun olmak itibarıyla (bakımından), Darülfünumuzun her hususta diğer medenî milletler darülfünunu seviyesine çıkarmağa mecbur olduğunu bilhassa (özellikle) işaret etmek isterim. Memleket, ilmin temin eylediği (sağladığı) ahlâk ve vekarın (ağırbaşlılığın) mümessili (temsilçisi) olan ve yalnız ilim için çalışmağı şiar (ayırıcı nitelik) ittihaz eyleyen (sayan) müderrislerden (profesörlerden) haklı olarak bu gayeyi temin edecek faaliyetlere intizar ediyor (etkinlikler bekliyor).

Muhterem Efendiler;

Bu içtimadan (toplantıdan) bilistifade (yararlanarak) Vekâletin mesaisini (çalışmalarını) ve önümüzdeki ilk altı ayda yapmağa azmettiği işleri bütün meslektaşlarımıza söylemek istiyorum. Hiç şüphe yok ki Türkiye Maarif Vekâletinin ilk vazifesi, maarif siyasetimizin mihver-i, ilk tahsildir (öğrenimdir).

Türkiye Cumhuriyeti, kadın ve erkek hiçbir Türkün, iyi bir vatandaş olabilmesi için elzem (çok gerekli) olan ilk tahsilden mahrum (yoksun) kalmasına razı olamaz.

En kısa bir zamanda bütün çocuklarımıza iyi bir vatandaş terbiye (eğitim) ve tahsili vermeğe mecburuz. Fakat bu vazife-nin asırlarca ihmal edilmesi (savsaklanması) yüzünden bugün istihsaline (elde edilmesine) mecbur olduğumuz hedeften çok uzağız. Ne kadar güç olursa olsun kısa bir zamanda bu gayeye varacağız. Bunun için bir kere çocuklarımızın iyi bir vatandaş olması, aynı zamanda ileride yaşamak için intisap eyleyecekleri (girecekleri) işlerde kudretli bir insan olarak çalışabilmeleri için nasıl bir tahsil vermek icabedeceğini tâyin eylemek (belirlemek) iktiza ediyordu (gerekliyordu). Millî Hükümetin teessüs ettiği (kurulduğu) tarihten beri Vekâlet Makamını işgal eden çok muhterem (sayın) arkadaşlarımız ilk tahsili lâıyk olduğu ehemmiyetle düşünmüşler ve tedbir (önlem) almışlardır. Onların başladığı bu işe bugün Vekâlet devam etmektedir.

Vekâlette teşkil ettiğimiz Talim ve Terbiye Heyeti bu mesele (sorun) üzerinde çalışmış, ilk tahsil programını hazırlamıştır. Hazırlanan program taslağını meslektaşlarımıza göndereceğiz. Onların da fikirlerini aldıktan sonra kat'î (kesin) şeklini

vereceğiz. Program nazarı tetkikinize (incelemenize) arzedilince Vekâletin ilk tahsil hakkındaki noktai nazarını (görüşünü) vazihan (açıkça) göreceğimize kaniim (inanıyorum). Yalnız burada ufak bir işaretle mektep adını taşıyan bütün müesseseler hakkında fikri esasimizi (temel düşüncemizi) birkaç kelime ile arzedeceğim. Biz çocukları tabiatle, eşya ile, şe'niyetlerle (gerçekliklerle) karşılaştıran, neşe ve hürriyet havası içinde faaliyete, müşahede (gözlem) ve muhakemeye (usavurmaya), ibdaa (yaratmaya) sevkeden (yönelten) bir mektep istiyoruz. Biz istiyoruz ki mektep, çocukların birbirlerine yardım ederek, birbirlerini tamamlayarak çalıştıkları bir lâboratuvar olsun. Bizim yapmak istediğimiz mektepte sâmi'ler (dinleyiciler) yoktur.

Intizam ve âhenk dahilinde çalışan, eserler vücuda getiren küçük adamlar vardır. Bu neticenin (sonucun) tahakkukunun (gerçekleşmesinin) kolay olmadığı âşikârdır (açıktır). Maama-fih (bununla birlikte) bütün faaliyetlerimiz bu gaye etrafında temerküz edecektir (yoğunlaşacaktır).

Kuwetle ümit ederim ki kısa bir zamanda mekteplerimiz bu fikr-i esasi etrafında inkişaf ederek (gelişerek) yeni nesli, milletimizin hayat kudretini yükseltecek surette yetiştiren feyizli bir terbiye ocağı olacaktır.

Fakat yapacağımız program ne olursa olsun fedakâr, adedi (sayısı) kâfi (yeterli) muallimlere muhtacız. En kısa zamanda çok muallim yetiştirmek mecburiyetindeyiz. Bunun için muallim mekteplerimizi ihtiyaç nisbetinde (oranında) arttırmak zarureti (zorunluğu) karşısındayız. Büyük Millet Meclisinin kanunla temin eylediği menabîden (kaynaklardan) istifade eyliyerek bu seneden itibaren muallim mektebi binaları ya-

pacak, onları en iyi muallim yetiştirecek vesaitle (araçlarla) teçhiz eyliyeceğiz (donatacağız). Muallim mekteplerinden çıkaracağımız muallimlerin fedakârane mesailerıyla, kaabil olduğu kadar kısa bir zamanda hedefimize vâsil olacağımızı (ulaşacağımızı) düşünüyoruz.

Orta mektep ve liseler sahasında bu sene yapacağımız faaliyet bütçenin müsaadesi nisbetinde onların tabîi (doğal) inkişaflarını (gelişmelerini) teshil (kolaylaştırmış) ve temin eylemiştir olacaktır. Teslim edersiniz (doğru bulursunuz) ki tahsil bizatihi (kendiliğinden) bir hedef değildir. Bilâkis (tersine), vatan-daşı ileride yapacağı vazifeye, hayatın kendisine tahmil ettiği (yüklediği) işe hazırlayan bir vasıta-dır. Burada bilhassa iki noktaya temas etmek (değınmek) istiyorum. Orta derecedeki mektepler gençlerimizin yalnız zihinleri üzerinde işleyen müesseseler değildir. Mekteplerimizde zihin terbiyesi kadar ve belki de daha ziyade seciyenin (karakterin) ve kalbin teşkil ve terbiyesi düşünölmek zaruridir.

Seciyenin teşkilini ihmal eden, kalbleri boş bırakan bir mektep vazifesini yapmıyor demektir. Yeni bir hayata girmiş bulunuyoruz. Yeni ufuklara teveccüh ediyoruz. Biz bir intikal (geçiş) devresi (dönemi) içindeyiz. Bu safhayı (evreyi) en az zararlarla atlamak, içtimai (toplumsal) bünyemizin (yapımızın) fazla sarsılmasına meydan vermemek için mekteplerimizde kalb terbiyesine, ahlâki terbiyeye her zamankinden fazla ihtimam (özen) göstermek mecburiyetindeyiz. Yalnız sevki tabîilerinin (içgüdülerinin) esiri olan, ahlâkî kıymetleri inkâr eden, kalbinde yüksek bir mefkûrenin (ölkünün) heyecan ve imanını taşımayan bir nesilden tahmin edilmeyecek kadar büyük zararlar tevellüt edeceğini (doğacağını) teslim edeceğinize eminim.

Gençlik buhranlarıyla (bunalımlarıyla) en çok ve en yakından temasta bulunan orta derece mektepleri muallimlerimize bu tehlikeyi hisas ederken (sezdirmeye çalışırken) esasen müdrik olduklarına kaani olduğum vazifenin ağırlığını ve ehemmiyetini burada kaydetmeği faydalı buluyorum.

Bizde kız tahsili bir tek istikamete müteveccihdir (yöneliktir). O da darülfünun ve yüksek tahsile hazırlamaktır. Halbuki hayatta her hanım bu âli (yüksek) tahsile namzet (aday) değildir. Kızlarımızın namzet oldukları aile hayatına iyi intibak eylemeleri için verilecek terbiye ve tahsili düşünmeğe mecburuz. Yakın bir zamanda Talim ve Terbiye Dairesinin bu hususta vereceği karara göre hareket edeceğiz.

Çok Aziz Muallimler!

Yüklendiğim çok ağır ve kudsî (kutsal) vazifenin (görevin) ifasında (yerine getirilmesinde) en çok size, imanlı, derin bir aşk ve vazife ve milliyet ile mütehasşis (duygulanan) muallim kitesine istinat ediyorum (dayanıyorum).

Memleketin geçirdiği felâketli ve buhranlı günlerinde ne yüksek bir fedakârlık ve ne büyük bir tevazuyla (alçakgönüllülük) çalıştığınızı biliyoruz. Siz bin türlü mahrumiyet içinde çırpınırken yalnız vazifenizi düşündünüz, mukaddes ruyanızın heyecanı içinde kendinizi unuttunuz. Ailenizi unuttunuz. Ve mükâfatınızı (ödülünüzü) yalnız çocuklarınızın masum ve nezih (temiz) nazarlarında (bakışlarında) aradınız. Bütün ıstıraplarınızı vatanın ufuklarında mesut ve beyaz kameri (ayı) görmeye unuttunuz. Her hayat hareketinde, her teceddüt hamlesinde siz daima ön safta (sırada) bulundunuz. Vatanın sesi sizi cepheye davet ettiği zaman kürsünüzü terk ederek bu sese koş-

tunuz. Bir çoğunuz cephelelerde, harb meydanlarında kahra-
manlar gibi döğüşerek sevine sevine öldü. Kalanlar, genç ze-
kâları Türk'lüğün istediği gibi hazırlamak için, mekteplerine
döndüler. Hayatınız mütemadi (sürekli) bir fedakârlıktır. Cemi-
yet (toplum) için daima muhabbetinden (sevgisinden), saade-
tinden (mutluluğundan) veren Türk muallimleri! Sizi takdis
etmek (kutsamak) hepimizin borcudur. Millet, Hükümet, fazi-
letkâr (erdemli) sizleri sai (emek)ve fedakârlığınızla mütena-
sip bir refaha mazhar etmek (eriştirmek) lüzum ve vazifesini
müdriktir (bilmektedir).

Aziz Arkadaşlarım!

Burada biraz da memleketimizin gençlerine hitabetmek is-
terim. Muhterem gençler! Millet ve tarih karşısında çok
büyük bir mesuliyet (sorumluluk) deruhte etmiş (yüklenmiş)
bulunuyoruz. Bin bir tehlikeden, on binlerce kurban vererek
kurtulmuş bir milletin Darülfünununun ve onun etrafında top-
lanan gençliğin yapmakla mükellef (yükümlü) olduğu vazife
ağırdır. Mazinin (geçmişin) itikat (inanç) ve itiyatlarından (alış-
kanlıklarından) sıyrılmış, büyük bir inkılâp yapmış olan bir mil-
letin darülfünunu tarih, hattâ insaniyet huzurunda, yüksek va-
zifelerle mükelleftir. Şimdiye kadar vicdanları tutan menkulât
(söylenegelen sözler) maziden intikal eyliyen kanaatlerdi. Bu
itikatlardan kurtulan vicdanlar ancak ilmin nuru olan yolda gi-
debilir. Bu nuru siz ve sizin etrafınızdaki gençlik yapacaktır.
Bunu yapmazsak, bu nuru vicdanda göstermezsek millet ve
tarih karşısında hacîl oluruz (utanacak duruma düşeriz). Hiç-
bir millet manevî bir kuvvetin kudretini (gücünü) bizim kadar
bilemez. Bu kudret dünyanın en parlak zaferi, en yüksek inkı-
lâbı olan İstiklâl Zaferini, Türk İnkılâbını doğurmuştur. Hepiniz

bilirsiniz; on dokuzuncu asırdan ewel kitle kitle ayrılmış Almanlardan bir Alman Devleti çıkararak nur, Alman darülfünunlarından çıktı... 1870 harbindeki mağlûp (yenik) Fransa'ya bugünkü hars (kültür) kudretini veren, Fransız darülfünunlarının yaptığı nurlu heyecandır. Yarınki Türk Milletinin hayatî (yaşamsal) kudretini, en yüksek mevkie kadar yükseltecek darülfünun etrafındaki gençlerdir. Yalnız millî değil, insaniyet için yapacağınız büyük vazifeler karşısındasınız. Bunları hatırlatmak mecburiyetindeyim.

Türk İnkılâbı, milletimiz için şerefli olduğu kadar insaniyet için de haizi ehemmiyet (önemli) olmak lâzımgelir. Ecnebi (yabancı) esaretine (tutsaklığına) mâruz (uğramış) sultası (yetkisi) altında perişan bir milletin nasıl bir hamle ile asri (çağdaş); müstakil (bağımsız) milletler içine karıştığını darülfünundan feyiz alan âlimler, sanatkârlar, filozoflar dünyaya anlatmalıdır.

Onların bu mesaisi Türk kabiliyetini göstermekle kalmıyacak, mazlum olan veya olacak olan milletlere yol gösterecektir. Fransız Büyük İnkılâbı gibi bazı inkılâplar yalnız millî değil, beynelmileldir (uluslararasıdır). Ondan çıkacak ideal insaniyetin malı olur. Mazlum milletler bizim inkılâbımızda hayat ve hürriyet (özgürlük) yaratan kudretlerini bulurlar. O itibarla çok çalışmak, çok uğraşmak, birbirimizi çok severek büyük bir intizam ve mesai içinde vazifelerimizi ikmal etmek (tamamlamak) lâzımdır. Büyük liderlerimizin, bilhassa deha ve kudretiyle milletimize rehber olan aziz Reiscumhurumuz Gazi Paşa Hazretlerinin eserlerine tevkifan (uygunluk içinde) büyük bir aşk ve muhabbet ve merbutiyetle (bağlılıkla) yorulmadan yolumuza devam edebiliriz.

Sözlerimi bitirmeden ewel bizlere bu havayı hürriyeti (özgürlük havasını) temin için hayatlarını harb sahalarında feda etmiş kahraman ve fedakâr şehitlerimizin hâtıralarını yâdetmeğe (anmaya) sizleri davet etmeği bir vazife bilirim. Tekrar teşekkürler eder ve yürüdüğümüz ilim ve inkılâp yolunda muavenetlerinize muntazır olduğumu (yardımlarınızı beklediğimi) arzeylerim. (*)

(*) MEB. Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Millî Eğitim Bakanlarının Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri I . S. 373-379.

Konya Muallimler Birliği Tarafından Sereflerine Verilen ayda

15 Ağustos 1926

Muhterem Arkadaşlar, Aziz Meslektaşlar;

Konyayı, millî varlığımızda pek büyük kıymet ve ehemmiyeti olan bu aziz yurdu yakından görmek, burada çalışan arkadaşların hayat ve mesaisiyle (alışmalarıyla) yakından alâkadar olmak (ilgilenmek) isterdim. Öteden beri taşıdığım bu arzu nihayet muhterem (sayın) valiniz beyefendinin davetleriyle kuvvetlendi. Ankara'da iken Konya hakkındaki mtehassil (edinmiş olduğum) kanaatlarım (düşüncelerim) burada tam bir isabetle tecelli etti (belirlendi). Konya muhitinde (evresinde) ok samimî ve çok mütevazi ve ciddî (nemli) bir hayatiyet (canlılık) vardır. Genç ocukların, iş başındakilerin ve bütün halkın aşıkâr (apaçık) bir şevk (istek) ve hayat (hareket) ile çalıştıklarını görüyorum. Burayı üç sene ewel görenler şimdiye kadar geçen bu üç senelik safhayı (evreyi) naklederlerken (anlatırlarken) fevkal hayat (yaşamst) bir vaziyet karşısında kaldıklarını söylüyorlar. Doğrudur. Memleketin bütün halkının umumî hayatında bir tahawl (değişim) bârizdir (belirgindir). Bundan anlaşılıyor ki Konya'da çalışanlar vazife aşkını tanımış insanlardır. Konya için, memleket için çalışanları kemali hürmetle (derin saygıyla) selâmlarım.

Aziz Muallimler!

Nâsiyelerinize (alınlarınıza) baktıkça, cewal (canlı) gözlerinize baktıkça memleketin âtisini (geleceğini) görmekteyim.

Gözlerinizin iltimanda (parıltısında) şaşaalara (görmekli ışıl-
tılar) münakistir (yansımaktadır). Bu parlak âtiye kavuşmak
için görüyorum ki Konya muallimleri mütevaziyane (alçak gö-
nüllülükle) ve cesurane (cesaretle) yol alıyorlar. Esasen Türki-
ye muallimlik âleminin her köşesinde aynı hayatı görmekle
bahtiyarım (mutluyum).

Genç Muallimler ve Aziz Hocalar!

Yarın hayat sizin kudretli elleriniz arasından doğacaktır.
Bu âtiyi elde etmek için daima ağır vazifeler yüklenerek yürü-
yeceksiniz. Bu mev'ut (vaat edilen) ve mukadder olan (ön-
lenemez) hayata seneden seneye artan kudret, anbean (daki-
kadan dakikaya) ziyadeleşen bir süratle ilerliyeceksiniz. Bu
itilâ (yükseliş) yolunuzda şüphe yok sayısız müşkülâtla (güç-
lüklerle) karşı karşıya geleceksiniz. Fakat bu müşkiller sizin
azminizi büyütmekten başka bir şey yapmıyacaklardır. Her
mânia (engel) önünde daha yüksek bir hamle (atılımla) ile vazif-
enin size verdiği kuvvetle çalışacaksınız. Hayatınız baştan
başta fedakâranedir (özverilidir).

Pek çoklarımız mazide ve cephelerde vatan için, namusu
millî (ulusal namus) için çarpıştınız! Memlekette istibdat (zor-
balık) ve istiklâl için mücadele olduğu zaman uğraşan memle-
ket evlâtları arasında ve ön safta idiniz. Alacağınız mesafe o
kadar uzun ve hamlenizden beklenen kuvvet o kadar fazla ki
ben bu emsalsiz (eşsiz) cehdinizi (çabanızı) az görüyorum. Siz
huzur bilmiyen vatandaşların çalıştığı kadar çalışacaksınız.
Güneşin doğduğu andan batıncaya kadar tarlasında, tezgâ-
hında, masası başında, mağazasında velhasıl (sözün kısası)
her yerde işiyle uğraşan babalarımız, kardeşlerimiz kadar ça-
lışacaksınız. Millet için muttat olan (alışılan) bu vaziyet, bu

daimi mesai sizin için mukadderdir (alın yazısıdır). Siz de bıkmıyarak, usanmıyarak çalışacaksınız. Etrafımıza bakalım; bütün dünya milletlerinin, tabiatın (doğanın) imtiyazlarından (ayrıcılıklarından) istifade ederek az emekle çok müstefit olduklarını (yararlandıklarını) görüyoruz. Lâkin (ama) Türkiye dediğimiz bu mukaddes yurt üstünde çalışanlar için hayat bu imtiyazı tabiiye (doğal ayrıcalığa) malik değildir. Burada mütemadi (sürekli) faaliyet sarfına (etkinlik göstermeye) ihtiyaç vardır. Sizi esasen beklediğim bu mütemadi saie (çalışmaya) âzım (kararlı) görüyorum, bu azmin tahakkukunu (gerçekleşmesini) beklerim.

Arkadaşlar,

Hayatı umumiyemizde (genel yaşamımızda) en uzak mebedelerden (başlangıçlardan) beri hâkim olan birçok çalışma, bu daimi cewaliyet (canlılık) şimdiye kadar programdan mahrumdu (yoksundu). Bunun bir program tahtında tanzimine (düzenlenmesine) ihtiyaç vardı. Şimdiye kadar rehberlerinin (yol göstericilerinin) mütemadi hataları arkasında programsız didinen Türk Milleti son felâketler üzerine kanı bahasına bir program çizmişti. İşte siz daha ewelce tersim edilmiş (çizilmiş) öyle bir mahrek (yörünge) üzerinde ilerliyen bir şuur (bilinç) kuvvetisiniz. Bizde programı çizen büyük liderimiz Gazi Mustafa Kemal Paşadır (Alkışlar). Bu program ve bunun dâhilindeki (içindeki) mesai Türkiye Cumhuriyeti'ni yaratmıştır. Her meslek ashabı (sahipleri) bu programla yürümektedir. Bunun gösterdiği hedefe varmak için büyük bir faaliyet (etkinlik), bitmeyen bir maneviyat (yürek gücü) ister.

Muallim Arkadaşlar,

Çizilen bu istikamette yürürken etrafınızda kopan velvellerle (gürültülerle) oyalanmayın. Bu vatanda artık mürteciane

(gericiliğe yönelik) her nevi (tür) hareketler kırılmağa mahkûmdur. Türkiye Cumhuriyeti hasımlariyle mücadele için her türlü maddî ve manevî kuvvetlere maliktir. Yıkılan, ezilen menfur (igrenç) kuvvetler artık mahvolmuştur. Onların enkazı üzerinde namütenahi (sonsuz) cesaret ve tam bir emniyetle (güvenle) yürüyeceğiz. Türkiye topraklarının altında yatan ve bugünkü varlığı korumak için aramızdan eksilen şehitlerimiz ve kendilerine bu vatani teslim edeceğimiz çocuklarımız sizin hareketlerinize müterakiptir (umut bağlamıştır). Çok çalışmak, çok uğraşmak için bir an bile kaybetmemek vazifemizdir. Bilirsiniz ki mevcudiyetimizi (varlığımızı) kurtarmak için yedisinden yetmişine kadar her ferdi millet (ulusun her bireyi) çalışarak Cumhuriyetin temelini kurmuşlardır. Kalblerimizin üzerine kurulan, kalb kuvvetiyle tutulan, köklerini kalblere salan Cumhuriyetimiz böyle bir kalb işi olduğu için rasindir (sağlamdır) ve ebedîdir. (Alkışlar). Bu namütenahi yaşayacak olan Cumhuriyeti yine her an kıskanarak muhafazaya ihtimam etmeliyiz (özen göstermeliyiz). Bu ihtimamlar da ancak fedakârlıkla kabili ifadedir (anlatılabilir). Bu uğurda çalışırken vazifeniz yalnız tedris·(öğretim) ve talim (bilgi aktarma) değildir. Her bir muallimin ayrıca da telkin (esinleme) ve irşat (uyarma) vazifesi vardır. Bu vatanda oturanların hepsi okumuş ve münower (aydın) değildir ve bu vaziyet dünkülerin hataları neticesidir. Tabiidir ki cahiller vazifeyi tenvir edemezler (aydınlatamazlar). Sizin herkese vazifesini öğreten bir mürşit (doğru yolu gösteren kimse) olmanız icabediyor (gerekliyor).

Aziz Arkadaşlar;

Etrafınızdakilere, sizden olanlara, yani Türk Milletine Cumhuriyet prensibini (ilkesini) neşretmek (yaymak) esas vazife

nizdir. Halkın maneviyatını yükseltmek sizin borcunuzdur. Eğer muallim vazifesinden uzaklaşır, eğer muallim marazî (hastalıklı) bir hayata kendisini kaptırırsa memleketin hakkı hayatı (yaşam hakkı) tehlikede demektir.

Hayatı hususiye ve umumiyenizde (özel ve genel yaşamınızda) daima halka rehber olduğunuzu bilmelisiniz. Binaenaleyh (bu nedenle) rehber olanlara has (özgü) şeraiti hayatiyeyi (önemli koşulları) haiz bulunmanız lâzımdır. Türk Milletine kendine ait vazifelerini öğretmek sizin uhdenize (sorumluluğunuz) düşer, onun için bıkmayarak, usanmıyarak, fedakârlıktan bir an bile fariğ olmıyarak (çekinmeyerek) onlara nümünei imtisal (örnek) olunuz. Ancak bu suretle Türk Milletine mev'ut olan mesut ve feyyaz (çok verimli) hayatı elde edeceğiz.

Genç Muallimler, Aziz Hocalar!

Vazifeniz ağırdır, fakat şereflidir. Emin olunuz ki bu ağır vazienin semeresi (meyvesi) sizin için müemmendir (sağlanmıştır). Bir işin içinde bulunanlar yaptıkları işin kıymetini takdir edemezler (değerlediremezler). Bu millet kadirşinasdır (değerbilir). Emin olunuz her yerde, her sokak başında az zaman sonra muallim âbideleri (anıtları) göreceğiz.

Arkadaşlar!

Bu şerefli işte, yalnız başkalarına medarı kuwet (güç kaynağı) olmakla kalmıyacaksınız, kendi aranızda cemiyet ve merbutiyet (bağlılık) tamamen hâkim olmalıdır. Özleyip beklediğimiz adedi (sayıyı) ancak bu doğuracaktır. Elele veriniz. Hepiniz aynı ailenin öz çocuklarısiniz. Aynı vatanın tealisi (yükselmesi) için çalışınız.

Genç Muallimler!

Mesleğinizi, birbirinizi çok seviniz. Bu toprağı ve bu aziz milleti seviniz. Bu millet için inanılmayacak derecede emsalsiz fedakârlıklarda bulunan, göze alıp yapan Büyük Rehberi seviniz. Türk Milleti böylece Büyük Müncisiyle (kurtarıcısıyla) aynı yoldan yürüyerek mev'ut istikbâle yetişecektir. (*)

(*) MEB. Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Millî Eğitim Bakanlarının Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri I. S. 379-382.

İNEBOLU

İnebolu'ya iki güzel yoldan girilir: Biri isyan taşıyan taşkın ruhlu Karadeniz'den, gürültülü dalgalar içinde, korku ve heyecanla... Diğeri yeşil, sık ormanlar içinden, hayata kavuşmuş bir hasta gibi neş'eli ve ümitli... O vakit İnebolu sahili ruha sevimli bir nekahetgâh (hastalık sonrası iyileşme dönemi yeri) olur.

Birincisinde İnebolu sahiline, ikincisinde dağlardan, ağaçlıklardan inerek, denizlere, sulara karışmaktan mütevellit (ileri gelen) bir hazla yine aynı sahile inersiniz. İnsanı aynı noktaya kavuşturan bu iki yolun hasil ettiği tesir ne kadar başkadır! Her iki suretle visal (kavuşma) ruhlarda bu memlekete dair bir aşk ve alâka yaratır. Hırçın ve çetin dalgalara açık bu bin haneli şehrin bir hilâl (ayça) güzelliğiyle Karadeniz kenarında yüksek ve yeşil ormanlı tepelerin altında görünüşü o kadar güzeldir ki... Bahar ve güzellik sanki semalardan ve dağlardan süzüle süzüle bu şehrin bahçelerine ve evlerine girmiştir. Denizin gürültülü ve azametli sesi, ormanların uğultular doğuran varlığı, ırmakların hazin manzaraları ve narin tepeler, insanın ruhunda, birbirine zıt, fakat hepsi güzel, birçok hisler haşrüneşreder (ortaya serer).

Bahar ve güzellik diyarı... İnsan burada yaşayanların her zaman mes'ut ve memnun olduğuna ilk görüşte kani olur. Denizden kahramanlık, tepelerden şiir dersi alan, elbet yeis ve ıztırabı yener ve zevki icat eder.

Fakat ne yazık, son senelerde bu şen diyarın içinde gamsız bir ev, üzüntüsüz bir insan kalmadı. Seneler var ki Karadeniz'in bir ucundan kopan kahr ve felâket kuvvetleri bu temiz

ve şirin kasabanın içinde matem doğuran yabancı bir vapur sesi, sahilde ninni söyleyen genç ana kalplerine, tezgâhında çalışan dinç baba ruhlarına ve mektepte okuyan çocuklara ölüm ve haşyet (korku) dağıtarak dağlara aksetti ve burada gülen ne varsa o vahşi seslerin karşısında soldu. Her yeşil ağaç dalındaki bülbüller artık ötmez oldu ve düşman gemilerinden yükselen baykuş sesi işitildiği günden beri kızlar, kadınlar hasta düştü.

Topsuz, tüfeksiz memleketler kenarında asûde ve müsterih uyuyan insanlara belâ kesilen Avrupa'nın şımarık piçi başını sahillere çarptıkça, her yavru beşiğinden koparılarak dağlara kaçırılmış, onun şeametinden (uğursuzluğundan) emin olmak için günlerce, haftalarca taş diplerinde, ağaç kovuklarında barındırılmıştı.

Memleketteki huzur, kendisine gülle atan Yunan toplarının gürültüsüyle havalandı ve bu gürültü dağları aşarak, vadileri atlayarak mukaddes ülkenin içerlerinde bitmez tükenmez bir kin ve infial (kızgınlık) uyandırdı.

Inebolu'daki saadet ve neş'eyi öldüren düşman topu nasıl ve ne hakla ateşleniyordu? Gayrimüstahkem (savunma tesisleri bulunmayan) bir memleket içinde yaşayan masumlar neden daha feci bir tarzda öldürülüyordu? Her kırmızı-beyazın, her sivri minarenin ölümünü isteyen bu ihtirası ona kimler vermişti?

Belki bugün bu mukadder (önlenebilir) suallere zaaf (güçsüzlük) eseri diyecekler bulunur, belki sen de o kudrete malik olursan sen de yaparsın diyenler olur.

Fakat ezeliyete (öncesizliğe) kadar kök salan bir tarihte Türkün kahraman ruhu hiç bir zaman böyle zelil bir surette tecelli etmemiştir (görünmemiştir).

Yarınki mev'ut (vaadedilen) zaferimizde de bütün bu gayz ve nefret hislerini unutarak af ve müsamahanın (hoşgörünün) yeni bir şeklini göstermemiz de muhakkaktır. Türk acaba hangi zaferinde kolu bağlı esirlerini kurban etti?

Ey Türk, sende Allah'tan gelen bir hassa var !..(*)

1338 (1922) İnebolu
Mustafa NECATİ

MÜTEVAZİ KAHRAMAN

Uzun ve gölgesiz yollardan inkıtasız (kesintisiz) bir akışla harp (savaş) meydanlarına inen mübarek (kutsal) kafilelere her zaman rast gelirdim, levha değişmezdi: Zayıf öküzlerin çektikleri cephane yüklü arabalar ve bunların başlarında yanık yüzlü, çıplak ayaklı kadınlar, ihtiyarlar ve hatta çocuklar ... Çok defa yolun kenarına çekilir, onların geçişini gözlerim yaşarak seyreder, kağınların gıcırtilarını ilâhî bir musiki gibi dinlerdim. Yalnız cephede döğüşenler değil, bunlar da takdire lâ-yık birer kahramandı. Bir yaz günü... Türk milletinin Sakarya kıyılarında heyecan içinde zafer müjdesi beklediği günlerden biri... Öğle güneşinin bunaltıcı sıcaklığı içinde cepheye doğru ve ağır ağır ilerleyen bu kafilerden biriyle karşılaştım, selâm verip geçecektim; fakat birden nazarlarım (bakışlarım) dört sandık yüklü hayvanla kafileye karışmış bir gencin üzerinde te-vakkuf etti (durdu). Bu gürbüz, geniş göğüslü, yağız yüzlü gencin bir ayağı tahtadandı; bu, gazi idi... Yanına yaklaştım. Kendisi ile görüşmeye başladım, ayağının birini Çanakkale'de bir

[*] **Hayat**, Cilt V, (10 Ocak 1929).

hücum esnasında bir mermi alıp götürmüş, hastahanedede tedavi edildikten sonra köyüne dönmüş, tarlasında çalışmaya başlamış; sonra tek bacağı ile arkadaşlarının arasına karışmadığına yanmış, hiç olmazsa cephane taşıyarak hizmet etmek için şehre inmiş, tek hayvana dört sandık yüklemiş ve işte dört günden beri de yol yürüyorlarmış... Cephede bulunamadığını, arkadaşları ile omuz omuza muharebe edemediğine (dövüşemediğine) müteessir olduğu, gönüllü olarak deruhte ettiği (yüklendiği), bu hizmette bir teselli aradığı pek belli idi. Saf ve vakur (ağırbaşlı) bir eda ile:

- Bey!... diyordu. Sakatım, muharebeye (savaşa) gidemedim. O iki kat kâfir milletten kendim olmazsa götürdüğüm gülleler bari intikam alsın...

Onu incitmeyecek kelimeler seçmeğe dikkat ederek bu yorucu işin başka bir kardeşin deruhte etmesini teklif ettim. Birden bire başını kaldırdı, gözlerime dikilen gözleri kıvılcımlandı ve:

- Düşman denize dökülene kadar, benim ahtım (antım) budur bey! dedi...

Bana öyle geliyor ki, Anadolu bu malul (sakat) gazinin kısa, fakat manâ (anlam) dolu sözleri ile son ve kat'i (kesin) kararını söylüyor. O zaman ruhumun terütaze (taptaze) bir ümit ve muvaffakiyet (başarı) havası ile dolduğunu hissettim. Derin bir muhabbetle asil ruhlu mert Türk çocuğunun arkasını sıvadım. Heyecandan titreyen bir sesle: "Yolun açık olsun kardeş!" ... dedim.

Aradan seneler geçti, bittabi (doğal olarak) onu bir daha göremedim. Ahtı yerine geldikten, düşman denize döküldük-

ten sonra o da şüphesiz Anadolu'nun diğer mütevazî (alçak gönüllü) kahramanları gibi köyüne çekilmiştir. Vazifesini yapmaktan mütevellit (ileri gelen) bir ruh istirahati ile yuvasında samimî bir aile hayatı geçirmektedir. Fakat ben onu unutmadım. Ne zaman İstiklâl mücadelesine ait hatıralarımı yoklasam yağız çehresi, geniş aslan göğsü, tahtadan ayağı ile onun hayali gözümde canlanır ve "düşman denize dökülene kadar!... ahtım budur!..." diyen erkek sesini işitir gibi olurum (*).

1337 (1921) Kastamonu
Mustafa NECATİ

(*) *Hayat*, Cilt I, [13 Ocak 1927].

MUSTAFA NECATİ'NİN ÖLÜMÜYLE İLGİLİ YAZILAR[*]

- Zavallı Necati Bey
(Mehmet Emin)
- Necati Bey ve Gençlik
(Cevat Dursunoğlu)
- Mustafa Necati Üzerine
(Kadri Yörükoğlu)
- Aziz Necati
(İ. Hakkı Uzunçarşılı)
- Necati'nin Ölümü Karşısında
(M. Fuat Köprülü)
- Efenin Ölümü
(Faruk Nafiz Çamlıbel)
- Aziz Necati'ye
(Hasan Âli Yücel)

* Bu yazılar, M. Necati'nin ölümü ardından yayımlanan "Hayat" dergisinin 10 Ocak 1929 tarihli sayısından alınmıştır. Seçilen yazılar üzerinde bugünkü yazım kurallarına göre bazı değişiklikler yapılmıştır. Ayrıca bugün artık kullanılmayan ya da pek az kullanılan eski sözcüklerin karşısına yeni karşılıkları yazılmıştır.

ZAVALLI NECATİ BEY

Her zamanki gibi Cumartesi de odama gelmişti. Bir parça rahatsızlığından bahsetti. "Hastalık size hiç yakışmıyor" dedim; akşam dört buçuk olmuştu, onun gür, neş'eli sesini işitememiş olmaktan doğan bir sıkıntı ile yanına gittim, nasılsınız? dedim, sancının devam ettiğini söyledi. İstirahat için eve gidiyordu.

Arkasından baktım, bu hayat dolu vücut karşısında mukavemet edecek bir hastalığı bile düşünmek mümkün değildi. Bir gün sonra ameliyat masasından kalkmış olduğunu bile tahmin kabil değildi, ateş fişkıran gözlerini bana dikti, ertesi gün aynı saatta o herşeyi yenen kahraman vücuttan sararmış, kül rengini almış bir sima kalmıştı.

Onun ölüm döşeğinde yattığını, kara toprağa bırakıldığını gözüm ile gördüğüm halde hâlâ inanamıyorum, gür sesi kulağımda mütemadiyen çınlıyor. Yaptığı işlere bakarak çocuk gibi sevinç içinde arkadaşlarına kuvvet ve neş'e dağıtan yüzünü görüyor gibi oluyorum. Eğer mütemadiyen onun öldüğünü söylemeseler, onun için ağlandığını görmesem kendimi bir kâbus içinde zannedeceğim, öldüğüne inanamayacağım. Her şeyi çabuk yapan, her şeyin çabuk olmasını, isteyen bu adam herkesi elim (acıklı) bir hayret içinde bırakarak çok çabuk bizi bırakiverdi.

Bütün hayatı âdeta yetişilemeyecek derecede koşmakla geçti. Altmış yetmiş senelik insan ömrünün hasılasını otuz dört sene içine sığdırdı. Bazı akşamlar bize hayatını anlatırken bu kadar berrak ve kahramanca hayata hepimiz gıpta ederdik. Çok zaman Büyük Millet Meclisine işaret ederek

"Ben bu kubbe altında doğdum" derdi. Hakikatta o kubbe altına "Redd-i İlhak" Beyanname'si'ni imzaladıktan, günlerce Balıkesir'de yerli ve harıçten gelen düşmanlarla kahramanca çarpışarak çelik bir ruh halini aldıktan sonra girmişti. Yunan işgali üzerine İzmir'den çıkarken ihtimama muhtaç bir halde hasta idi, cebinde iki akşam yemeğine kifayet edecek (yetecek) parası bile yoktu. Ağrı ve sızıyı, açlığı, vatan istiklâli için çarpışan halk kütlesi içine katılarak unuttu.

İlk Büyük Millet Meclisi açıldığı zaman düşman istilâsına isyan eden bu genç Ankara'ya gelmiş, Meclise girmişti. Fakat burada durmadı, ordu Yunan sürüleriyle uğraşırken o da Karadeniz sahilinde "Rum Çetelerini" imha için günlerce durmaksızın yorulmaksızın uğraştı. Pontus hayalini İzmir'in işgalinden ewel ebediyen gömmüştü.

Zaferden sonra teşkilât yapmağa muhtaç olan mevkilerde çok nadir insanlara nasip olan zekâsı ile bazan insanı hayrete düşüren işleri başardı. Dört yüz bin muhaciri iskân vazifesini korkmaksızın, çekinmeksizin kabul etti. Bir gün Mudanya önüne üç bin muhacir gelmişti. Fırtına vapurun yanışmasına mani oluyor, çıkacak muhacirleri yerlerine nakletmek irkânsız görünüyordu.

Etrafında bulunanların hiçbir tedbir bulamadıkları sırada yapılacak işi o tayin etti. İki gün telgraf başında muhacirlerin yerleştirilmesi için lâzım gelen emirleri vermekle meşgul oldu. Bu Türk muhacirlerinin yerlerine gittiğini haber almaksızın uykularına gelmemişti.

Adliyenin başına geldiği zaman seri (hızlı) bir adalet teşkilâtı yapmak vaziesini üzerine aldı. Bugünkü Adliye teşkilâtı Necati Bey'in eserlerini taşır.

Son vazifesinin ne olacağını bilmiş gibi hayatının ilk ve son demlerini Muallimler içinde geçirdi. Maarif Vekâletine geldiği zaman Muallimler tarafından sevilen bir arkadaşı. Fakat üç sene içinde Cumhuriyet Maarifinin en yüksek simalarından biri oldu. Maarifte neler yaptı? Bunu bir makaleye sığdırmaya ihtimal yok, hem ne lüzûm var ki... İşler göz önündedir.

Bana hep Necati Bey nasıl muvaffak oldu diye sorarlardı. Onunla yakından temas etmiyenler bunu âdeta bir sır adde-derlerdi. İzmirli Necati Bey temiz ruhlu bir halk çocuğu idi. Bu ruhu sevmemek kabil değildi. Siyasî Necati Bey İstiklâl Harbi-nin bütün safhalarında muvaffak olmanın vasıtasını çok ince zekâsı ile pek iyi temyiz (ayır) eden dimağa malik idi. Pek vazih (açık) olarak hayatını ve siyasetin felsefesini anlatırdı. Bunu kitaptan değil cereyan eden hadiselerden öğrenmişti. Kendini vak'alar yarattığı için vak'alara hakim olurdu. Temiz Halk Çocuğunu herkes sevdi, onun için herkes ağladı. Siyasî hayatta muvaffak olan Necati Bey kendisine çok yerlerde abide yaptı. Bu gün ve yarın o abideleri görenler onu sevecek, onun kudret ve hayatından birçok şeyler öğreneceklerdir.

Yalnız bizlere yazık oldu, işitmekle kuvvet aldığımız onun gür sesini bir daha duyamayacağız. Çok yazık, çok yazık...

Mehmet EMİN

NECATİ BEY ve GENÇLİK

Büyük ihtilâlin içinde çalışmış, büyümüş ve yükselmiş olan Necati Beyin millî bir afete benzeyen ölümü hepimizi derin bir elemle sarstı. Aramızda ihtilâlin sıcak ve canlı bir ateşi gibi dolaşan, hepimize ayrı ayrı hamleler veren bu büyük adama hep birden yanıyoruz.

Ölümünün ateşiyle kavru lan birçok dostları ona samimî göz yaşları ile birer mersiye yazdılar.

Fakat nedense hiçbiri onun en derin sevgisine yakından temas etmedi: Necati Bey gençliğin âşığı, aynı zamanda da her gencin sevgilisi idi.

Bunun için her yerde, her işte onun etrafında taşkın bir gençlik çevresi toplanır, O da en mes'ut zamanlarını bu çevrenin içinde geçirir, etrafına toplanan gençler arasında ve hepsinden bir baş yüksek olarak onlara neş'e, şetaret (sevinç) ve hayat dağıtırdı.

Ona müteaddit (birçok) defalar gençlerin toplandıkları içtimalarda refakat (eşlik) ettim. O, bu gençlik topluluklarında her genci ayrı ayrı tatyip (hoşnut) eder, hepsiyle konuşur, görüşür, anlaşır ve mutlaka da kalbini kazanırdı. Böyle içtimalara tesadüf eden günlerde odası genç ziyaretçilerle dolar, hepsi dertlerini, arzularını, emellerini ona açarlardı. O hepsini dinler, sever, okşar ve dertlerine çare arardı.

Son büyük seyahatında akşam üzeri girdiğimiz bir şehirden ertesi sabah ayrılırken o şehrin gençleri bir akşam ewel görüştükleri bu sihirli insanı eski ve sevgili bir dost samimiyetiyle teşyi ediyorlardı (uğurluyorlardı). Toroslardan Palandö-

ken eteklerine oradan Karadeniz sahillerine, Ilgaz tepelerine, Meriç kenarlarına kadar her uğradığımız yerden ayrılırken arkasında hep bu âşıklar kafilesini bırakarak geçiyordu. Ziganana'nın tepesinde Trabzon gençlerinden elli-altmış kişilik şen bir kafiye Necati Bey'i karşılamışlar ve tepede muvakkat (geçici) bir çardağın altında bir kır sofrası hazırlamışlardı. Onu ben hiçbir yerde bu kadar şen, bu kadar şetaretle görmedim.

Birkaç dakika içinde bu kafileyi teshir etmiş (büyülemiş) ve kendisi de onlar arasında duyduğu derin gençlik sevgisiyle âdeta mest olmuştu. Ne Karadeniz sahillerinin şiddetli sağnağı ve ne de bu baş döndürücü irtifain (yüksekliğin) soğuğu bunları birbirinden ayıramıyordu. Yola çıkarken ümitle, sevinçle gözleri parlıyor yanındakilere "Bu kadar çok ve imanlı gençleri olan bir memleket bahtiyardır, bahtiyar!" diyor ve bir delikanlı gibi sevincini taşıyordu.

Necati Bey'in bu sevgisi hiç bir zaman için satıhda (yüzeyde) kalan neticesiz bir sevgi değildi. Onun en büyük emeli aralarında dolıştığı, bu kafilelerin içinden kabiliyetli, liyakatli (değerli) unsurları seçmek ve seçtiklerini yetiştirmektir. Herhangi bir gençte küçük bir kabiliyet sezse derhal bütün tedbirlere, çarelere başvurur ve o gençlik yolundaki engelleri dağıtarak ona muvaffakiyet yollarını açardı. Yetiştirmek istediği bir gencin en mütevazı (gösterişten uzak) bir muvaffakiyeti onun için günlerce bir sevinç ve şetaret kaynağı olurdu. Herhangi bir gencin basit bir muvaffakiyetsizliği kendisini sarsar, fakat hiç bir zaman ümitsizlendirmezdi. Ona yeni vasıtalar hazırlar, muvaffakiyet yolları arar ve ekseriyetle de işe alıştıncaya, muvaffak edinceye kadar uğraşır.

Her vakit zevkle, heyecanla "Gençleri yetiştirdik; inkılâbın zaferi biri on, onu yüz yapmaktadır" der ve kendisi de hakikaten bunu yapardı.

Son demlerinden birkaç dakika evvel arkadaşlarını sormuştu. Hiçbir vakit dilinden düşürmediği bu "arkadaşlar" sözü onun ağızında çok geniş bir manaya delâlet ederdi (anlamına gelirdi). Son defa arkadaşlar diye andığı şey yalnız Vekâletin dört duvarı arasındaki iş arkadaşları değildi. O, bu kelime ile her vakit olduğu gibi bütün bir mesleği, bütün bir memleket gençliğini kastetmişti. Son demlerine çok yakın bir anda "arkadaşlar" demesi onun büyük gençlik kütlesiyle bir veda (ayrılığı) idi.

Ve Necati Bey âşığı olduğu gençlikten ayrılmamak, ebedî bir genç kalmak için genç yaşında öldü. Tarih O'nu ebediyete (sonsuzluğa) kadar Türk ihtilâlinin genç evladı diye anacaktır.

Cevat DURSUNOĞLU

NECATİ BEY

Ahlâkçı, insanlara vicdanlarının sisli yerlerinde geçen şeylere dikkat yollarını gösterir; inkılâpçının rolü de batıl (temelsiz) fikirlere, göreneğe bağlanıp kalmış olanları sarsmak ve hakikata (gerçeğe) iadeye (çevirmeye) çalışmaktır. Kendisinde mevcut olan derin şeniyet (gerçeklik) hissi ile Necati Bey, maarifimizin vustailikten (ortaçağlılıktan) kurtulmak hususundaki temayüllerine (eğilimlerine) şiddetli bir cereyan verdi (akım sağladı). Her sabah meslek arkadaşlarına yeni fikirleri getirir, bunları uzun müddet münakaşa eder (tartışır), nakıs (eksik) görüşleri tamamlardı. Kitabî bir felsefe kültürünün vermediği hikmeti (bilgeliği) ona, hayat ve hadisat (olaylar) ile yaptığı yakın temaslar temin etmişti (sağlamıştı); herhangi bir işin yürümeyen taraflarını isabetle görürdü; fer'î (ayrıntı niteliği taşıyan) mes'eleler (sorunlar) mevsubahs (söz konusu) olunca bunları ana hatlara irca etmeği (indirgemeyi) bilirdi. Arkadaşlar üzerinde sultasını (yetkesini) temin eden şey, onun sarı olan (çevresine yayılan) muhabbeti idi. Tehewür (öfke) nasıl tehewürü davet ederse, âşk da öylece aşkı doğuruyor. Necati Bey korkmadığı gibi korkutmazdı da. Kinsiz değildi, fakat insanlardan ziyade fenalıklara ve hatalara kin bağlardı. Bu cihettedir (nedenledir) ki herkesi sevebiliyordu. Münhasır (sınırlanmış) muhabbetlerden mümkün olduğu kadar uzaktı; bunu samimiyetsizliğine atfedenerler (verenler), şümüllü (kapsamlı) muhabbetlerin ne neviden (türden) bir seviye (düzey) ifade ettiğini bilmeyenlerdir. Sempatilerine ve antipatilerine mağlubiyetin (yenilginin), bir şef için ne müthiş bir sukut (düşme) vasıtası olduğu düşünülürse, onun bu hususiyetini (özelliğini) muvaffakiyetlerinin bellibaşlı âmili (etkeni) olarak kabul etmek lâzım gelir.

Her zaman "daha mütakâmili" (gelişmiş) hedef bilirdi. İyi neticelere vasıl olduğu (ulaştığı) gün büyük memnuniyetlerle güler, kendisinin yahut yanındakinin dizine şiddetli bir şamar indirir, kendisinden emin bir zekânın müstehzi (alaycı) edasıyla (davranışıyla) sorardı: "Napacaz bu işleri?"

Kadri YÖRÜKOĞLU

AZİZ NECATİ

Onu 1337 (1921) senesinde ilk defa Ankara'da Merkez Kiraathanesinin karşısındaki sucunun önünde tanıdım.

Herkese karşı mültefit (güleryüzlü) olan Necati, beni elimden tutarak o zamanın en işlek ve temiz kiraathanesi olan Merkez'e götürdü; önüne sandalyeler, iskemleler atılmış olan kahvenin bir tarafına biz de oturduk.

Bana ilk sorduğu soru Kütahya cephesinin vaziyetine dair idi. Lâzım gelen cevabı verdim, sarsılmaz bir imanla kısaca "Muvaffak olacağız, muvaffak olacağız" dedi. İşte tanışmamıza başlangıç olan bu görüşmeden sonra onunla Kastamonu'da birleştik. Kastamonu hatıralarıyla bizde bıraktığı intibalar (izlenimler) pek kıymetlidir. Bir buçuk sene devam eden Kastamonu hayatı aramızdaki tanışmayı samimiyete, kardeşliğe inkılap ettirdi (dönüştürdü).

Merhum, Kastamonu'ya istiklâl mahkemesi reisi olarak gelmişti, dinlenmeğe lüzum görmeden geldiği gün mahkemesini kuran Necati verdiği kararların isabetiyle (yerindeliğiyle) az zamanda kedisini halka sevdirmişti.

Ahali mahkeme hey'etinden korkmuyor, onları ve onu riyasız (ikiyüzlülükten uzak) ve candan seviyordu.

Bilhassa mahkemesinde bulunduğum (Mehmet onbaşı) hakkında verdiği karar, adedi yüzleri geçen bütün samiiini (dinleyenleri) coşturmuş, heyecana getirmiş, ağlatmıştı; halk bu genç reisi kucaklayıp elini öpmek için birbirini çiğniyordu.

Dürüst ve çok temiz hattı hareketiyle (tutumuyla) Kastamonu halkının kalplerine teshir eden (kendine bağlayan) yirmi

altı yaşında genç ve ateşli Necati'yi memleket benimsemiş ve onu fahrî (onursal) hemşeri olarak bağrına basmıştı.

Necati Kastamonu'da bulunduğu birbuçuk sene zarfında (süresince) sahar (büyüleyici) telkinleriyle bizleri "Açıksöz" gazetesi etrafında toplayarak durmadan usanmadan geceleri bile çalıştırmıştı.

Yıldız işareti ve "Kılıçarslan" namımüstaariyle (takma adıyla) en ateşli ve heyecanlı makalelerini, ateşin nutuklarını orada yazmıştı.

Necati inkılabın yoğurup olgun yetiştirdiği pek kıymetli bir vatanperverdi.

Onu millî mücadelenin daha ilk anlarında sevgili arkadaşı Vasıfla beraber Balıkesir'de cephe kumandanı miralay Kâzım Bey'in (Meclis reisimiz Kâzım Paşa H.) yanında millî davanın en hararetli müdafii (savunucusu) olarak görüyoruz. "İzmir'e Doğru" ismini verdiği gazetesini bin bir mahrumiyet (yoksunluk) içinde çıkararak millî davayı müdafaa ediyordu.

Neçati'deki cevheri gören Kâzım Paşa onun elinden tuttu. Büyük Gazi kabiliyet ve istidadını takdir ettiği Necatiyi en mühim işlerde kullandı, nihayet o İsmet Paşa Mektebinde en kıymetli devlet adamı olarak yetiştirildi.

Ameliyattan yarım saat ewel ziyaretine gittim, yanında Müsteşar Kemal Zaim ve bir iki kişi daha vardı.

Sancının ıstırabı (acısı) altında bile arkadaşlarına iltifatı unutmayan Necati, beni görünce tebessüm etti, elini uzattı. En son benim öptüğüm o elin sahibinin yirmi dört saat sonra

aramızdan ayrılmış göreceğimi hiç aklıma getirmemiştim.
Bana:

"Bak İsmail Hakkı, ben ne oldum" dedi; lâzım gelen teselli-
de bulundum, ameliyatın ehemmiyetsiz olduğunu söyledim.

Ben sözümü bitirince karyolanın ayakucunda başını önüne
eğmiş olan Kemal Zaim'e kulaklarımızın alışkın olduğu gür
sesi ile:

"Ne düşünüyorsun Kemal, mukadder neyse olur" dedi.

Ben son deminde de metin olan bu yaralı aslanın kükre-
mesinden müteheyyiç olarak (heyecanlanarak) odadan fırladım.

I. Hakkı UZUNÇARŞILI

NECATİ'NİN ÖLÜMÜ KARŞISINDA

Hayatımda, bu kadar umulmayan bir felâketle karşılaştığımı bilmiyorum! Telefonda onun ölümü haberini alınca ellerim titredi, boğazım kurudu; boşuk bir sesle tekrar tekrar sordum. Kalbim bu zalim habere bir türlü inanmak istemedi. Fakat matemli bir sesle inilleyen kısık muttarit (tekdüze) telefon darbeleri bu acı hakikatı bütün çıplaklığıyla haykırıyordu: Necati'yi kaybettik! Her kara haber gibi bu felâket haberi de doğru çıkmıştı...

Evet, bu bir hakikat... Daima hayat ve ümit dolu gür sesinin akisleri daha kulaklarımızda titrerken, bu zalim hakikatle karşılaşıyorduk! O kadar genç, o kadar dinç, âdeta bir hayat kaynağı gibi taşkın bir insanı birden bire aramızdan eksilmiş görmek, ne umulmaz bir faciadır, yarabbi... Bu anî felâket darbesi altında dimağım hâlâ uyuşuk duruyor... Bu dost ölümünün kalbimde açtığı yara, sanıyorum ki, ilelebet (sonsuz kadar) kanayacak!

Şu perişan satırları yazarken, "Ankara"da onun taze mezarı başında samimiyetle ağlayan sesleri duyuyorum... İnkılâbın zaferi için onunla aynı safta çalışan insanların, en büyüğünden en küçüğüne kadar, ne derin bir matemle sarsıldıklarını çok yakından hissediyorum... Milletın göz yaşlarıyla ıslanan bu muazzez mezar, üstündeki çiçekler altında yatan ölünün temiz, asil ruhu gibi, henüz teratüze (çok taze olarak) duruyor... Eğer şu dakikada "Ankara"da olsaydım, mezarının başında diz çöker ve kalbimin hiçkırın sesi ile ona derdim ki:

— Necati, sevgili dost, inkılâbın aziz çocuğu! Asil ruhunla, ve temiz vicdanınla milletin arasında ne yüksek, ne muhte-

rem bir mevki kazandığını görüyor musun? Mertliğine, insanlığına hayran olarak sana candan bağlanan dostlarının kalbinde daima yaşayacağını anlıyor musun? Daha hayattan nasibini almadan, inkılâbın kuvvetli omuzlarına yüklettiği mukaddes (kutsal) vazifeleri tamamlamak saadetini daha görmeden, zalim ecel seni kara topraklara çekti götürdü! Orada sevgili ananın kolları arasında sakin ve müsterih (kaygısız) uyu. Türk gençliği ölümünle saflarında açılan boşluğu doldurmak için daima senin bu aziz hatırandan kuvvet alacak...

Mehmet Fuat KÖPRÜLÜ

EFEMİN ÖLÜMÜ

- El idi ekber eyledi, biz matem eyledik-

Nasıl sel olmasın halkın gözyaşı,
Kara bir çevredir bulutlar aya:
Dağlara yaslansa efemin başı
Ayağı değerdi hemen ovaya.

O ne koç yiğitti! gören vurulur,
Karşılık gelirdi gökten o sese.
Derdim ki, önünde diz üstü bulur
Efem Azraili bir göğüslese!

Yosmalar kucağı gerekken yeri
Kavuştu mezarda oğulla nine.
Kim derdi, sonunda, cerrah neşteri
Gececek bir kanlı bıçak yerine?

Bir çınar yıkıldı, geçti fırtına,
Uzun bir uğultu kaldı geriye.
Ona oğlum diye yandı her ana,
Yiğitler yas tuttu kardeşim diye!

Yeridir kızıl kor kesilse güller,
Tan yeri kan tütse buhurdan gibi,
Efemi toprağa salan gönüller
Yanıyor tutuşmuş bir orman gibi...

Faruk Nafiz ÇAMLIBEL

AZİZ NECATİ'YE

O levent cüssenle hayattın, candın;
Neş'eydin, kudrettin ve heyecandın;
Bu kara toprağa nasıl uzandın;
Ölüm mü oraya koyan başını?
Saymadı mı yoksa ecel yaşını?

Susmayan gür sesin kulaklarımda,
Adın ayet gibi dudaklarımda,
Sevgin yaş oldu göz kapaklarımda,
Ölümün, ölümü inkâr ettirdi;
Ümidi hüsrana şikâr ettirdi.

Sevdiğin Türklüğe kalbin yuvaydı;
Nolurdu o yuva bozulmasaydı;
Hayat, takdirinden sonunda caydı;
Sen can yoldaşımızdın kaçırdık elden
Öç alabilseydik zalim ecelden.

Hasan Âli YÜCEL

EK 1

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ

"MUSTAFA NECATİ'Yİ ANMA TOPLANTISI"

PROGRAMI

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ

**"MUSTAFA NECATİ'Yİ
ANMA TOPLANTISI"**

25 Kasım 1994

Cuma

**YER : TÜBİTAK Küçük Salon
Atatürk Bulvarı No. 221 Kavaklıdere / ANKARA**

**«MUSTAFA NECATİ'Yİ ANMA TOPLANTISI»
25 KASIM 1994 CUMA**

- 14.00 - 14.15 — **AÇILIŞ**
- **Prof. Dr. Özcan DEMİREL**
(TED Bilim Kurulu Başkanı)
- **Arif Erinç AĞAR**
(TED Genel Başkanı)
- 14.15 - 15.30 — BİRİNCİ OTURUM**
- BAŞKAN** — **Prof. Dr. İhan AKHUN**
(TED Bilim Kurulu Üyesi)
- KONU** — "Mustafa Necati'nin Yaşamı ve Hizmetlerine Toplu Bir Bakış"
- KONUŞMACI** — **Dr. Ferhan OĞUZKAN**
(TED Bilim Kurulu Üyesi)
- KONU** — "Mustafa Necati ile İlgili Anılar"
- KONUŞMACI** — **H. Ragıp UĞURAL**
(Mustafa Necati'nin Amcasının Oğlu)
- KONU** — "Mustafa Necati'nin Üstün Özellikleri"
- KONUŞMACI** — **M. Rauf İNAN**
(Emekli Eğitimci)
- 15.30 - 16.00 — **ARA - ÇAY**

- 16.00 - 17.30 — **AÇIK OTURUM**
- BAŞKAN** — **Prof. Dr. Süleyman Çetin ÖZOĞLU**
(A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi)
- KONU** — "Değişik Yönlerden Mustafa Necati"
- KONUŞMACILAR** — **Prof. Dr. Zeki ARIKAN**
(Ege Ü. Edebiyat Fakültesi)
- **Dr. Niyazi ALTUNYA**
(Eğitim-İş Sendikası Genel Başkanı)
- **Doç. Dr. Battal ASLAN**
(G.Ü. Eğitim Fakültesi)
- **Mustafa ESKİ**
(G.Ü. Kastamonu Sağlık Hizmetleri
Meslek Y.D.)

EK 2

**YAYINA HAZIRLIK ÇALIŞMALARINDA
GEREKLİ DÜZELTMELER İÇİN İLGİLİLERE
GÖNDERİLEN YAZI ÖRNEĞİ**

Sayın

Derneğimizce düzenlenen ve 25 Kasım 1994 tarihinde TÜBİTAK Küçük Salonu'nda yapılmış bulunan "MUSTAFA NECATİ'Yİ ANMA TOPLANTISI"nda sunulan Panel ve Bildirilerin bir kitap haline getirilmesi çalışmaları sürdürülmektedir.

Bu toplantıda,

.....konulu

BİLDİRİ/PANEL ile ilgili olarak;

- () Sunduğunuz konuşmanın,
- () İzleyicilerin yöneltmiş oldukları sorulara verdiğiniz cevapların,
- () İzleyici olarak, toplantının "Tartışma" kısımlarında; katkı niteliğindeki konuşmanız veya bildiri sahibine ya da panel üyelerine yönelttiğiniz soruların, ses alıcı gereçten belirlenebilen metni ekte sunulmuştur.

1 Mart 1995 tarihine kadar ekte sunulan metinde, metnin aslına sadık kalarak yapılmasını gerekli gördüğünüz düzeltmeleri, eklemeleri ve çıkarmaları yaparak yayımlanmasını istediğiniz metnin **Derneğimize ulaştırılmasını dilemekteyiz**. Kitabın kısa sürede yayımlanması planlanmaktadır. Bu bakımdan, gerekli düzenlemelerden sonra, yazınızı basıma hazır bir biçimde daktilo ile yazılmış olarak göndermenizi beklemekteyiz.

Ayrıca, halen düzeltme yapmak üzere gönderdiğimiz ekteki metinde, gerekli düzenlemeleri yaptıktan sonra, bu metnin ve toplantı sırasında verdiğiniz (Şayet verdiyseniz) bildiri veya panel konuşmanızın metninin basılmasını belirten, "**basılabilir**" ibaresi ile imzalı olarak göndermenizi önemle rica etmekteyiz.

Bilginizi rica eder, ilgileriniz için teşekkür ederim.

Saygılarımla,

Mehmet BAKLACI
TED Genel Müdürü

- NOT : 1 — Ekte sunulan metnin düzeltilerek, yeniden yazılması halinde, tarafımızdan gönderilen metinle birlikte iadesi,
- 2 — Düzeltme sırasında yazım kurallarına dikkat edilmesi,
- 3 — Gereksiz gördüğünüz paragraf ve cümlelerin çıkarılması, konuşmanızın çerçevesini aşacak ekler yapılmaması ve yabancı isim ve terimlerin orijinali ile Türkçe okunuşunun belirtilmesi rica olunur.

EK 3

**TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ
YAYINLARI**

A. EĞİTİM DİZİSİ

	Fiyatı
1. Yükseköğretime Giriş Sorunları	Tükendi
2. Ulusal Eğitim Politikamız (2. Basım)	50.000.-
3. Çocuk ve Eğitim (2. Basım)	50.000.-
4. Temel Eğitim ve Sorunları	Tükendi
5. Atatürk ve Eğitim (2. Basım)	90.000.-
6. Türkiye'de Meslek Eğitimi ve Sorunları	Tükendi
7. Okulöncesi Eğitim ve Sorunları	75.000
8. Bugünden Yarına Ortaöğretimimiz	Tükendi
9. Gençliğin Eğitimi ve Sorunları	50.000.-
10. Eğitimde Psikolojik Hizmetler ve Sorunları	75.000.-
11. Yaygın Eğitim ve Sorunları	Tükendi
12. Yükseköğretimde Değişmeler	50.000.-
13. Demokrasi İçin Eğitim	50.000.-
14. Eğitimde Laiklik	75.000.-
15. Sanayileşme Sürecinde Türk Eğitimi ve Sorunları	110.000.-
16. Ortaöğretimde Yenileşme	90.000.-
17. Yaratıcılık ve Eğitim	75.000.-
18. Aile ve Eğitim	Baskıda

B. ÖĞRETİM DİZİSİ

	Fiyatı
1. Ortaöğretim Kurumlarında Yabancı Dil Öğretimi ve Sorunları ...	Tükendi
2. Ortaöğretim Kurumlarında Fen Öğretimi ve Sorunları	50.000.-
3. Ortaöğretim Kurumlarında Matematik Öğretimi ve Sorunları ..	50.000.-
4. Ortaöğretim Kurumlarında Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi ve Sorunları	50.000.-
5. Ortaöğretim Kurumlarında Sosyal Bilimler Öğretimi ve Sorunları	50.000.-
6. Ortaöğretim Kurumlarında Beden Eğitimi ve Sorunları	50.000.-
7. Ortaöğretim Kurumlarında Müzik Öğretimi ve Sorunları	50.000.-
8. Ortaöğretim Kurumlarında Resim-İş Öğretimi ve Sorunları	50.000.-
9. Ortaöğretim Kurumlarında Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi ve Sorunları	50.000.-

10. Ortaöğretim Kurumlarında İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Öğretimi ve Sorunları 90.000.-
11. İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi ve Sorunları 100.000.-
12. İlköğretim Okullarında Matematik Öğretimi ve Sorunları..... Baskıda
13. İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgileri Öğretimi ve Sorunları... Baskıda

C. EĞİTİMCİLERİ ANMA ve TANITIM DİZİSİ

1. Hasan Âli Yücel 40.000.-

D. ARAŞTIRMA VE İNCELEMELER

- Ders Geçme ve Kredi Sistemi: İlk Uygulamalar 40.000.-
- Yükseköğretimde Nasıl Bir Yasa 40.000.-
- Öğretmen Gözlem Formu El Kitabı..... Tükendi
- Yurt Dışından Dönen Gençlerin Sorunları..... 25.000.-

E. EĞİTİM VE BİLİM DERGİSİ

	Fiyatı
Her üç ayda bir yayımlanan Eğitim ve Bilim Dergisi 98. sayısına ulaşmıştır	50.000.-

YAYINLARIN SAĞLANMASI

1. TED Yayınları, Kızılırmak Sokak No: 8 Kocatepe/ANKARA adresine başvurarak sağlanabilir. Bu başvurularda Eğitim ve Öğretim Dizisi yayınlarında, öğretmen ve öğrencilere % 20 indirim yapılır.
2. Bulunulan yerin Ziraat Bankası kanalıyla T.C. Ziraat Bankası Ankara - Mithatpaşa Şubesi nezdindeki 30440/A-456 no.lu hesaba para yatırarak banka makbuzu ve posta ücreti ile sipariş verilebilir.

Adres : Türk Eğitim Derneği
Kızılırmak Sokak No: 8 Kocatepe/ANKARA

Tel : 418 06 14

